Управління освіти і науки
Чернігівської обласної державної адміністрації

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

Ніжинський обласний педагогічний ліцей
Чернігівської обласної ради

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ І ПРАВА: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ ДИСКУРС

Матеріали

ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції

(м. Ніжин, 29 листопада 2018 р.)

Ніжин
2018

УДК 34 :371.122
А43

Рекомендовано Вченою радою
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
(НДУ ім. М. Гоголя)
Протокол № 4 від 24.11.2018 р.

Редакційна колегія:

Шевчук Т. М., директор Ніжинського обласного педагогічного ліцею Чернігівської обласної ради, спеціаліст вищої категорії, вчитель-методист **(голова)**;

Сліпак С. М., заступник директора з навчально-виховної роботи Ніжинського обласного педагогічного ліцею Чернігівської обласної ради **(заступник голови)**;

Барановський Ф. В., доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політології, права та філософії Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя;

Геєць І. В., кандидат юридичних наук, доцент кафедри політології, права та філософії Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Городецька І. А., кандидат юридичних наук, доцент кафедри політології, права та філософії Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя;

Дудченко О. С., кандидат юридичних наук, доцент кафедри політології, права та філософії Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

А43 **Актуальні** проблеми розвитку держави і права: історико-правовий дискурс: матеріали ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Ніжин, 29 листопада 2018 р. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2018. 81 с.

У збірнику містяться матеріали наукових праць учасників ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції, що присвячені дослідженню актуальних проблем становлення та розвитку держави та права.

Розрахований на науковців, викладачів, вчителів, студентів та учнів.

УДК 34 :371.122

Матеріали друкуються в авторській редакції мовами оригіналів.
За виклад, зміст і достовірність матеріалів відповідальні автори.
Видання друкується за авторським редагуванням

© Автори, 2018
© НДУ ім. М. Гоголя, 2018

ЗМІСТ

Барановський Ф.В. Проблеми адаптації законодавства України до законодавства ЄС 4
Бережняк В.Д., Канаєва В.В. Діяльність прокурора з подолання корупції . 6
Гагін В.О., Четвертак Д.Ю. Особливості добровільної відмови підбурювача від злочину та її значення 8
Геєць І.В. Види правових систем сучасності..... 11
Городецька І.А. Відповідальність за порушення законодавства у сфері захисту персональних даних: окремі аспекти 15
Градобик Юлія Архангел Михаїл як символ української державності 18
Журавльова К.В. Види правових експертиз нормативно-правових актів 26
Ісаєнко В.М. Нехай же квітне Україна в співучім слові Кобзаря 28
Колінько О.О. Характеристика сімейно-побутових конфліктів через призму "Трикутника Карпмана"..... 33
Кулик В. Діловодство в судовій системі України: особливості, специфіка, юридичне забезпечення 36
Ларченко М.О. Запобігання злочинності за допомогою результатів кримінологічного моделювання..... 38
Луценко Владислав До питання державного регулювання ґендерно-правової рівності в сучасній історіографії..... 46
Мухінська С.О. Підвищення громадянської компетентності й відповідальності учня у процесі розв’язання проблем суспільного життя на уроках англійської мови 51
Павлюк Л.М. Впровадження громадянської освіти у процесі вивчення англійської мови 54
Петренко Л.І. Роль монархії в зовнішній та внутрішній політиці Великобританії..... 58
Петренко М.О. Поняття, структура та значення правового механізму податку..... 62
Петухова Н.Ю. Працевлаштування за кордоном..... 65
Сало В.А. Доведення як найсильніший вид аргументації 67
Сліпак С.М. Формування академічної доброчесності в навчальному закладі..... 69
Сурмачевська О.В. З історії становлення Міністерства закордонних справ України 72
Терела Г.В. Правове регулювання нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю в Україні у період нової економічної політики..... 75
Харченко Т.О., Бражник К.А. Правове регулювання комунальної послуги зповодження з побутовими відходами 78

Барановський Фелікс Володимирович,
доктор політичних наук, професор,
завідувач кафедри політології, права
та філософії
Ніжинського державного університету
імені Миколи Гоголя

ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС

Однією з проблем, які потрібно розв'язати в рамках процесу європейської інтеграції України, є питання сумісності українського законодавства із законодавством ЄС. Досягнення цієї мети є важливим елементом побудови правової держави в Україні.

На нинішньому етапі адаптація має ґрунтуватися на принципі доцільності, тобто в процесі адаптації законодавства слід враховувати перш за все наслідки впровадження норм, передбачених актами acquis communautaire, з точки зору їх впливу на економічну, соціальну та політичну ситуацію в Україні.

Починаючи з 2002 року процес адаптації законодавства України до законодавства ЄС закріплюється на найвищому рівні: Верховна Рада України приймає Закон України "Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу", а у 2004 році - Закон України "Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу".

У цих документах були сформульовані стратегічні завдання та визначені практичні заходи щодо забезпечення безпосередньої участі України в загальноєвропейському процесі та членстві в європейських структурах, запроваджено механізм прийняття Верховною Радою України законодавчих актів, які відповідають acquis communautaire та мають економічне обґрунтування, визначено механізм адаптації законодавства України до законодавства ЄС.

Як зазначено в Концепції Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, "адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу - це поетапне прийняття та впровадження нормативно-правових актів України, розроблених з урахуванням основних положень законодавства Європейського Союзу" [1].

Загальнодержавна програма адаптації законодавства України до законодавства ЄС є основоположним документом, який має визначити механізм досягнення Україною необхідного рівня відповідності її правової системи праву ЄС. Адаптація законодавства є пріоритетною складовою правової реформи в Україні. Загальнодержавна програма - це комплекс взаємопов'язаних завдань з адаптації законодавства України до законодавства ЄС, спрямованих на реалізацію державної політики щодо створення сучасної правової системи України шляхом удосконалення правотворчої діяльності органів державної влади.

Для ефективності правового механізму взаємодії ЄС та України важливим є формування такої системи заходів, яка б забезпечувала інтеграційні процеси. Її

основою, на нашу думку, має бути порівняльний аналіз правової системи України, Євросоюзу загалом та окремих держав-членів, а також визначення оптимальних форм та відповідних засобів здійснення адаптації.

Розв'язуючи проблему модернізації українського суспільства, сучасна наука повинна орієнтувати її провідників і суб'єктів на врахування новітніх тенденцій суспільного розвитку, у тому числі запропонованих країнами – членами Європейського Союзу в процесі інтеграції.

Головним завданням країн-кандидатів є прискорене засвоєння стандартів ЄС і в першу чергу тих, що стосуються аспектів функціонування політичної та правової систем; системи державного управління; розвитку конкурентноспроможної ринкової економіки, зокрема ринку капіталів та землі, нормування і сертифікації, конкуренції, інтелектуальної власності; систем соціального захисту і охорони здоров'я тощо.

Важливою у контексті проблематики є адаптація адміністративних структур, що зводиться до необхідності мати професійну державну службу, адекватні функції горизонтального управління. В узагальненому розумінні даний критерій стосується ефективності і прозорості діяльності органів державної влади, що має забезпечити високий ступінь готовності країни взаємодіяти з новими наднаціональними інституціями в рамках ЄС.

В цьому аспекті треба зазначити, що на даному етапі в Україні антикорупційні заходи, встановлення прозорості і відповідальності урядових інституцій залишаються викликом, посиленим важкими умовами урядової роботи. Відповідно, спроможність судових установ інтерпретувати і проводити в життя закони, приймати рішення щодо суперечок, що існують, і сприяти встановленню середовища, де усі мають стимул "грати за правилами", продовжує бути достатньо слабким.

Адаптація законодавства України передбачає реформування її правової системи, важливим чинником якого слід вважати визнання принципу верховенства права, плюралістичної демократії, також обов'язок забезпечити права і основні свободи людини всім особам, що знаходяться під юрисдикцією держави, тобто, формування українського суспільства як повноправної європейської спільноти.

Саме цьому повинна сприяти участь України в конвенціях Ради Європи, оскільки для України як держави, що визначила стратегічним імперативом своєї політики європейський вибір, членство в Раді Європи є, по суті, школою демократії, а виконання її вимог - необхідною умовою просування шляхом європейської інтеграції. До того ж зазначені конвенції встановлюють спільні для цієї організації і ЄС стандарти.

Отже, адаптація законодавства України є першим кроком на шляху реформування правової системи України, початковим етапом інтеграції України до права ЄС.

Крім того, адаптація законодавства України має розглядатися як інструмент зміцнення реформ, і її необхідно оцінювати, зважаючи на просування реформ.

Посилання

1. Див.: Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 21.11.2002 р. № 228-ГУ // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 3. – С.12.

Бережняк Валерій Дмитрович,
викладач кафедри політології,
права та філософії
Ніжинського державного університету
імені Миколи Гоголя,
Заслужений юрист України
Канаєва Вікторія Віталіївна,
студентка II курсу
історико-юридичного факультету
Ніжинського державного університету
імені Миколи Гоголя

ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОКУРОРА З ПОДОЛАННЯ КОРУПЦІЇ

Корупція є актуальною проблемою сучасності, хворобою, вплив якої, немов вірус, поширюється на всі сфери суспільного життя, гальмуючи економічний, політичний, соціальний розвиток держави, її правову та управлінську сфери, руйнує стабільність у міжнародних відносинах, а також уражає свідомість її громадян. Саме тому протидія корупції є одним із найголовніших завдань держави і прокуратури. Задля її ефективної реалізації необхідно зробити наступні кроки.

1. Додати до переліку функцій прокуратури загальний нагляд за додержанням законів органами влади та правоохоронними органами у сфері запобігання проявам корупції. Зазначена функція має бути покладена на місцеві та регіональні прокуратури в межах реалізації державної політики щодо недопущення (завчасного попередження) корупційних правопорушень в органах влади та правоохоронних органах.

2. Внести зміни до Закону України "Про прокуратуру" стосовно вимог до кандидатів на посаду Генерального Прокурора та прокурорів. Зокрема: наявність вищої юридичної освіти на всіх рівнях, відсутність членства в політичних партіях, в тому числі в минулому, з метою забезпечення політичної незаангажованості.

3. Створити окремий сайт для прозорості відносин з особами, що бажають вкласти власні інвестиції в Україну з метою забезпечення можливості перевірки прокурором законності процедури їх залучення та відмови з боку державних органів потенційним інвесторам.

4. Прокурор повинен увійти до депутатської комісії стосовно внесення змін у законодавство, а саме: якщо особа скоїла тяжкий корупційний злочин, за який відбувала покарання, то вона, враховуючи розмір збитків, нанесених нею

державі Україна, не повинна мати змогу отримати пенсію (у тому числі — мінімальну), а так само соціальну пільгу. Контроль має бути покладено на прокуратуру.

5. Зміни до законодавства: якщо державний службовець має майно, вартість якого не відповідає його доходам і він не може пояснити законне джерело походження майна або коштів (за перевіркою НАЗК), це майно не може бути продане, подароване, передане у спадок, а після смерті особи законним шляхом переходить у власність держави. Контроль має бути покладено на прокуратуру.

6. Генеральний прокурор має право звернутись з ініціативою про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо наступного: якщо державний службовець буде в судовому порядку визнаний причетним до рейдерського захоплення підприємства, що належить приватній/им особі/ам, у санкціях відповідних статей має бути передбачене додаткове покарання: заборона після відбуття основного покарання брати участь у виборах усіх рівнів пожиттєво.

7. Зміни до законодавства за ініціативою прокуратури: а) підлягає державному декларуванню майно набуте за кордоном, навчання і утримання за кордоном дітей та інших членів родини; б) якщо державний службовець або народний депутат, який має майно за кордоном, не вказав цього в декларації і це підтверджено НАЗК, то він автоматично підлягає звільненню з займаної посади та притягненню до кримінальної відповідальності, а також підлягає автоматичному позбавленню статусу народного депутата.

8. Прокурор повинен входити до консультативного органу депутатської комісії з приводу внесення наступних змін у трудове законодавство: встановити оплату праці державних службовців усіх рівнів, що розраховується у відповідності до мінімальної заробітної плати (тарифна сітка).

9. Зміни до трудового законодавства стосовно виплати премій державним службовцям у розмірі: не більше одного посадового окладу протягом шести місяців. Ініціатива змін має виходити з прокуратури.

Зміни до законодавства за ініціативою прокуратури: державний службовець, що вивів кошти в офшорні зони або за межі держави, при виявленні прокуратурою таких фактів під час розслідування корупційних злочинів, сплачує в бюджет України 75 % вартості виведених коштів чи придбаного майна у вигляді спеціального податку (навіть за умови відсутності в діях особи складу злочину).

Гагін В.О., *магістрант спеціальності 081 "Право"*
ВНЗ Укоопспілки "Полтавський університет економіки і торгівлі";
Четвертак Д.Ю., *к.ю.н.,*
доцент кафедри правознавства
ВНЗ Укоопспілки "Полтавський університет економіки і торгівлі"

ОСОБЛИВОСТІ ДОБРОВІЛЬНОЇ ВІДМОВИ ПІДБУРЮВАЧА ВІД ЗЛОЧИНУ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ

В умовах погіршення криміногенної обстановки в державі в світлі необхідності подолання такого суспільно негативного явища як злочини додаткової актуальності набувають проблеми притягнення до відповідальності осіб, що вчиняють протиправні діяння в якості співучасників. При цьому законодавцем визначені умови, коли підбурювач як співучасник може в добровільній формі відмовитися від доведення до кінця конкретного злочинного діяння. Саме особливості інституту добровільної відмови та його значення і становлять надзвичайний науковий інтерес, оскільки вимагають об'єктивної кримінально-правової оцінки.

Слід зазначити, що нормативний припис ч. 1 ст. 31 Кримінального кодексу України (далі за текстом – КК України) закріплює загальні положення щодо добровільної відмови співучасників. Зокрема, в даній правовій нормі законодавець веде мову про те, що виконавець чи співвиконавець злочину не підлягає кримінальній відповідальності у разі добровільної відмови за наявності умов, визначених у змісті ст. 17 КК України [1].

Варто акцентувати увагу на тому, що відповідно до позиції законодавця, закріпленій в ч. 2 ст. 31 КК України, підбурювач не підлягає притягненню до кримінальної відповідальності, якщо така особа відвернула вчинення злочину або своєчасно повідомила відповідні органи державної влади про готування чи вчинення злочину.

З позиції Ю.В. Гродецького, першочергово слід звернути увагу на дефініцію добровільної відмови. Зокрема, поняття добровільної відмови закріплюється законодавцем у змісті ч. 1 ст. 17 КК України, під якою згідно із законодавчим приписом розуміється остаточне припинення особою за своєю волею готування до злочину або замаху на злочин, якщо при цьому вона усвідомлювала можливість доведення злочину до кінця. На думку дослідника, запропоноване законодавцем визначення добровільної відмови від вчинення злочину потребує уточнення, на що вказують три основні моменти. По-перше, ознака остаточності у даній дефініції визначена як об'єктивна, а більш раціональним у даному випадку повинен бути суб'єктивний підхід. По-друге, на переконання науковця, вказівку у визначенні на готування до злочину та замах на злочин слід замінити на поняття незакінченого злочину, яке відповідно до ч. 2 ст. 13 КК є еквівалентним за своїм значенням. Така заміна буде спрямована на економію тексту без втрати його безпосереднього змісту. Враховуючи вище викладені судження, добровільну відмову теоретик пропонує визначати як припинення внаслідок прийнятого особою остаточного рішення за своєю волею

незакінченого злочину, якщо при цьому вона усвідомлювала можливість доведення злочину до кінця [3, с. 229].

Як пише Т.М. Слободяник, в доктрині кримінального права питання про правову природу добровільної відмови від злочину мають яскраво виражений дискусійний характер. Так, на переконання більшості теоретиків протиправне діяння, від продовження якого особа добровільно відмовилася, не є злочином. Тому добровільну відмову від продовження злочину необхідно відносити до обставин, що виключають кримінальну відповідальність. Друга група дослід-ників вважає, що аналізована відмова є підставою для звільнення від відповідальності. Третя позиція науковців полягає в тому, що при добровільній відмові особа не підлягає притягненню до кримінальної відповідальності. Як зауважує Т.М. Слободяник, остання позиція певною мірою співпадає з позицією законодавця, що знаходить своє відображення у ч. 1 ст. 31 КК України [6, с. 158].

З точки зору авторів науково-практичного коментаря до Кримінального кодексу України, в ч. 2 ст. 31, добровільна відмова підбурювача може мати місце тільки тоді, коли він виконав свої функції як співучасник, за умови, якщо він відвернув вчинення злочину виконавцем або своєчасно повідомив про готування або вчинення суспільно небезпечного діяння відповідні органи державної влади. Тобто, як стверджують О.М. Джужа та А.В. Савченко, добровільна відмова підбурювача обов'язково має проявлятися у формі здійснення активних дій, внаслідок яких він відвернув вчинення злочину виконавцем або безпосередньо повідомив органи державної влади про злочин і дане протиправне діяння було відвернуто, тобто не доведено до кінця. Вказані дії можуть носити різний характер. Наприклад, з метою добровільної відмови від злочину підбурювач може зв'язати чи в інший спосіб обмежити свободу пересування виконавця, що не дає останньому змоги вчинити злочинне діяння, застосувати насильство тощо. За наявності таких умов підбурювач на підставі правового припису ч. 2 ст. 31 КК України звільняється від кримінальної відповідальності [5, с. 147].

Достатньо раціональною є позиція І.М. Карпенко, яка акцентує увагу на такій проблемі, як особливості притягнення до кримінальної відповідальності співучасника злочину, котрий виконував при вчиненні злочину ще й інші функції, наприклад, організатора чи пособника. Тобто науковець веде мову про можливість поєднання в особі підбурювача кількох видів співучасників. Загалом у такому випадку постає питання про те, чи достатньою є відмова виконавця від вчинення злочинного діяння, якщо він виконав до цього дії, які характеризують його як підбурювача. В правовій доктрині превалює точка зору, що у подібних ситуаціях особа відмовляється не від вчинення злочину, а від своєї особистої участі у ньому в якості співвиконавця, тому вона повинна нести відповідальність як співучасник, тобто підбурювач, пособник чи організатор. Добровільна ж відмова такого співвиконавця повинна виражатися в попередженні злочину іншими співвиконавцями або своєчасному повідомленні відповідних органів державної влади про злочинне діяння, що готується або вчиняється. Отже, згідно з вище вказаним підходом, якого дотримується і дослідниця, якщо співвиконавець одночасно виконує декілька ролей при вчиненні злочину, то його

добровільна відмова повинна включати і добровільні відмови від кожної з виконуваних ролей, у тому числі й підбурювача [4, с. 321].

Ми розділяємо точку зору В.М. Бурдіна, котрий стверджує, що всі дії підбурювача особи, які вона вчиняє до власної добровільної відмови, мають яскраво виражені ознаки незакінченого злочину, тому на сьогоднішній день є всі підстави вважати добровільну відмову від вчинення злочину самостійним видом звільнення від кримінальної відповідальності. До такого висновку він вдається, оскільки вважає, що з моменту добровільної відмови особа перестає бути небезпечною для членів суспільства. Тобто якщо особа з власної волі свідомо припинила дії, спрямовані на реалізацію злочинного наміру, то вона може вже не нести суспільну небезпеку, щоправда, така зміна її свідомості не впливає на природу фактично вчиненого нею діяння і не може відмінити його суспільну небезпечність. Через це можна впевнено стверджувати, що в якості істотної ознаки, яка дає підстави законодавцю відмовитися від застосування до особи, яка добровільно відмовилася від вчинення злочину, заходів кримінальної відповідальності, слід розглядати факт втрати такою особою суспільної небезпеки внаслідок припинення подальшої реалізації свого злочинного наміру. Через це об’єкт кримінально-правової охорони не зазнає шкоди, якої хотів у намірах досягти підбурювач. У даному контексті науковець вважає раціональним наголосити, що добровільну відмову потрібно розглядати як специфічний різновид позитивної постзлочинної поведінки і через це не протиставляти дані поняття одне одному [2, с. 219].

На наш погляд, на законодавчому рівні необхідно переглянути зміну певних понять у визначенні даного інституту, на предмет заміни дефініції "відмова" на термін "припинення". Адже розглядаючи будь-який злочин, у готуванні та вчиненні якого бере підбурювач, мова повинна іти першочергово про припинення особою із власної волі будь-яких дій, спрямованих на досягнення певного злочинного результату. Тим більше, що відповідно до нормативних приписів КК України добровільна відмова співучасників полягає у своєчасному інформуванні органів державної влади про готування суспільно небезпечного діяння чи його вчинення, або ж про його відвернення. Тому більш раціонально таку сукупність дій особи позначати не терміном "добровільна відмова", а "добровільне припинення" протиправних діянь, які, як правило, вже вчиняються виконавцем у більшості випадків.

Таким чином, необхідно підсумувати, що інститут добровільної відмови від вчинення злочину закріплений в нормативних приписах діючого кримінального законодавства. Особливостями добровільної відмови є те, що підбурювач припиняє подальшу реалізацію свого злочинного наміру, що підтверджує юридичний факт втрати такою особою суспільної небезпеки. Наслідками добровільної відмови від злочину підбурювача є звільнення його від кримінальної відповідальності, якщо така особа відвернула вчинення злочину або своєчасно повідомила відповідні органи державної влади про готування чи вчинення злочину. Якщо при вчиненні злочину співвиконавець одночасно виконує декілька ролей, то його добровільна відмова повинна включати і добровільні відмови від кожної з виконуваних ролей, у тому числі й підбурювача.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-ІІІ // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.
2. Бурдін В.М. Добровільна відмова та її кримінально-правове значення / В.М. Бурдін // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2013. – № 4. – С. 215-229.
3. Гродецький Ю.В. Поняття добровільної відмови співучасника / Ю.В. Гродецький // 10 років чинності Кримінального кодексу України. – 2011. – Вип. 3 (12). – С. 228-233.
4. Карпенко І.М. Особливості добровільної відмови при вчиненні злочину у співучасті та її вплив на кримінально-правову оцінку діянь окремих співучасників / І.М. Карпенко // Часопис Київського університету права. – 2014. – № 2. – С. 320-324.
5. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за заг. ред. О.М. Джужі, А.В. Савченка, В.В. Чернєя. – К.: Юрінком Інтер, 2018. – 1064 с.
6. Слободяник Т.М. Відповідальність співучасників при добровільній відмові вчинення злочину / Т.М. Слободяник // Актуальні проблеми держави і права. – 2010. – № 4. – С. 157-162.

Геєць І.В., *к.ю.н., доцент кафедри політології, права та філософії Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя*

ВИДИ ПРАВОВИХ СИСТЕМ СУЧАСНОСТІ

Поняття правової системи має суттєве значення для характеристики права тієї чи іншої конкретної країни. Право як частина світової культури неоднакове для держав різних типів, форм, режимів. Для кожної держави сучасного світу характерний той чи інший тип права. Його сутність, зміст мають вирішальне значення для характеристики правової системи, притаманної цій державі. Звичайно у даному випадку йдеться про національну правову систему.

Є держави, у яких діють декілька конкуруючих правових систем. Тоді навіть недержавні об'єднання можуть мати своє право. У світі існує й своєрідна міжнародна правова система, яка регулює міжнародні і зовнішні торговельні відносини.

Правова система кожної держави має свою специфіку, структуру, мету, формується у визначений історичний час, у конкретному регіоні, характеризується визначеними національними особливостями, складається у суспільствах з різними віруваннями, має особливий характер, різні види джерел права.

Можна класифікувати правові системи за різними критеріями: юридичними, економічними, географічними, етнографічними, ідеологічними тощо. Співвідношення цих критеріїв у різних державах – різне.

Правова система конкретного суспільства, що відображає його соціально-економічну, політичну і культурну своєрідність, являє собою національну правову систему. Вона визначає цілісність даної правової системи, відображає єдність суспільства і є одним із виявів державного суверенітету держави.

Вивченням особливостей формування і функціонування правових систем різних держав, виявленням у них спільного і специфічного займається порівняльне правознавство. Метод порівняння дає змогу на основі подібних юридичних ознак (структура права, джерела, провідні інститути і галузі, правова культура та традиції) згрупувати правові системи сучасності в нову категорію "правова сім'я". Вперше цей термін був введений у юридичний вжиток французьким компаративістом Рене Давидом, який багато років займався дослідженням правових систем сучасності.

Правова сім'я утворюється із національних правових систем, об'єднаних на основі подібності таких ознак: структура права, юридична практика, джерела права, правова ідеологія.

Рене Давид виділяє три основні групи правової сім'ї: 1. романо-германську; 2. сім'ю загального права; 3. сім'ю соціалістичного права.

Поряд з країнами з названими правовими системами (які Давид називає основними), існують Індія, Далекий Схід, США, мусульманський світ. Вони, на думку автора, залишаються вірними своїм поглядам, право розуміється зовсім інакше і йому відводиться зовсім інша роль, ніж у західних країнах[10, с. 579-580].

Необхідно зазначити, що у літературі наводяться різні класифікації правових систем. Зокрема, на думку С.С.Алексєєва існують наступні правові системи: романо-германська, загальна (прецедентного права), традиційні невіддиференційовані системи [2, с. 108].

Своєрідною видається позиція В. Синюкова, який пропонує таку класифікацію:1) загального (англо-саксонського) права; 2) романо-германську; 3) традиційну; 4) релігійну; 5) слов'янську [9, с. 190-193].

Є й інші точки зору на цю проблему.

Так, наприклад, І.І. Котюк відзначає, що існує континентальна, англо-саксонська, мусульманська системи права, правова система Індії, правові системи Далекого Сходу, правові системи Африки і Мадагаскару [6, с. 77].

У свою чергу, Р.О. Стефанчук вважає, що можна виділити такі види правових систем: 1) континентальна; 2) система звичаєвого права (англо-американська); 3) мусульманська; 4) патріархальна; 5) північна (скандинавська); 6) далекосхідна; 7) індуїська [8].

На думку К. Цвайгерта існують наступні правові системи: романська, германська, скандинавська, англо-саксонська, американська, соціалістична, ісламського права, індуського права [5, с. 705].

У той же час, С.І. Шимон виділяє такі види правових систем: 1) романо-германську (континентальну); 2) англо-американську; 3) мусульманську; 4) патріархальну (традиційну); 5) далекосхідну; 6) центральноєвропейську; 7) східноєвропейську [11].

Варто зазначити, що правові системи кожної із країн мають свої унікальні особливості, у той же час, їх можна об'єднати у чотири, на нашу думку, основних правові сім'ї: англо-саксонську (загальну), романо-германську (континентальну), релігійну, традиційну (патріархальну).

Так, на думку В.О.Бажанова, не доречно виділяти в окремі правові сім'ї слов'янську, центральноєвропейську та східноєвропейську (Україна, Російська Федерація, Польща, Чехія, Болгарія, Румунія, Угорщина та інші). Необхідно зазначити, що правові системи цих країн розвивалися з певними особливостями, які пов'язані з історичним розвитком вказаних країн, проте, вважаємо, що дані країни можна віднести до романо-германської правової системи, оскільки, правові системи даних країн розвивалися за допомогою рецепції римського права; основним джерелом права у даних країнах є закон; існує поділ права на публічне та приватне. Дані ознаки є характерними для країн з романо-германською правовою системою. Аналогічною є також позиція В.О.Бажанова щодо існування північної (скандинавської) правової сім'ї – за викладеними ознаками Данію, Фінляндію, Ісландію, Норвегію та Швецію доречно також відносити до країн з романо-германською правовою системою [3].

Як уже зазначалося, деякі вчені виділяють далекосхідну правову сім'ю, сім'ю ісламського права та індуїську правову сім'ю. Учені відносять до вказаної правової сім'ї Китайську Народну Республіку, Японію, Корею, Гонконг, Індонезію, Малайзію, Індію, мусульманські країни тощо.

Р.О. Стефанчук зазначає, що специфіка далекосхідної правової системи полягає у здійсненні постійного впливу на формування правових норм догм конфуціанства та інших релігій [8]. У той же час, варто зауважити, що релігійні норми (викладені у Корані, Сунні, Ведах та в інших релігійних текстах) справляють надзвичайно великий вплив на правові норми вказаних країн. Отже, на нашу думку, дані країни можна об'єднати та віднести до релігійної правової системи. У межах даної правової сім'ї можна здійснювати класифікацію на ісламські, індуські, далекосхідні та інші країни.

Щодо країн соціалістичного табору, вважає В.О.Бажанов, то правові системи даних країн (Північна Корея, Куба) поєднують в собі ознаки романо-германської, релігійної та традиційної правових сімей з певними особливостями (зокрема, щодо обмеження майнових та немайнових прав особи). Тому не потрібно виділяти соціалістичну правову сім'ю, оскільки, враховуючи світові тенденції щодо демократизації та розвитку суспільства, країни колишнього соціалістичного табору починають відмовлятися від принципів соціалізму та переходять до розвитку їх правових сімей в залежності від правових традицій у кожній країні [3].

В.М. Сінюков відзначає, що специфіка правової сім'ї загального права проявляється у відсутності кодифікованих галузей права та в наявності в якості джерела права величезної кількості судових рішень (прецедентів) [9, с. 190]. С.С. Алексєєв також наголошує на тому, що англо-саксонська система права базується на судових прецедентах [2, с. 108].

І.І. Котюк зазначає, що континентальна система права сформувалася на основі римського класичного права [6, с. 77]. У країнах романо-германської правової сім'ї основна увага приділялась нормативному регулюванню суспільних відносин, створенню досконалого законодавства. Основним джерелом права є нормативний акт [7, с. 221].

Традиційна (патріархальна) правова система, яка притаманна країнам Африки, характеризується поєднанням статутного, колишнього колоніального права, та звичайного, місцевого права [4, с. 379]. У свою чергу, Р.О. Стефанчук відзначає, що сутність патріархальної правової системи зводиться до поєднання континентальної системи права з цілою низкою норм африканського звичаєвого права. Причому всі нормативно-правові акти пристосовані до місцевих звичаїв. Великою є роль нормативно-правових актів, які приймає глава держави [8].

Релігійна правова система характеризується значним впливом релігії на правовідносини. В.М. Сінюков зазначає, що джерелами релігійної правової системи є джерела мусульманського права (Коран, Сунна, Іджма), а також ідеологічні цінності – мораль, філософія тощо [4, с. 192-193]. У країнах даної правової сім'ї (Іран, Ірак, Афганістан, Індія, Саудівська Аравія тощо) релігійні норми визначають характер практично всіх правовідносин (зокрема, шлюбно-сімейних, відносин власності та ін.) [9, с. 379].

Хід розвитку людства, необхідність вирішення загальнолюдських (загальносвітових) проблем та інші фактори спричинили інтеграційні світові процеси, результатом яких стало формування якісно нової інфраструктури світового порядку, появу міждержавних (міжнародних) об'єднань як універсального, так і регіонального характеру, що здійснюють структуризацію міжнародних суспільних відносин. Все це сприяло виникненню на сучасному етапі розвитку нового типу правової системи – міждержавно-правової. Його поява об'єктивно визначається рядом таких закономірностей як: розширення кола учасників міжнародних відносин, ускладнення та збільшення кількості міжнародних відносин; визнання багатьох людських проблем всесвітніми, глобальними; необхідністю зміни правових засобів та їх адекватністю з цілями міжнародно-правового регулювання, зростанням ролі права у врегулюванні міжнародних відносин [1, с.160-161].

Дослідивши основні правові системи сучасності, можна стверджувати, що кожна із даних систем має свої специфічні особливості, які відображаються у всіх правових нормах даних держав. Враховуючи той факт, що усі правовідносини у кожній із країн знаходяться під впливом особливостей, які є характерними для окремої з правових сімей, можна зробити висновок, що існує чотири основні правові системи: англо-саксонська (загальна); романо-германська (континентальна); релігійна; традиційна.

Список використаної літератури

1. Актуальні проблеми теорії держави та права : [навч. посібник] / [Є.В. Білозьоров, Є.О. Гіда, А.М. Завальний, А.О. Осауленко, Т.О. Пікуля] ; за заг. ред. Є.О. Гіди. – К. : КНУВС, 2010. – 228 с.

2. Алексеев С.С. Избранное / С.С. Алексеев. – М.: "Статут", 2003. – 480 с. 2

3. Бажанов В.О. Види правових систем сучасності // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.legalactivity.com.ua/index.php/index.php?option=com_content&view=article&id=1210%3A240216-16&catid=141%3A1

4. Венгеров А.Б. Теория государства и права: Учебник для юридических вузов / А.Б.Венгеров. – 3-е изд. – М.: Юриспруденция, 2000. – 528 с.

5. Витрук Н.В. Критика и библиография: рецензия на книгу "Правовая система социализма. Функционирование и развитие" Кн. 2 / Н.В. Витрук, В.В. Лазарев; Отв.

ред. А.М.Васильев. – М., 1987 // Советское государство и право. – 1988. – № 9. – С. 141-142.

6. Котюк І.І. Основи правознавства: Підручник для 9-го класу загальноосвітніх закладів / І.І. Котюк. – К.: Генеза, 2003. – 320 с.

7. Лазарев В.В. Теория государства и права: Учебник для вузов / Лазарев В.В., Липень С.В. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Спарк, 2000. – 511 с.

8. Стефанчук Р.О. Цивільне право України. Навчальний посібник / Р.О. Стефанчук. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ebk.net.ua/Book/law/stefanchuk_tsivpu/part15/1502.htm

9. Теория государства и права: Курс лекций / Под ред. Н.И. Матузова и А.В.Малько. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Юристь, 2004. – 768 с.

10. Теорія держави і права. Академічний курс: Підручник / За ред. О.В.Зайчука, Н.М.Оніщенко. – К.: Хрінком Інтер, 2006. – 688 с.

11. Шимон С.І. Цивільне та торгове право зарубіжних країн / С.І. Шимон. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ubooks.com.ua/books/000201/inx6.php

Городецька І.А.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри політології, права та філософії
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ

Конституцією України передбачено, що не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини (ч. 2 ст. 32) [1].

Загалом, проблематика захисту персональних даних, з огляду на її актуальність в сучасних умовах широкого використання останніх під час обігу інформації, була в колі наукових інтересів таких учених, як А. Марущак [2], Т. Обуховська, В. Шуляк [3; 4; 5], Г. Чанишева, Р. Чанишев [6] та ін. Слід відмітити, що зазначені публікації присвячені питанням: доступу до приватної інформації про фізичну особу, до інформації про суб'єктів господарювання та їх діяльність [2, с. 398-422]; аналізу чинної нормативно-правової бази у сфері персональних даних, визначення основних проблем нормативно-правового врегулювання дій з персональними даними під час їх обробки та циркуляції в державних інформаційних ресурсах органів державної влади та органів місцевого самоврядування, шляхів їх розв'язання [3, с. 76-88; 4, с. 119-126]; класифікації персональних даних та режиму доступу до них залежно від грифа секретності персональних даних під час їх обробки та циркуляції в державних інформаційних ресурсах органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також аналізу змісту відомостей, що підпадають під персональні дані, груп та категорій персональних даних [5, с. 97-104]; відповідальності роботодавця за порушення порядку захисту персональних даних працівника [6, с. 251-254].

Наразі, зосередимо нашу увагу на окремих аспектах адміністративної відповідальності за порушення законодавства у сфері захисту персональних даних.

Відповідно до ст. 188-39 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), неповідомлення або несвоєчасне повідомлення Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про обробку персональних даних або про зміну відомостей, які підлягають повідомленню згідно із законом, повідомлення неповних чи недостовірних відомостей – тягнуть за собою накладення штрафу на громадян від 100 до 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб, громадян – суб'єктів підприємницької діяльності – від 200 до 400 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Невиконання законних вимог (приписів) Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини або визначених ним посадових осіб секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо запобігання або усунення порушень законодавства про захист персональних даних – тягнуть за собою накладення штрафу на громадян від 200 до 300 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб, громадян – суб'єктів підприємницької діяльності – від 300 до 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Повторне протягом року вчинення порушення з числа передбачених частинами першою або другою цієї статті, за яке особу вже було піддано адміністративному стягненню, – тягне за собою накладення штрафу на громадян від 300 до 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб, громадян – суб'єктів підприємницької діяльності – від 500 до 2000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Недодержання встановленого законодавством про захист персональних даних порядку захисту персональних даних, що призвело до незаконного доступу до них або порушення прав суб'єкта персональних даних, – тягне за собою накладення штрафу на громадян від 100 до 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб, громадян – суб'єктів підприємницької діяльності - від 300 до 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Повторне протягом року вчинення порушення, передбаченого частиною четвертою цієї статті, за яке особу вже було піддано адміністративному стягненню, – тягне за собою накладення штрафу від 1000 до 2000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [7].

Об'єктом цього правопорушення виступають суспільні відносини у сфері захисту персональних даних. Основоположним нормативно-правовим актом, що регулює такі відносини є Закон України "Про захист персональних даних" від 1 червня 2010 р. № 2297-VI. Цей Закон спрямований на захист основоположних прав і свобод людини і громадянина, зокрема права на невтручання в особисте життя, у зв'язку з обробкою персональних даних [8].

Об'єктивна сторона даного правопорушення характеризується тим, що воно може скоюватись як шляхом протиправних дій, так і шляхом бездіяльності:

– неповідомлення або несвоєчасне повідомлення Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про обробку персональних даних або про зміну відомостей, які підлягають повідомленню згідно із законом, повідомлення неповних чи недостовірних відомостей;

– невиконання законних вимог (приписів) Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини або визначених ним посадових осіб секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо запобігання або усунення порушень законодавства про захист персональних даних;

– недодержання встановленого законодавством про захист персональних даних порядку захисту персональних даних, що призвело до незаконного доступу до них або порушення прав суб'єкта персональних даних.

Відповідно до абз. 10 ст. 2 Закону України "Про захист персональних даних" від 1 червня 2010 р. № 2297-VI, "персональні дані – відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована", абз. 8 ст. 2 – "обробка персональних даних – будь-яка дія або сукупність дій, таких як збирання, реєстрація, накопичення, зберігання, адаптування, зміна, поновлення, використання і поширення (розповсюдження, реалізація, передача), знеособлення, знищення персональних даних, у тому числі з використанням інформаційних (автоматизованих) систем" [8]. Згідно зі ст. 24 Закону України "Про захист персональних даних", "володільці, розпорядники персональних даних та треті особи зобов'язані забезпечити захист цих даних від випадкових втрати або знищення, від незаконної обробки, у тому числі незаконного знищення чи доступу до персональних даних. В органах державної влади, органах місцевого самоврядування, а також у володільцях чи розпорядниках персональних даних, що здійснюють обробку персональних даних, яка підлягає повідомленню відповідно до цього Закону, створюється (визначається) структурний підрозділ або відповідальна особа, що організовує роботу, пов'язану із захистом персональних даних при їх обробці <…>" [8].

Суб'єкт правопорушення: громадяни та посадові особи. Суб'єктивна сторона правопорушення характеризується виною у формі умислу чи необережності.

Справи про адміністративний проступок, передбачений ст. 188-39 КУпАП розглядають районні, районні у місті, міські чи міськрайонні суди (судді) (ст. 221 КУпАП). Складати протоколи про адміністративні правопорушення, передбачені цією статтею мають право уповноважені особи секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини або представники Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (ст. 255 КУпАП) [7].

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 30.09.2016. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80 (дата звернення: 27.10.2018).

2. Марущак А. І. Інформаційне право: доступ до інформації: навч. посіб. Київ: КНТ, 2007. 532 с.

3. Обуховська Т. І., Шуляк В. П. Персональні дані: теорія та реальність. *Електронне урядування*: міжнар. наук. фах журн. 2011. № 2. С. 76–88.

4. Обуховська Т. І. Нормативно-правове забезпечення обробки та циркуляції персональних даних. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2011. № 4. С. 119–126.

5. Обуховська Т. І. Класифікація персональних даних та режиму доступу до них. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2013.

№ 1. С. 97–104. URL: http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2013/11/2013-1-13.pdf (дата звернення: 27.10.2018).

6. Чанишева Г. І., Чанишев Р. І. Відповідальність за порушення порядку захисту персональних даних працівника. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2014. № 4. С. 251–254.

7. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. Дата оновлення: 27.09.2018. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#n2619 (дата звернення: 20.10.2018).

8. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 р. № 2297-VI. Дата оновлення: 30.01.2018. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17 (дата звернення: 27.10.18).

Градобик Юлія, *учениця Ніжинського ліцею Ніжинської міської ради при НДУ імені М. Гоголя*
Науковий керівник: Желіба О.В., *кандидат педагогічних наук, доцент кафедри політології, права та філософії Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя*

АРХАНГЕЛ МИХАЇЛ ЯК СИМВОЛ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Актуальність і ступінь розробки проблеми. Архангел Михаїл, святий Михайло, Мікаель, Майкл – архангел-воїн, покровитель християнських лицарів. Архангел Михайло є однією із відомих постатей в християнському, та, навіть, ісламському світі, його історія надихала митців і геральдистів протягом століть.

Гербом міста Київ є архангел Михаїл. Чому саме такий герб у столиці нашої країни, що він символізує? Пошук відповіді на ці питання наштовхнувся на те, що в Україні немає цілісної праці про використання архангела Михаїла у геральдиці та емблематиці. Саме тому виникла ідея дослідити "генерала" небесного воїнства як символ.

Об’єктом дослідження є архангел Михаїл в українській символіці.

Предмет дослідження: історія, особливості символіки постаті архангела Михаїла.

Мета дослідження: визначити зміст символіки архангела Михаїла в Україні.

На основі мети роботи були визначені **завдання дослідження:**

- з’ясувати походження геральдичного втілення архангела Михаїла в середньовічній Україні;
- визначити особливості вживання архангела Михаїла як символу Наддніпрянської України у нову добу;
- охарактеризувати новітнє трактування архангела Михаїла в сучасній Україні.

Від князівства до воєводства

Іконографія святого архистратига Михаїла є надзвичайно цікавою та різноманітною. Цей небесний заступник є одним із найчастіше зображуваних святих на українських іконах, про що свідчить велика кількість збережених

пам’яток. Споглядаючи ці найдавніші ікони, маємо можливість більше дізнатися про діяння та роль архистратига в житті нашої Церкви, а також досвідчити глибоку духовність нашої сакральної культури [23].

У період Київської Русі, коли кожен удільний князь намагався бути незалежним від великокиївського престолу, масово розвивалася і регіональна символіка, яка мала символізувати суверенітет князівської влади. Вже сини Володимира Мономаха замість тризуба, як династичного символа використовують на печатках образи святих, зокрема архангела Михаїла.

Але ще й до князювання Володимира Мономаха архистратиг Михаїл відомий у Києві. Онук Ярослава Мудрого Святополком-Михаїл збудував ву честь свого небесного опікуна Михайлівський Золотоверхий собор [23]. З того часу Архангел Михаїл стає покровителем київських князів, київського князівства, Києва.

Потрібно зазначити, що за традицією, як встановив відомий російський учений М. П. Лихачов, зображення святого Михаїла було саме на печатях тих князів, котрі носили це ім’я. Тому є всі підстави вважати, що воно було дуже поширене на Русі, в тому числі й у київських князів, оскільки зображення саме цього святого досить часто зустрічається на тогочасних печатках. Це пов’язувалося з тим, що, починаючи з 811 року, візантійські імператори також брали собі ім’я Михайла. А приклад Східного Риму (звідки, як відомо, християнство поширилося на Київську Русь) був прийнятий на східнослов’янських землях і щодо вживання імен [16, с. 12].

В часи владарювання у Києві князів литовської династії Гедиміновичів, архангел Михаїл вийшов із вжитку на печатці. Князі вживали свій знак, які деякі вчені трактують, як модифікованого тризуба чи церкву.

У 1471 році було ліквідоване князівство і утворено Київське воєводство. У XV столітті гербом Київського воєводства став архангел Михаїл з мечем і піхвами, опущеними вниз [14, с. 42-44]. Поле щита було червоним. Подібний герб називається "vir armatus" (чоловік озброєний) і може символізувати покірність або лояльність до влади [27]. На нашу думку, герб найбільшого воєводства Литовського князівства архангел Михаїл, може мати два джерела появи: литовські князі запозичили його із княжих печаток або використали як взірець герб столичного Новогрудського воєводства (Київщина теж бо була неформальною столицею Русі).

Дослідники Києва пишуть, що першу згадку про герб Києва з архістратигом Михаїлом знайшли у гербовнику Конрада Грюненберга, виданому в 1480 році. У гербовнику "Stemmata Polonica" в групі литовських пододано без підписів низку знаків, які можна трактувати як територіальні, оскільки частина з них пізніше саме у такій ролі виступає на великих литовських печатках. Серед них, зокрема, архистратига Михаїл у срібній одежі з мечем у правиці в синьому полі – як герб Новогрудського воєводства, хоча і з можливістю для Київського воєводства чи Вількомірського повіту. Проте герб з Архангелом однозначно належить Київському воєводству, бо іконографія Архистратига з мечем властива саме цій землі.

На польській мапі 1764 року ангел символізує Лівобережжя Київського воєводства.

До складу Польщі 1618 року увійшла Чернігово-Сіверська земля, яка отримала як герб Двоголового орла. Проте, що на карті Польщі XVII століття зображений герб "Сівер" у вигляді ангела на червоному щиті (тобто герб Київського воєводства). Примітно, що на згаданій польської карті немає герба Київського воєводства; так що ангел швидше за все символізує всі українські землі. Можемо припустити, що "Сіверський" герб з'явився в результаті помилки. Новгород-Сіверський (чиїм гербом ніколи не був ангел) було переплутано укладачами карти з Новогрудком (чиїм гербом якраз і був "чорний ангел") [4].

Отже, архангел Михаїл в українській символіці спочатку з'явився на княжих печатках як гласний символ імені деяких київських князів, а у XVстолітті набув статус символу Київської землі у складі Великого князівства литовського, руського і жемайтійського, пізніше – Польського королівства.

Від полку до нації

Утворення Гетьманщини та перехід її під протекторат Московського царства породило певні зміни в земельній геральдиці. Так, у "Титулярнику" (1672) царя Олексія Михайловича вперше в російській геральдиці з'являються українські емблеми, зокрема герб Київщини – архангел Михаїл [11, к. 16]. На великій печатці, змальованій у щоденнику іноземця Корба (кінець XVII ст.), герб Київщини розташований на почесному другому місці після московського герба [11, к. 16]. Варто відмітити, що герб Великого київського князівства (а саме так трактували дане зображення московити) зазнав трансформації: Архангел підій-має меч, а замість піхов у лівиці тримає щит, що мало символізувати відмову від покори Польському королівству та здатність відстоювати свою свободу. Було змінено і кольорову гамму герба червоно-срібне блазонування було змінено на срібно-золоте та одяг Архангела: довгі шати патриція змінено на римські військові обладунки.

Герб Київського князівства перейшов у спадок до Київського полку. У прапорному (знаковому) гербовнику 1730 року київський герб для київського полку описувався так: *"Київський, по старому, в середині ангел в білому вбранні з мечем, сяйво жовте, поле лазурове"* [15]. Так, для вжитку на території Російської імперії, герб Київщини набув нових кольорів. З тих пір, на знаменах та на печатці київського козачого полку почали зображувати архангела Михаїла.

Місто Київ у цей час активно вживало як герб кушу. Проте, символ архангела Михаїла теж використовувався. Скажімо, на горельєфі з фасаду Ратуші XVIII ст. (зараз знаходиться в музеї Києва) Михайло зображений традиційно зі списом, що пронизує змія і зерцалом [15].

Вперше великий герб України з'явився у результаті діяльності Другої малоросійської колегії. 1765 року її президент граф Румянцев запропонував замінити стару печатку із козаком (гербом Війська Запорозького) новим знаком і подав два "абриси на апробацію". Проекти містили гербовий щит із гербами п'яти князівств, які колись були на території Гетьманщини, зокрема і Київського. Київське князівство презентував срібний архангел Михаїл на блакитному тлі. Коли 16 вересня 1781 року Лівобережну Україну було розділено на три

намісництва, Київське отримало герб із традиційним Архангелом Михаїлом [11, к. 17].

Герб Києва, столиці Київського намісництва, затверджений Указом імператриці Катерини II 4 червня 1782 року (№ 15422): *"Архангел Михаїл в срібному одязі в блакитному полі"* [10]. Оскільки у Росії фактично було відсутнє міське самоврядування, адміністративні одиниці та їх столиці вживали один герб. Тому з утворенням Київської губернії 1796 року міський герб із Архангелом вживається як губернський.

З початком XIX століття зображення архістратига вміщували на верхній частині гербових щитів багатьох міст Київської губернії, що мало символізувати приналежність цих міст до Київщини – Василькова, Черкас, Канева, Чигирина, Звенигородки й Таращі.

В архітектурі та скульптурі інколи були відхилення від іконографічних зображень герба. Так, на п'єдесталі пам'ятнику Володимиру Великому, відкритого 1853 року, помістили горельєфну емблему Києва з опущеним мечем у руках архангела, що було притаманно гербу воєводства.

У 1856 році був розроблений і прийнятий уточнений герб Київської губернії. Характерна деталь, з того часу притаманна губернському і міському символам: в руці у архістратига – не простий, а палаючий меч [10].

1859 року геральдист Бернгард Карл фон Кене запропонував герб міста увінчати шапкою Мономаха на згадку про історичний великокняжий стіл, який знаходився в місті, та додати декор – колоски пшениці, перевиті Олександрівською орденською стрічкою (як символ хліборобського центру імперії). Київська влада була не проти включення шапки Мономаха в міський герб, але просила замість Олександрівської стрічки ввести Володимирську (орден Святого Володимира мав червону стрічку з чорними облямівками). Така пропозиція мотивувалася видатною роллю князя Володимира в історії Києва. Після тривалих зволікань відповідний проект було височайше затверджено в лютому 1917 року [25]. Можливо, це був один з найостанніших геральдичних актів, підписаних російським імператором.

На практиці герб Києва під шапкою Мономаха не набув поширення. Втім, тему давньої шапки великих князів використовували для державного герба Російської імперії. На Великому Державному Гербі Російської імперії 1882р. архангел Михаїл зустрічається двічі: як символ Великого київського князівства разом з гербами Володимирського та Новгородського великих князівств під шапкою Мономаха (така потрійна комбінація входила і в малий, і в середній герби імперії аж до 1917 року) та як щитотримач разом із архангелом Гавриїлом [11, к. 18].

У 1863р. відбулося Січневе повстання громадян Республіки обидвох народів 1863-1864 років проти гніту Російської імперії. У ньому брали участь поляки, литвини-білоруси, литовці, та українці. Для того, щоб відобразити бажання бачити у складі відродженої Речі посполитої українців-русинів, традиційне дуальне поєднання доповнили символом Русі. Символом Русі було обрано архангела Михайла, як символ одного з найбільших воєводств Русі, як символ історичного столичного статусу Русі центра воєводства [26]. Що цікаво, при

цьому було змінено іконографію архангела шляхом поєднання елементів колишнього воєводського та тодішнього губернського герба: ангел знову одягає довгі шати патриція, опускає меч, проте в лівиці тримає не піхви від мечі, а щит із хрестом (інколи подвійним). В більшості фігура архангела срібна на червоному тлі, проте, зустрічаються й інші поєднання: у срібному полі архангел у синіх шатах із синім щитом [28], у золотому полі архангел у синіх шатах із срібними крилами та піхвами у лівиці [29].

Отже, у XVII- XIX століттях архангел Михаїл на українських землях був символом Київщини (князівство, полк, намісництво, воєводство губернія), Києва та ряду інших міст. Пошук польськими повстанцями символу Русі призвів до того, що від 1863 року архангел почав асоціюватися з Україною-Руссю.

Від нації до корпорацій

Наприкінці XIX – початку XX століття архангел Михаїл активно вживався символ Наддніпрянської України, а у поєднанні із галицьким левом – усієї України. Така дуальна ідея із рельєфами цих двох гербів була втілена на фасаді спорудженого 1905 р. у Львові по вулиці Руській будинку акційної спілки "Дністер". Виходили друком поштівки, на яких також поєднано лева й архангела [22]. Навіть, польські художники зобразили на листівці геральдичну композицію, де у червоному щиті архангел у срібно-синіх шатах, який підтримують два коронованні леви із жовто-синіми прапорами [8]. Фактично, така композиція є певним проектом державного герба на той час неіснуючої країни.

У вересні 1912 року було розпочато дискусію про геральдичний символ України [7, с. 100]. На сторінках "Діла" дописувач під псевдонімом Негеральдик звернув увагу на поширену практику використання на той час поєднання двох гербів – галицького лева та київського архангела – та підкреслив необхідність встановлення загальнонаціональної емблеми [13]. У відповідь на заклик Негеральдика Степан Томашівський у "Неділі" обстоював думку визнати загальнонаціональним символом лева або, "коли б у нас знайшло ся більше прихильників гербового дуалізму", він радив: поєднати лева і "козацького запорожця" [18]. І. Крип’якевич у публікації "Герб України" доповнив дискусію інформацією ці та інші герби українських земель, що можуть претендувати на загальноукраїнський символ [12].

Перша світова війна та поява формації Українських січових стрільців спрямувала творення національної символіки у практичне русло. Стрілецьке середовище розробляло проекти символіки легіону та загальноукраїнської символіки. Так, на початку 1916 р. четар Ю. Буцманюк опрацював проект такого знаку: архангел Михаїл з мечем і щитом, на якому зображено лева. Подібні елементи були також й у проектах І. Іванця та О. Курилася. Цей символ потрапив на прапор УСС, виготовлений за проектом І. Іванця Жіночою Громадою у Львові та освячений митрополитом А. Шептицьким 28 жовтня 1917 р. в Розвалові [7, с. 101].

Культурно-просвітна робота серед українців з російської армії, які потрапили в австрійські та німецькі табори військовополонених сприяли поширенню популярності лева та архистратига [3, с. 50-53].

Початок Української революції 1917-21 років актуалізував питання національного герба. Одним із його варіантів був архангел Михаїл [21]. Так, у брошурі "Катехізм українця" говорилося: *"Золотий архангел Михайло з розгорнутими крилами на блакитному полі (герб Київського князівства); в лівій руці держить він огненного меча що-хвилини готовий оборонить Україну; над ним підноситься корона – ознака незалежности державної, яку ми мали раніш, а тепер мусимо здобути"* [5, с. 21-22]. Голова Центральної Ради М.Грушевський були згодні з Григоріївим-Нашим. 16 вересня 1917 р. він опублікував статтю, в якій зауважив, що *"питання про те, що мусить вважатися гербом України… не таке просте, бо загально визнаного, постійного державного герба України не було"*. Як український герб він сприймав *"гарно стилізований геральдичний знак неясного значення, щось на зразок тризубця"*, лук (або арбалет-самостріл) з печаток київського магістрату XVII–XVIII ст. та козака з мушкетом, натомість відмовив у претензіях вважатися гербовим символом леву (як гербу Львова, а не Галичини) та янголу зі спущеними мечами (польському гербу Київського воєводства) чи архангелу Михаїлу з вогняним мечем ("казьонному" російському гербу Києва) [6].

Тому, коли у листопаді 1917 року виникла Українська Народна Республіка, питання про державний герб не було вирішене. Для розробки державного герба за ініціативи генерального секретаря освіти було створено геральдично-прапорну комісію, яку очолив Д. Антонович. Всі присутні відкинули варіанти з архистратигом Михаїлом [7, с. 103]. Так, символ Київщини, за свій тісний зв'язок із річчю посполитою позбувся можливості стати офіційним загальнонаціональним символом.

Не зважаючи на те, що офіційним символом України архангел Михаїл не став, він продовжує поширюватися у символіці України часів визвольних змагань: на військових прапорах, кокардах українських вояків, печатках українських збройних частин. Сюжеттні зображення такі: архангел Михаїл з опущеними крилами, що стоїть на землі, вбраний у хітон і лор, з мечем у правій руці та щитом у лівій, на якому лев (архангел Січових стрільців); архангел Михаїл з розпростертими крилами, вбраний у хітон і лор, тримає в руках опущені долу схрещені меч та піхви, охоплений знизу та з боків фігурною лінією, що нагадує нижню частину щита (архангел з герба воєводства); архангел Михаїл з опущеними крилами, що стоїть на землі, з мечем у правій руці та щитом у лівій (архангел з герба губернії) [24].

Ідея великого герба все ж жевріла у середовищі української еміграції. 1939 року, в передчутті важливих світових змін, з надією на відродження незалежної України на замовлення уряду УНР в екзині художник Микола Битинський створив комплекс символів України – великого, середнього й малого державних гербів. Лейтмотивом цієї праці – стала соборність українських земель, що на час створення проектів перебували в складі різних державних утворень. Важливим елементом герба був архангел Михаїл, який зустрічався на гербі як символ Наддніпрянщини та Київщини [2].

Підтвердженням того, що архангел Михаїл продовжував вважатися одним із символів України, є його поширення на друкованій продукції української

діаспори XX століття. Правда, він вживався переважно у поєднанні із Тризубом і мав символізувати збройну боротьбу за незалежність України.

Проголошення незалежності України стало поштовхом до відродження національної символіки. Від початку затвердження Тризуб вважався малим гербом України, головним елементом великого герба. Конституція України у Статті 20 містить тезу, що Тризуб є головним елементом Великого Державного герба України. У багатьох проектах великого герба знову фігурує архангел Михаїл.

Від 1990х років архангел Михаїл повертається до міської територіальної символіки. Це зробили Київ, Кролевець, Івано-Франківськ, Горлівка, Костополь, Хотов, Любашівка, Богуславський, Таращанський та Миронівські райони (Рис. 108, 112-120). Проте, Київщина не повернула архангела як свій символ. 2 лютого 1999 р. було затверджено герб і прапор Київської області. На щиті герба, увінчаному золотою князівською діадемою. розміщується зображення святого Юрія-Георгія [17]. Складається враження, що тодішні очільники області намагалися копіювати символіку російського столичного регіону – Московської області.

Українці використовують образ святого як покровителя України і в наш час. Так, під час Революції Гідності архангел став символом Майдану: його образ бачимо на символіках сотень Майдану, плакатах, ордені Ордені Героїв Небесної Сотні [9]. Хотілося б відмітити оригінальний образ майданів ця у образі архангела, який зробив російський поет Андрєй Широпаєв. Символічно, що День Гідності та Свободи святкують в день Архангела Михаїла [19].

Початок російської агресії проти України 2014 року поклав початок роздвоєнню образу архангела Михаїла. Так, даний символ нещадно експлуатують як елемент герба бандформувань "ДНР", де архангел мав символізувати претензії терористів на всю Наддніпрянщину. Особливістю архангела терористів є те, що він зображується з бородою [1].

Архангела Михаїла було "реабілітовано" українськими десантниками. Від 2017 року новостворені Десантно-штурмові війська відзначають своє професійне свято 21 листопада, в День архістратига Михаїла – верховного командувача Божого війська у битві проти нечистих сил. Свято встановлено в Україні згідно з Указом Президента України [20]. Меч та крила архангела є на емблемі даного роду військ, а сам він – на прапорі формації.

Отже, у XX столітті образ архангела Михаїла в Україні втратив статус загальнонаціонального символу, проте залишився популярним святим, який опікується столицею України, десантно-штурмовими військами та рядом різних населених пунктів.

У підсумку зазначимо, що архангел Михаїл є популярним українським символом, який вживали як символ України, Наддніпрянщини, Київщини, багатьох міст та корпорацій. Образ захисника рідної землі та християнських чеснот завжди буде надихати патріотів України на подвижницьку діяльність.

Списки використаних джерел

1. Архиепископ Евстратий о новом гербе "ДНР": безногий орел и бородатый архангел http://obozrevatel.com/politics/70628-arhiepiskop-evstratij-o-novom-gerbe-dnr-beznogij-orel-i-borodatyij-arhangel.htm

2. Битинський М. Державні відзнаки України : [к-т репрод.] / М. Битинський. – [Прага]: [б.в.], [1939]. – 5 с.
3. Верниволя В. Наш національний герб і наш національний колір // Розвага. Ілюстрований календар полонених українців на переступний рік 1916. - Фрайштадт, 1916.
4. Гербы украинских земель в составе Польши // http://www.heraldicum.ru/ukraine/polsko.htm
5. Григоріїв-Наш Н. Катехізм України / Н.Григоріїв-Наш. – К., 1917.
6. Грушевський М. Про гербові знаки України / М.Грушевський // Народня воля. – 1917. – № 101. – 16 (3) вересня.
7. Ґречило А. Українська територіальна геральдика. – Львів: Інститут української археографії імені М.С. Грушевського НАН України, Українське геральдичне товариство, 2010. – 280 с.
8. Зайченко О. Забута історія національного прапора – частина 1 // http://xn--80a2abbdd.xn--j1amh/zabuta-istoriya-prapora-chastina-1/
9. Закон України "Про внесення зміни до статті 7 Закону України "Про державні нагороди України"" від 1 липня 2014 року № 1546-VII
10. Кальницький М. Дела наши геральдические // https://lifeintravel.com.ua/ru/dela-nashi-geraldicheskie.html
11. Клейноди України (з історії державної і національної Символіки)". Комплект з 33-х кольорових художніх листівок. – К.: Абрис, 1991. – 32 к.
12. Крип ’якевич І. Герб України // Календар Товариства "Просвіта" на рік 1914. - Львів, 1913. - С. 126— 131.
13. Негеральдик. В справі наших національних емблємів // Діло (Львів). - 1912. - Ч. 206 ((8195) 12 вересня). - С. 7.
14. Румянцева В. В. Эмблемы земель и гербы городов Левобережной Украины периода феодализма. - К., 1986.
15. Сєргеев С. Исторический экскурс в суть вопроса о гербе Киева и об истинных его покровителях // http://rgdn.info/istoricheskiy_ekskurs_v_sut_voprosa_o_gerbe_kieva_i_ob_istinnyh_ego_pokrovitelyah
16. Сергійчук В. І. Національна символіка України: Наук.-худож. кн.: Для серед, та ст. шк. віку/Худож. оформл. Л. В. Демчишина.— К.: Веселка, 1992.— 109 с.: іл.
17. Символіка Київської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://bucha.com.ua/?newsid=1151062145
18. Томашівський С. Український національний герб // Неділя. - 1912. - Ч. 35 (29 вересня). - С. 1-2.
19. Указ Президента України "Про День Гідності та Свободи" від 13 листопада 2014 року № 872/2014
20. Указ Президента України "Про День Десантно-штурмових військ Збройних Сил України" від 21 листопада 2017 р. № 380/2017
21. Український військовий з’їзд //Народня воля (Київ). - 1917. - Ч. 3 (19 (6) травня). - С. 2.
22. Український герб: оголошення // Ілюстрований календар товариства "Просвіта" на рік звичайний 1910. – Львів, 1910. - Б. п.
23. Федак-Гелитович М. Святий Архангел Михаїл в українському іконописі // https://www.ar25.org/article/13-magy-volhvy-egregory-syly-bogy.html
24. Чмир М. Печатки частин 1-ї Української дивізії (1918 р.) // Знак. – 2018, № 76. – С. 3-5.

25. Шапіро О. Михаїле, нас захисти: коли з'явився герб Києва і як він мінявся. – Україна Молода // http://umoloda.kiev.ua/number/3300/196/122392/ - 17.04.2018
26. Jaki znak twój… rzecz o polskich symbolach cz. 2 // http://www.lobierun.edu.pl/20170919hercz2
27. Samuel Orgelbrand. Encyklopedia powszechna. 1863. s. 640.
28. Wirtualne muzeum orła białego. Dzieje i symbolika polskiego herbu państwowego orzeł biały // http://orzelbialy.edu.pl/czesc-4/
29. Z Orłem Białym poprzez wieki. Cz. 4: Spory o orła i koronę w XIX i XX wieku // https://histmag.org/Z-Orlem-Bialym-poprzez-wieki.-Cz.-4-Spory-o-orla-i-korone-w-XIX-i-XX-wieku-8290

Журавльова К. В.,
студентка групи ПР-51
Інституту економіки, управління та інформаційних технологій
ВНЗ Укоопспілки "Полтавський університет економіки і торгівлі"

ВИДИ ПРАВОВИХ ЕКСПЕРТИЗ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ

Дослідження теми, що стосується правових експертиз нормативно-правових актів є актуальним, оскільки на даний момент в Україні активно провадяться реформи, які просто не можуть обійтися без створення нових, доопрацювання чи скасування чинних нормативно-правових актів. Теоретики та практики відзначають недостатньо високий рівень підготовки нормативно-правових актів, а з їх прийняттям не завжди вносяться зміни до діючих нормативно-правових актів. Крім того, правова експертиза потребує не тільки детального вивчення, але й нормативного врегулювання. З наукової точки зору потребують дослідження такі елементи, як поняття, ознаки, принципи, мета, завдання, методи проведення правової експертизи, її суб'єктно-об'єктний склад та інші. Даними проблемами займалися такі вітчизняні вчені, як Л. Л. Богачова, В. Ф. Погорілко, А. О. Селіванов, Р. І. Радейко, Г. В. Рибікова, В. Д. Юрчишин та ін.

Нормативного закріплення поняття "правова експертиза" немає, а є лише доктринальні визначення науковців. Так, на думку В. Д. Юрчишина, правова експертиза – це дослідження, що проводиться експертом на підставі рішення або за дорученням уповноважених на те осіб, або без такого, але через пряму вказівку нормативно-правових актів, засноване на застосуванні спеціальних знань з метою використання його результатів в юридичній діяльності та полягає у наданні певного документу у вигляді висновку даної експертизи [6, с. 62].

У літературі виокремлюють значну кількість видів правової експертизи в межах окремих критеріїв. Так, залежно від кількості фахівців, які беруть участь у проведені експертизи, вона може бути одноособовою або груповою. Одноособова експертиза здійснюється одним фахівцем, і цей момент можна вважати недоліком такої експертизи, оскільки можливе припущення помилок через відсутність стороннього контролю у процесі роботи. Хоча такий вид експертизи може мати переваги в часі, особливо стосовно невеликого за обсягом документа.

Групова експертиза передбачає проведення її групою фахівців. Доцільно було б залучати до такої експертизи фахівців з різною спеціалізацією та досвідом роботи. Перевагою такого виду експертизи є змога об'єктивно та всебічно розглянути поставлене питання. Водночас може виникнути проблема у формулюванні єдиного висновку.

За підставами для проведення правова експертиза може бути первинною, повторною, додатковою і контрольною. Первинна правова експертиза проводиться вперше згідно з порядком, визначеним Методичними рекомендаціями щодо проведення правової експертизи проектів нормативно-правових актів та є основним видом експертизи [3]. Вона передбачає здійснення всіх необхідних дій для підготовки вірного, обґрунтованого висновку. Повторна експертиза – це експертиза, що проводиться вдруге з приводу первинного предмета, або згідно з новим предметом, якщо у замовника виникли будь-які підозри стосовно первинної експертизи. Таку експертизу може проводити один фахівець або їх група, що проводили первинну експертизу, або інші фахівці. Додаткова експертиза проводиться у випадку внесення змін до проекту нормативно-правового акта у процесі його змін, доповнень, доопрацювань. Як правило, такий вид експертизи проводиться тим же експертом/групою експертів, які проводили первинну експертизу. Контрольна експертиза може ініціюватися замовником у разі істотних розбіжностей у висновках первинної та повторної експертизах та проводиться завжди новим експертом чи групою експертів [5, с. 74-77].

Також окремо виділяють науково-правову експертизу. Її завданням є максимальне залучення та використання у дослідженнях наукової інформації, статистичних даних тощо; прогнозування можливих наслідків реалізації майбутнього акту, характер впливу на різні сфери життя, що становлять предмет правового регулювання; в разі необхідності проведення спеціальних досліджень тощо [3].

Відносно новим видом правової експертизи нормативно-правових актів є антикорупційна експертиза. Її основними завданнями є: 1) проведення комплексного дослідження нормативно-правових актів та проектів нормативно-правових актів з метою виявлення корупціогенних факторів, що сприяють або можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень; 2) підготовка обґрунтованих висновків щодо наявності або відсутності у нормативно-правових актах та проектах нормативно-правових актів корупціогенних норм, надання пропозицій та рекомендацій щодо їх усунення. Антикорупційна експертиза стосується усіх проектів та чинних нормативно-правових актів, нормативно-правових актів, які підлягають державній реєстрації з метою запобігання вчиненню корупційних правопорушень через наявність у законодавстві корупціогенних факторів, що сприяють або можуть сприяти вчиненню корупційних правопорушень [2].

Наступний вид експертизи нормативно-правових актів – ґендерно-правова експертиза. Проводиться Міністерством юстиції України, починаючи з 1 червня 2006 року, проектів нормативно-правових актів, а з 1 січня 2007 року – чинного законодавства. Метою ґендерно-правової експертизи є запобігання можливому прийняттю органами законодавчої та виконавчої влади, Президентом України нормативно-правових актів, які б містили заборонені дискримінаційні норми за

ознакою статі, тобто сприяння утвердженню та захисту прав і свобод людини. Завданням ґендерно-правової експертизи є вивчення, дослідження, проведення порівняльного аналізу та надання оцінки з відповідним обґрунтуванням проекту нормативно-правового акта щодо його відповідності актам законодавства, норми яких регулюють питання гендерної рівності у відповідній сфері життєдіяльності [1; 4].

Отже, з вище викладеного можемо зробити висновок, що нормативного закріплення поняття "правова експертиза" немає, а є лише його доктринальні визначення. Законодавством закріплені такі види правових експертиз: одноособова, групова, первинна, повторна, додаткова, контрольна, антикорупційна, гендерна.

Список використаних інформаційних джерел

1. Про проведення ґендерно-правової експертизи: Постанова Кабінету Міністрів України від 12 квітня 2006 р. № 504 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504-2006-%D0%BF
2. Деякі питання проведення антикорупційної експертизи: Наказ Міністерства Юстиції України від 18.03.2015 № 383/5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0303-15#n14
3. Методичні рекомендації щодо проведення правової експертизи проектів НПА [Електронний ресурс]: схвалено постановою колегії Міністерства юстиції України від 21 лист. 2000 р. № 41. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va041323-00#o5
4. Офіційний сайт Міністерства Юстиції України Правові засади проведення гендерно-правової експертизи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://minjust.gov.ua/m/str_15438
5. Рибікова Г. В. Види правової експертизи нормативно-правових актів / Г. В. Рибікова // Юридичний вісник. – 2008. – № 4. – С. 74-77.
6. Юрчишин В. Д. Поняття та ознаки правової експертизи проектів нормативно-правових актів / В. Д. Юрчишин // Держава і право. – 2011. – Вип. 51. – С. 57-63.

Ісаєнко В.М., *вчитель історії та правознавства Ніжинської ЗОШ І–ІІІ ст. № 15 Чернігівської області, спеціаліст вищої категорії, старший вчитель*

НЕХАЙ ЖЕ КВІТНЕ УКРАЇНА В СПІВУЧІМ СЛОВІ КОБЗАРЯ

Тарас Шевченко ... Це ім'я дорогоцінною перлиною виблискує в золотій скарбниці світової культури. У славній плеяді безсмертних класиків літератури геніальний співець українського народу по праву стоїть в одному ряду з такими титанами думки й слова, як Гомер і Шекспір, Пушкін і Толстой, Гете та Байрон, Шиллер і Гейне, Бальзак і Гюго, Міцкевич і Бернс, Руставелі та Нізамі, чия мистецька спадщина стала надбанням усього передового людства.

Тарас Шевченко - символ чесності, правди й безстрашності, великої любові до людини. Уся творчість великого Кобзаря зігріта гарячою любов' ю до

Батьківщини, пройнята священною ненавистю до ворогів і гнобителів народу. Його думи, його пісні, його полум'яний гнів, його боротьба за світлу долю трудового люду були думами, піснями, гнівом і боротьбою мільйонів.

Поезію Шевченка люблять усі народи. Поет, який віддав усі свої сили боротьбі за визволення рідної України від соціального й національного гніту, виражав прагнення й сподівання всіх народів, усіх прогресивних людей світу.

Тарас Григорович Шевченко прожив дуже мало - лише 47 років. Із них 34 роки провів у неволі: 24 роки - під ярмом кріпацтва й понад 10 років - у найжорсткіших умовах заслання. А решту - 13 "вільних" років перебував під невсипущим наглядом жандармів.

Уже для багатьох поколінь українців - і не тільки українців - Тарас Григорович Шевченко означає так багато, що сама собою створюється ілюзія, ніби ми все про нього знаємо, усе в ньому розуміємо, і він завжди з нами. Та це лише ілюзія. Шевченко як явище велике й вічне - невичерпний і нескінченний. Волею історії він ототожнений з Україною і разом із її буттям. Він росте й розвивається в часі, в історії і нам ще йти і йти до його осягнення. Ми на вічнім шляху до Шевченка, щиро захоплюємося високим образом Кобзаря, його громадянською принциповістю й моральною чистотою, почуттям соціальної та національної справедливості, відданістю правді й свободі. Та чи можемо сповна уявити собі, що за цим стояло,скільки це вимагало душевних сил і боротьби, скільки це коштувало мук і болю, скільки для нього треба було прозрінь думки й висоти духу? Щоб це уявити, треба добре знати не лише самого Шевченка, а також ту епоху, атмосферу життя суспільства, його сучасників.

Слово "Україна" - одне із найчастіше вживаних у поезії Кобзаря. Почуття саможертовної любові до Вітчизни висловлено з такою силою пристрасті, що до них важко відшукати аналогій. В Україні, яка ще пам'ятала часи козацтва, яка ще співала про недавню волю і про "Катерину, вражу бабу", що уярмила "степ широкий, край веселий", - особливо гостро відчувалися страхіття кріпацтва та надзвичайно сильний був протест проти нього.

Для Шевченка, у його поезії, було ніби дві України: Україна-мати й Україна блудна, Україна непорочна і Україна розбещена, Україна лицарів і Україна рабів. Цю другу, історично спотворену Україну, він проклинав заради першої - України матірної, України неминущої. Образ України-неньки - це найсвітліший і водночас найдраматичніший образ у творчості Тараса Шевченка, найбільший діамант у його поетичній спадщині.

По чотирнадцяти літах розлуки з Батьківщиною здійснюється віддавна наболіла мрія Шевченка, і весну 1843 він зустрічає "на нашій, на своїй землі". Побачив він не зовсім ту саму прекрасну й безталанну Україну. Народ стогнав у неволі, у темноті, у нужді… "Скрізь був я і скрізь плакав", - говорив потім Тарас Шевченко.

Найбільш яскраво проявилися переживання, біль, страждання за рідною Україною у творах Шевченка періоду заслання, коли поет був відірваний від рідної землі.

Цикл "В казематі" являє собою ніби увертюру до всієї творчості Т. Шевченка років заслання. Головним мотивом циклу є заклик бути вірним народові,

Україні, завжди пам'ятати про свою батьківщину. Цей мотив яскраво зазвучав у поетичному вступі до циклу:

Любітеся, брати мої,
Украйну любіте
І за неї, безталанну
Господа моліте.

Любов до України, уболівання за її долю яскраво висловлені в автобіографічних творах. Найсильніше непохитність і нескореність поета, його любов до України висловлені у вірші "Мені однаково…". Поета хвилює не особиста доля, а доля України, доля рідного поневоленого народу. Автор висловлює сум із приводу того, що виріс у неволі та тут і помре, що мало зробив для України, хоч його й замучили за неї.

Автор виступає як палкий патріот, для якого доля рідного краю становить основний сенс життя:

Та не однаково мені,
Як Україну злії люде
Присплять, лукаві, і в огні
Її, окраденую, збудять…
Ох, не однаково мені.

Шевченко немов говорить: мене нема, а є тільки турбота про долю рідної країни. Товаришів по неволі він теж закликає до турботи про свою Батьківщину.

Смирітеся, молітесь Богу
І згадуйте один другого.
Свою Україну любіть,
Любіть її. Во время люте,
В останню тяжкую минуту
За неї Господа моліть.

Як і раніше, поет із захопленням говорить про рідний край, його мальовничі пейзажі приваблюють Шевченка, але він не міг не бачити Україну з іншого боку. Кобзаря постійно хвилювало життя покріпаченого народу. Тяжке становище кріпаків він бачив на всій Україні:

І не в однім отім селі,
А скрізь на славній Україні
Людей у ярма запрягли
Пани лукаві… Гинуть! Гинуть!
У ярмах лицарські сини…

Автор закликає народ до боротьби та засуджує їх бездіяльність, пасивність, змальовує картини майбутнього, щасливого життя на Україні:

Між горами старий Дніпро,
Неначе в молоці дитина,
Красується, любується
На всю Україну.
А понад ним зеленіють

Широкії села
А у селах у веселих
І люди веселі.

Скільки теплоти, ніжності, любові до Батьківщинм в цих словах!

Поезія була для Шевченка тими ліками, якими він намагався угамувати тугу за рідним краєм, творячи в своїй поетичній уяві дорогий йому образ України, її сіл, її зелених ланів, степів з могилами, її народу.

Нині Україна самоствердjується для себе й для світу під знаком Шевченка, під його знаком наш народ повертає собі національну самосвідомість і гідність. Шевченків ідеал - Україна великої сім'ї, "вольної, нової". Цю країну він любив, за неї стояв та своє життя віддав .

Мимоволі згадуються рядки вірша "Кобзар" української поетеси Ліни Костенко:

"Ще не були епохи для поетів,
Але були поети для епох!"

Ці слова засвідчують велич Тараса Шевченка – Поета, Художника й Пророка, який, простуючи крізь століття в сьогодення, начебто стає сучасником і співучасником наших патріотичних державотворчих процесів. Для справжніх геніїв час не вимірюється датами народження та смерті: їхні ідеї й творче надбання перебувають поза часом, вони безсмертні! Високо підняв Шевченко поетичне світло своє – і стало видно по всій країні, куди кожен з нас мусить простувати. Він володів чудовим даром, завдяки якому міг не просто талановито оповідати та малювати, але й пронизати читача словом, як променем. Письменник із кріпаків, цькований, засланий, нещасливий в особистому житті, він віддав себе всього Батьківщині. Слово його животворяще стало ядром нової сили – народності, яка утвердила на всі віки українську суть. Думи народу, його сподівання й прагнення були для Шевченка тим джерелом, яке підтримувало в ньому полум'яний вогонь, що не згасав у його душі від юних років аж до останніх хвилин тяжкого життя. Байдужим до переживань Тараса можна вважати того, хто не здатний підніматися сходами духовного поступу, якими так важко і болісно піднімався поет, усеукраїнський Кобзар.

Усі головні закони сьогоденного життя України ґрунтуються на Шевченковій ідеології, сприяють поглибленню нашого розуміння національних особливостей українського народу. Знову й знову перечитуючи сторінки "Кобзаря" та його "Заповіт", ми відновлюємо вірність ідеалам геніального поета, видатного державницького мислителя, найгуманнішого Пророка України.

Як державницький мислитель Шевченко вірив у самостійну, незалежну Україну, підґрунтям чого вважав солідарність і любов усіх прошарків суспільства, а також взаємоповагу й людяність у міжнаціональних відносинах. Він закликав українців порвати кайдани й вражою злою кров'ю окропити землю. "В своїй хаті – своя правда, і сила, і воля!" – ось такими словами розкривав поет своє розуміння самовизначення української нації.

Поет стверджує самобутність і культурну самодостатність українців, підносить до високого цивілізаційного рівня їхні непересічні здобутки й

моделює обнадійливу перспективу України, називаючи її "оновленою землею", "вільною, новою сім'єю".

Протягом тривалого часу найважливішими у творчості Шевченка вважалися патріотичні та викривальні мотиви. Але сучасний погляд дає змогу побачити, що в багатьох творах відбиваються його думки про "святу волю" як потребу очищення й оновлення людини, звільнення людських душ від зла й наповнення їх добром і любов'ю.

У наш дивовижний час, коли відбувається духовне відродження нації, її моральне переродження з незвичайною гостротою постає проблема виховання в сучасної людини нового світогляду. Це пов'язано з актуальним завданням нашого часу – розвитком моральності та духовності українців, і, в першу чергу, підростаючого покоління. Ці питання порушував Кобзар більше 150 років тому. І зараз вони потребують нагального вирішення.

Однією із заслуг Шевченка стало те, що він вивів із тривалого занепаду нашу мову, а українську літературу підніс до європейського рівня.

Ще й досі не всі в нашій країні усвідомили роль рідної української мови як державної, як найцінніший скарб, форму життя, код нації. Адже без знання державної мови, краса і співучість якої одержала міжнародне визнання, неможливо ознайомитися в оригіналі з творами не тільки Тараса Шевченка, але й інших видатних поетів і письменників – Лесі Українки, Івана Франка та багатьох інших.

У творчості поета зібрані духовні надбання, внутрішній світ і звичаї українців. Його спадщина розкриває особливості процесів національного самовизначення, окреслює риси українського характеру.

Шевченкове слово єднає нас усіх в одну національну цілість із єдиною метою – відновити суверенну українську державу на всій її історичній території. Це дозволяє стверджувати, що Шевченка можна по праву вважати геніальним натхненником національно-культурного та державного відродження України, її пророком.

Неможливо переоцінити внесок Великого Кобзаря у справу служіння Україні, українській нації, захисту бідних і принижених.

На світі, напевно, немає іншої людини, крім Тараса Шевченка, яка б, народившись два століття тому, передбачила в поетичній формі долю своєї нації і Батьківщини.

Саме тому, шануючи пам'ять Шевченка, слід відстоювати та втілити у життя його мрії про вільну, соборну Україну.

Список використаної літератури

1. Видатні діячі України минулих століть. К., 2001. – С. 586-587.
2. Всемирный биографический энциклопедический словарь. М., 1998. – С.866.
3. Дубенко С. В. Тарас Шевченко та його герої на екрані. К., 1967.
4. Иллюстрированный энциклопедический словарь. М., 2000. – С. 1382.
5. Малий словник історії України / Відповідальний редактор Валерій Смолій. – К.: Либідь, 1997.
6. Петренко Л.Б. Ніжин: древній і завжди юний. - Ніжин: ТОВ "Видавництво "Аспект-Поліграф", 2007.

7. Геменюк Н. Сім строф – на Шевченків ювілей. - // Освіта .- 1994. – 9-16 березня.
8. Сапон В. П ять днів у Ніжині // Вісті. -2009.- 13 березня.
9. Шаров І. 100 видатних імен. К., 1999. – С. 464-469
10. Шевченко Т. Г. Повне зібрання творів в шести томах. К., Видавництво Академії наук Української РСР, 1963-1964.
11. Шевченко Т. Г. Повна збірка творів в трьох томах. К., Державне видавництво художньої літератури, 1949.
12. Шевченко Тарас. Усі твори в одному томі. Ірпінь (Київська область), Видавництво "Перун", 2006.
13. Шляхами Тараса Шевченка. Чернігівщина. Путівник. Під редакцією Е. Уманцева, К.,Видавництво "Богдана", 2012.
14. Шевченківський словник: У двох томах / Інститут літератури імені Т. Г. Шевченка Академії Наук УРСР. - К.: Головна редакція УРЕ, 1978.
15. Сто найвідоміших українців. М., К., 2002. – С. 243-255.
16. Зайцев П. Життя Тараса Шевченка. К., Обереги, 2004 – С.43-44.

Колінько О.О.,
к.ю.н., доцент кафедри права
Київського кооперативного інституту
бізнесу і права

ХАРАКТЕРИСТИКА СІМЕЙНО-ПОБУТОВИХ КОНФЛІКТІВ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ "ТРИКУТНИКА КАРПМАНА"

Первинним елементом впливу на соціалізацію кожної людини є сім'я, яка повинна максимально забезпечувати пристосування її членів до умов суспільного життя, до виконання соціальних норм, готовність зайняти певне місце в суспільній системі [1, с. 36]. Ступінь впливу сім'ї на її членів залежить від її структури, розміру, єдності, тривалості існування, особистісних якостей родичів, наявності глави родини, рольового розподілу функцій. При цьому на якісну характеристику таких складників впливають економічна, політична й соціальна ситуації, що складаються в соціумі в певний період розвитку держави. Тобто макросередовище й мікросередовище не тільки впливають на особистість, а й постійно взаємодіють між собою.

На даному етапі існування нашої держави характерною є зміна головних орієнтирів міжособистісних взаємин. Так, на противагу традиційним поглядам щодо функціонування сім'ї як стабільного й найголовнішого осередку мікросередовища, побудованого на основі таких моральних цінностей, як повага, вірність, любов, підтримка, набувають дедалі більшої популярності ідеї власного матеріального збагачення (поліпшення майнового, фінансового, житлового становища), наприклад, шляхом вигідного спадкування, одруження або розлучення.

У сім'ях, члени яких мають різні інтереси й соціальні проблеми, а також шляхи й способи досягнення таких інтересів, доволі часто можна спостерігати випадки застосування насильства для вирішення певного міжособистісного

конфлікту. Адже фактична наявність протилежних позицій вже несе в собі потенційну небезпеку, яка, у свою чергу, породжуватиме конфлікт, тобто гостре зіткнення між членами сімейно-побутового оточення, що виникає з їх протилежних поглядів, інтересів, позицій, потреб, які формуються та усвідомлюються в процесі соціальної взаємодії і супроводжуються прагненням будь-яким способом спричинити максимальну шкоду опоненту [4, с. 99; 3, с. 138].

Деякі вчені стверджують, що конфлікти (в тому числі із застосуванням насильства), пов'язані з неповагою до людської особистості, невихованістю, безкультур'ям, неінтелігентністю, полягають у невиконані схем морального саморегулювання. При цьому поєднання таких обставин, як антисуспільна поведінка або погляди членів родини, її виховна неспроможність, порушення структури й матеріальна скрута можуть утворювати комплекс криміногенного впливу [7, с. 178].

Підтримуючи дану думку, можна додати, що наявність самої ідеї вирішити певний міжособистісний конфлікт шляхом порушення соціально-правових норм, застосувавши при цьому насильство, вже є проявом наявності в особи комплексу сваволі та ілюзій. Адже людина, воля і свідомість якої узгоджена з законами природи, намагатиметься вирішити будь-який конфлікт, дотримуючись соціальних норм, і ніколи не застосує насильство щодо іншої особи лише для того, щоб нав'язати власну точку зору.

Іноді наводяться твердження, за якими міжособистісні конфлікти в сімейно-побутовій сфері виникають через: боротьбу за лідерство, нерівномірність матеріальної забезпеченості різних верств населення, алкоголізм і наркоманію [7, с. 194]; психологічну несумісність індивідів [2, с. 72]; труднощі адаптації (пристосування) одного з подружжя до умов спільного життя, в яких повинна розвиватися нова сім'я, низький моральний рівень подружжя або негативна морально-психологічна перебудова одного з подружжя, прояв у взаємовідносинах з членами родини роздратованості, яка виникає через проблеми на роботі [6, с. 42].

Для сучасного суспільства характерним є явище масового алкоголізму, що спричиняє деформацію способу життя й загострюється конфліктність, спотворюється сприйняття конкретних життєвих ситуацій. Досить часто в сімейно-побутовій сфері можна спостерігати випадки гендерного насильства. В свою чергу, здатність до рольового регулювання поведінки послаблюється і доповнюється впливом сформованих раніше установок на фізичне покарання членів сім'ї за будь-які, часто навіть несуттєві провини. Іноді навіть полегшується вибір кримінального варіанта вирішення сімейного конфлікту [5, с. 59].

Всі ці чинники (які мають як загальний кримінологічний характер, так і міжособистісний) можуть бути лише умовами, що за існування в особи комплексу сваволі та ілюзій сприятимуть вчиненню стосовно іншого члена сім'ї певного виду насильства. Дані умови мають суб'єктивний характер, адже, хоча й існують у соціумі незалежно від бажання осіб, але їх якісний зміст залежить від індивідуального сприйняття їх кожною особою окремо.

На нашу думку, найчастіше, сімейно-побутові конфлікти функціонують в межах психологічної та соціальної моделі взаємодії між людьми, так званого,

"трикутника Карпмана" ("драматичного трикутника"). Зміст даної моделі полягає в проявленні учасниками сімейно-побутового конфлікту певних психологічних ролей (рольових ігор): ролі жертви, переслідувача (агресора) і рятівника. Всі ці ролі, особи займають в кожній конкретній ситуації різні. В свою чергу, прихована мета для кожного учасника конфлікту і причина перебування в ситуації полягає в тому, що кожен задовольняє їх невисловлені (і часто несвідомі) психологічні бажання / потреби таким способом, який вони вважають прийнятним. При цьому вони не хочуть визнавати те, що ця ситуація приносить їм шкоду. Таким чином, кожен учасник діє зі своїх корисливих потреб, а не з істинної відповідальності або альтруїстичних намірів [8].

Як стверджував К. Штайнер, жертва, насправді, не така безпорадна, як себе почуває; рятівник насправді не допомагає; а переслідувач – не має обґрунтованих претензій [9].

Можна припустити, що реалізація "трикутника Карпмана" в сімейно-побутових конфліктах, коли виникають обставини, в яких учасники такого конфлікту беруть на себе роль жертви або переслідувача; тоді інші – "приміряють на себе" інші ролі. В подальшому, "два гравці переміщаються по трикутнику, так і стається зміна ролей" [8]. Так, наприклад, жертва перетворюється в рятівника, рятівник перетворюється на переслідувача, або, як це часто буває, рятівник намагається вийти з конфліктної ситуації і виявляється жертвою.

В переважній більшості випадків насильство, при конфлікті в сімейно-побутовій сфері, має характер крайньої форми гендерної нерівності, коли чоловіки застосовують силу стосовно слабших – жінок, дітей – тих, хто проживає з ними в одній родині. Тобто відбувається криза маскулінності, коли чоловіки – ті, хто в силу своїх природних якостей та можливостей, а також соціальних і правових обов’язків повинен захищати й допомагати більш слабким (дружинам, дітям, батькам), навпаки, дедалі частіше застосовують до них певний вид насильства. Тобто, вони займають роль переслідувача (агресора) в "трикутнику Карпмана", перетворюючи таким чином жінку на жертву, а потім, у випадку розкаяння у застосуванні насильства, займають роль жертви перетворюючи жінку на рятівника.

Хоча, останнім часом, досить часто можна спостерігати кардинально іншу модель взаємодії членів сім’ї під час сімейно-побутових конфліктів. Наприклад, жінка може реалізовувати роль переслідувача постійно принижуючи гідність чоловіка через його нездатність заробляти велику кількість грошей. Чоловік, в свою чергу, може психологічно не мати змоги вийти з ролі жертви даного конфлікту. Якщо така міжособистісна криза триватиме великий проміжок часу, це може призвести до розлучення.

Таким чином, для гармонізації міжособистісних відносин й укріплення сімейних зв’язків, необхідно виробити дієвий механізм щодо протидії застосування "трикутника Карпмана" під час вирішення сімейно-побутових конфліктів, шляхом знаходження компромісу на ранніх стадіях виникнення таких конфліктів.

Список використаної літератури

1. Бутузов А. В. Теоретические и методологические проблемы изучения семьи как института социализации / Бутузов А. В. [глав. ред. И. Б. Михайловская]. – М., 1981. – 107 с.
2. Віктимологічні аспекти злочинності: кримінологічні дослідження / Луганськ. держ. ун-т внутр. справ ; Луганськ. гуманіст. центр ; [відп. ред. В. І. Поклад]. – Луганськ : РВВ ЛДУВС, 2006. – Вип. 1. – 152 с.
3. Головкін Б. М. Сімейно-побутові конфлікти у системі детермінації умисних вбивств і тяжких тілесних ушкоджень : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08 / Головкін Б. М. – Харків, 2002. – 218 с.
4. Гондольф Э. США: исследования насилия в семье / Э. Гондольф // Правоведение. – 1997. – № 3. – 58-61 с.
5. Мошак Г. Г. Преступления и иные правонарушения, совершаемые в сфере семейных отношений, и их профилактика / Мошак Г. Г. – Одесса : ОГМУ, 2001. – 196 с.
6. Соболева С. Б. Виктимологический аспект конфликтных ситуаций в семье / С. Б. Соболева // Вопросы борьбы с преступностью. – М., 1999. – Вып. 25. – 155 с.
7. Шестаков Д. А. Семейная криминология: криминофамилистика / Шестаков Д. А. – [2-е изд.]. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2003. – 389 с.
8. Berne, Eric. What Do You Say After You Say Hello?. — London: Bantam Books, 1973.
9. Healing Alcoholism [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.claudesteiner.com/hea1.htm

В. Кулик, *студент 5 курсу спеціальності "Публічне управління та адміністрування" ступеня магістра ВНЗ Укоопспілки "Полтавський університет економіки і торгівлі"*

ДІЛОВОДСТВО В СУДОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ: ОСОБЛИВОСТІ, СПЕЦИФІКА, ЮРИДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

У діяльності судової системи України одне з чільних місць посідає створення і функціонування системи документів як робочого інструменту працівника. Документування і службове листування є основною складовою частиною професійної діяльності будь-якого працівника у судовій системі. Саме в підготовці і роботі з діловими паперами передусім виявляється його компетентність і професіоналізм.

Галуззю ведення службових і ділових документів являється діловодство – діяльність, що охоплює документування та організацію роботи з документами. Остання, в свою чергу, полягає в організації документообігу (русі документів всередині судової установи), використанні інформаційно-пошукових систем, контролі виконання документів, складанні номенклатури справ, групуванні документів у справи, відборі і підготовці документів та справ на зберігання в архів та знищення.

Від правильної організації діловодства багато в чому залежить ефективність і спрямованість діяльності судової системи при виконанні завдань. Саме

тому, на сучасному етапі реформування судової системи, особлива увага приділяється впровадженню раціональних способів організації діловодства, широкому застосуванню комп'ютерних систем оброблення інформації та відповідному оновленню нормативно-методичної бази цієї галузі.

Правову базу здійснення діловодства у судовій системі складають такі нормативно-правові акти: Закон України "Про судоустрій і статус суддів"; Інструкція з діловодства в місцевому загальному суді [2]; Інструкція з діловодства в апеляційному загальному суді [3]; Інструкція з діловодства в місцевих загальних судах, апеляційних судах областей, апеляційних судах міста Києва та Севастополя, апеляційному суді автономної республіки Крим та Вищому спеціалізованому суді України з розгляду цивільних і кримінальних справ [1]; Положення про автоматизовану систему документообігу суду [5]; Перелік судових рішень судів загальної юрисдикції, що підлягають включенню до Єдиного державного реєстру судових рішень, затверджений рішенням Ради суддів України [4].

Функціонування автоматизованих систем документообігу суду здійснюється за допомогою програми "Діловодство спеціалізованого суду" – в спеціалізованих судах, і "Діловодство-3" – в загальних судах.

Таким чином, зробимо висновок, що діловодство у судовій системі України полягає у створенні, обробці та рух інформації, яка закріплена на паперовому або електронному носії, що здійснюється на нормативно-правовій основі, метою якої є упорядкування відносин у сфері організації діяльності судової системи в цілому та забезпечення відкритості.

Список використаних джерел

1. Інструкція з діловодства у місцевих загальних судах, апеляційних судах областей, апеляційних судах міста Києва та Севастополя, апеляційному суді автономної республіки Крим та Вищому спеціалізованому суді України з розгляду цивільних і кримінальних справ : Наказ ДСА України від 17.12.2013 р. No 173. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http:// zakon.nau.ua/doc/?uid=1041.57873.0.

2. Інструкція з діловодства в місцевому загальному суді : Наказ ДСА України від 27.06.2006 р. No 68. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/.

3. Інструкція з діловодства в апеляційному загальному суді : Наказ ДСА України від 06.01.2006 р. No 1 // Офіційний вісник України. – 2006. – No 5. – Ст. 266.

4. Перелік судових рішень судів загальної юрисдикції, що підлягають включенню до Єдиного державного реєстру судових рішень : Рішення Ради суддів України від 17.02.2012 р. No 4. –[Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://court.gov.ua./sud5010/34/.

5. Положення про автоматизовану систему документообігу суду : Рішення Ради суддів України від 26.11.2010 р. No 30. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://court.gov.ua/969076/polozhenniapasds.

6. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 07.07.2010 р. No 2453-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – No 4. – Ст. 115.

Ларченко М.О.,
Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя,
доцент кафедри політології, права
та філософії, кандидат юридичних наук

ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ ЗА ДОПОМОГОЮ РЕЗУЛЬТАТІВ КРИМІНОЛОГІЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ

Кримінологічне моделювання є корисним інструментом отримання нової інформації про злочинність, її причини та умови, особистість злочинця та може застосовуватись для глибокого вивчення практично всіх проблем кримінології. Практика запобігання злочинності також необхідним чином пов'язана з реалізацією результатів пізнання закономірностей розвитку основних складових механізму злочинної поведінки. Необхідно виділити найбільш важливі елементи запобіжного впливу з урахуванням наведених вище об'єктів, на які спрямовується його дія.

Слід зважати на синергетичні властивості системи запобігання злочинності, яка має ознаки відкритості, нелінійності, динамічності, неврівноваженості, складності та здатності до саморегуляції. Вважаємо за потрібне виділити наступні напрямки застосування кримінологічного моделювання в практиці боротьби зі злочинністю.

1. Застосування результатів кримінологічного моделювання для мінімізації дії криміногенних факторів соціального середовища.

У широкому сенсі до таких факторів можна віднести: економічні чинники, у тому числі, безробіття, низький рівень життя; політичні та ідеологічні чинники; традицію вживання алкоголю; наркоманію та інші види залежностей; проституцію; недоліки виховання; асоціальний спосіб життя; високий рівень латентності певних видів злочинів.

Так, моделювання впливу окремих економічних чинників на рівень та структуру злочинності може бути використане для створення планів профілактичної роботи в регіонах. Зокрема, економічна структура населення визначає специфіку профілактичного впливу шляхом аналізу певних видів діяльності населення регіону.

Політичні та ідеологічні чинники завжди мають враховуватись при розробці заходів запобігання оперативного характеру. Цілеспрямований аналіз політично забарвлених подій та поширення його результатів у територіальних підрозділах поліції дає змогу уникнути масових заворушень та негативних наслідків цих подій.

Традиції вживання алкоголю досить сильно проявляються в українському суспільстві. А місця, де дешевий алкоголь продають на розлив є постійними осередками злочинності. Йдеться як про грабежі та крадіжки так і про вбивства, тілесні ушкодження та зґвалтування. Всі ці заклади мають постійно контролюватись поліцією шляхом створення окремих маршрутів, особливо у пізній та

нічний період доби. Власники (орендарі) таких закладів та особи, що неодноразово притягувались до адміністративної та кримінальної відповідальності за відповідних обставин, мають перебувати на спеціальному обліку (окремо). Щодо власників та орендарів, то систематично виникаючі кримінально забарвлені ситуації, повинні слугувати підставою для припинення ліцензії на продаж алкогольних виробів.

Поліцією мають бути створені інформаційні бази з осіб, що систематично вживають наркотичні речовини з відомостями про реальні джерела їх доходів. Такі бази підлягають постійному оновленню. Так само має існувати база осіб, що займаються проституцією. Щодо них має проводитись профілактична робота з віктимологічним забарвленням.

Облік сімей, щодо яких є підстави констатувати неналежне виховання дітей, має проводитись ретельним чином з метою реалізації постійного контролю і вчасного реагування в разі виникнення критичної ситуації. Аналогічно – щодо осіб, які ведуть асоціальний спосіб життя, неодноразово притягувались до кримінальної відповідальності.

Знання справжнього рівня латентності окремих видів злочинів дозволяє ефективніше планувати та проводити профілактичну роботу, а також виявляти ці злочини з метою припинення злочинної діяльності.

Важливо, щоб робота із запобігання дії криміногенних факторів соціального середовища проводилась системно та була належним чином організована в усіх регіонах України. З цією метою необхідно залучати фахівців з кримінології, використовувати новітні вітчизняні розробки, залучати передовий зарубіжний досвід у сфері запобігання злочинам. Це обґрунтовано наступними причинами: функціонуванням регіонів як певних автономних та відносно самостійних соціально-економічних систем; поглибленням процесів децентралізації влади, надбанням більшої самостійності адміністративно-територіальними утвореннями, наявністю територіальних особливостей злочинності; зручністю координації та інтеграції діяльності всіх суб′єктів соціального управління, що реалізують програму запобігання злочинності в рамках конкретного регіону [4, с. 7].

Такі програми в регіонах повинні складатись на 3–5 років та, як уже зазначалось, мають базуватись на регіональних прогнозах рівня злочинної активності населення з обов′язковим урахуванням результатів кореляційно-регресійного аналізу впливу на злочинність вагомих факторів.

На думку науковців, з якою варто погодитись, програмування запобігання злочинності має бути науково-обґрунтованою, заснованованою на чинному законодавстві спільною діяльністю різних суб′єктів запобігання злочинності із вироблення погоджених рішень директивного характеру, що передбачають механізм довгострокових і поточних заходів щодо виявлення й усунення причин і умов вчинення протиправних дій, виховного впливу на правопорушників. Сама система запобігання злочинності в даному контексті буде являти собою систему обов′язкових для всіх суб′єктів приписів про заходи організаційного, правового, оперативного, аналітичного, економічного, виховного та іншого характеру, спрямовані на профілактику злочинів та інших правопорушень [4, с. 9].

2. Застосування результатів кримінологічного моделювання для усунення причин і умов злочинів.

До цих факторів належать ті, що можуть за певних обставин набувати причинного впливу та ті, що виступають в якості умови такого впливу. Серед них: зовнішні чинники – неефективна робота правоохоронних органів, корумпованість на всіх рівнях державного апарату, внутрішня політична та економічна нестабільність, військові дії, недоліки окремих нормативно-правових актів; внутрішні чинники.

Щодо роботи правоохоронних органів, оптимізації їх роботи присвячені численні кримінологічні дослідження в Україні. Перш за все, варто сказати про необхідність формування спеціальної програми з запобігання злочинності з урахуванням останніх надбань теорії та застосуванням сучасних методів юридичної техніки окремо для кожного регіону України з інтеграцією останніх результатів аналізу кримінологічної обстановки в регіоні.

Завданнями, що мають ставитись при розробці такої програми, є: підвищення ефективності координації діяльності у сфері запобігання злочинності; забезпечення регіонального моніторингу злочинності, її факторів і наслідків, а також ефективності запобігання; раціоналізація управління системою на основі прийняття своєчасних рішень; удосконалення нормативно-правового забезпечення діяльності щодо запобігання злочинності; стимулювання активності суспільства; усунення недоліків процесу реєстрації злочинів; зниження рівня злочинності, досягнення позитивних змін в її структурі та динаміці; зменшення рівня латентності злочинів; збільшення кількості ефективних розслідувань злочинів з відновленням порушених прав і законних інтересів громадян.

Певний інтерес в умовах реформування правоохоронних органів представляє питання так званого оптимального розподілу силових структур при виникненні надзвичайної ситуації. Дане питання розглядалось кримінологами інших країн. (Див. напр. [10, с. 147-155]). Втім в Україні воно набуває особливої актуальності.

Ключове питання пов′язане з територіальним розподілом ресурсів поліції. Різні регіони сильно відрізняються рівнем злочинності. Концепція рівного "розподілу" послуг поліції передбачає однакову кількість поліцейських на однакому кількість мешканців населеного пункту або регіону. Інший підхід передбачає збільшення їх числа в районах з високим рівнем злочинності та їх скорочення в районах з низьким рівнем. Звідси витікає проблема вибору пропорції фанансування різних засобів боротьби зі злочинністю. Так званий метод оптимального програмування допомогає вирішити ці проблеми [10, с. 147-155]. Ту ж саму задачу можна вирішити за допомогою методу імітаційного моделювання. (Див. напр. [3, с. 25-29]).

При імітаційному моделюванні процесів обслуговування в одній моделі люди можуть бути як об′єктами потоку, так і ресурсами. Людям притаманна складна і непередбачувана поведінка, тому моделювання її в різних ситуаціях вимагає гнучкості програмування. Для моделювання таких систем необхідно використовувати випадкові величини із заданими законами розподілу ймовірностей, які також треба визначити перед початком моделювання.

Система правоохоронних органів з формальної точки зору може бути представлена як система масового обслуговування (СМО). Існує розвинутий математичний апарат теорії масового обслуговування (науковці західних країн цю теорію називають теорією черг), що дає змогу аналізувати ефективність функціонування СМО певних типів і визначати залежність між характеристиками потоку вимог, кількістю каналів (пристроїв для обслуговування), їх продуктивністю, правилами роботи СМО та її ефективністю.

Функціонування будь-якої СМО полягає в обслуговуванні потоку вимог, які одна за одною або групами надходять до неї в деякі, як правило, випадкові моменти часу. Вимоги, які надійшли до СМО, обробляються протягом певного часу, після чого залишають систему.

Найчастіше ефективність функціонування будь-якої СМО визначається за такими показниками: середня кількість вимог, які система може обслужити за одиницю часу; середній потік вимог, які не були обслужені; ймовірність того, що вимогу, яка надійшла до системи, буде прийнято для обслуговування; середній час очікування вимоги в черзі; закон розподілу часу очікування; середня кількість вимог у черзі; закон розподілу числа вимог у черзі; коефіцієнт завантаження пристрою для обслуговування; середня кількість пристроїв, зайнятих обслуговуванням. Щоб визначити ці параметри, потрібно охарактеризувати СМО, тобто описати та задати такі характеристики: вхідний потік вимог (вимоги, які надходять до системи для обслуговування); дисципліни постановки вимог у чергу та вибору вимог із неї; правила, за якими здійснюється обслуговування; вихідний потік вимог (вимоги, які залишають систему); режими роботи системи [9, с. 46-48].

У разі дослідження складних систем методом статистичних випробувань необхідно мати можливість отримувати за допомогою комп'ютера вибіркові значення випадкових величин, які мають різні закони розподілу. Випадкові величини зазвичай моделюють за допомогою перетворення одного або кількох незалежних значень випадкової величини R, рівномірно розподіленої в інтервалі [0, 1], що позначається як r_i , i=1, 2, 3,… ($r_i \in$ [0, 1]). Значення r_i генерують, як звичайно, за допомогою програмних генераторів випадкових чисел.

Припустимо, що ймовірність настання деякої елементарної випадкової події А в одному випробуванні дорівнює Р(А)=р. Вважається, що умови проведення кожного випробування однакові і його можна повторити нескінченну кількість разів. Якщо r_i – це значення рівномірно розподіленої в інтервалі [0, 1] величини, то можна стверджувати, що за умови $r_i \leq$ р настане подія А, а якщо $r_i >$ р, то відбудеться подія $\overline{A}$.

Дійсно, якщо $f(r)$ – функція щільності рівномірно розподіленої випадкової величини r, то

$$P(r > p) = \int_0^p (r)dr = p = P(A)$$

Ця модель добре описує такі події, як обслуговування вимоги в пристрої СМО, що може бути вільним або зайнятим, успішну або ні спробу виконання деякого завдання, влучення або ні в ціль, розгалуження потоків інформації у двох і більше напрямках [9, с. 124].

Таким чином, логіко-математичні методи цілком придатні для вирішення завдань ефективного розподілу ресурсів поліції, оптимізації її структури, державного фінансування територіальних підрозділів тощо.

Провівши аналіз чинних нормативно-правових актів з питань запобігання злочинності, ми встановили, що існує певна неузгодженість між окремими положеннями ряду законів, а підзаконні акти діють неефективно перш за все через їх велику кількість.

У Законі "Про Національну поліцію" серед завдань поліції названа протидія злочинності. Втім у законодавстві немає чіткого розуміння цього завдання та шляхів його виконання. Це питання має бути врегульовано саме на рівні закону через його важливість та першочерговість розв′язання.

3. Застосування результатів кримінологічного моделювання для коригування поведінки особи (групи осіб), яка може вчинити або вже вчинила злочин.

До цих факторів належать перш за все ті, які пов′язані з призначеним покаранням та його відбуванням, звільненням від покарання (у тому числі – умовно-достроковим), а також різного роду профілактичні заходи, які мають на меті вплив на конкретних осіб (групи осіб), що вже вчиняли злочини або є підстави вважати їх такими, які виношують злочинні наміри.

У результаті дослідження кримінологічного рецидиву може бути встановлено найбільш небезпечні періоди, коли ймовірність рецидиву суттєво зростає. Так, для 75% осіб, що вже були засуджені, ймовірність вчинення нового злочину залишається високою протягом восьми років після вчинення першого злочину. Саме в цей період має проводитись ефективна профілактична робота. Має також враховуватись, що цей період не залежить від сімейного стану особи, її освіти та працевлаштування.

Принципова можливість вирахувати за допомогою формули Каплана-Мейєра відсоток ймовірності вчинення довільною особою другого злочину протягом того чи іншого періоду часу також є доведеною. Ці дані можуть бути використані при плануванні профілактичних заходів щодо конкретних суб′єктів, на яких має здійснюватись вплив.

За допомогою методів редукції даних може бути реалізоване глибоке вивчення взаємозв’язків між різними показниками, що характеризують особистість злочинця, а також виявлені приховані фактори, які дозволяють здійснити класифікацію осіб, на яких має бути спрямовано запобіжний вплив.

Більшість кримінологів справедливо відмічають, що першочергово має бути виявлене коло осіб, поведінка і спосіб життя яких становить запобіжний інтерес [8, с.21-25; 1, с.15]. Частина цих осіб може бути поставлена на облік.

Джерелами інформації мають бути: матеріали кримінальних справ, відмовні матеріали, матеріали справ про адміністративні правопорушення – щодо осіб, які не притягувались до кримінальної відповідальності, але мають певні відхилення поведінки; медичні документи – щодо осіб, які мають психічні аномалії; матеріали оперативної роботи та ін.

Виходячи з результатів проведеного дослідження, підвищеної уваги суб'єктів запобігання потребують наступні категорії осіб:

1) неповнолітні 16–18 років, що походять з неповної або деморалізованої сім'ї, де батьки займаються низькокваліфікованою працею, а діти виховуються в умовах занедбання. Як правило, вони є членами груп хулігансько-насильницької або корисливо-насильницької спрямованості. Морально-психологічний бік особистості характеризується нечутливістю, байдужістю, відсутністю співчуття. Можуть мати місце акцентуації характеру або психічні аномалії;

2) чоловіки 18–25 років, неодружені, мають повну середню освіту, ніде не працюють і не навчаються. Для них характерне: пияцтво, вживання наркотичних засобів, суцільно розважальний спосіб життя у колі однодумців. Відрізняються агресивно-імпульсивною спрямованістю поведінки у конфліктних ситуаціях, беруть участь у бійках заради гострих відчуттів, кожен день живуть як останній, не замислюючись про наслідки своїх дій. Схильні до садистських проявів;

3) чоловіки 30–45 років, із повною або неповною середньою освітою, розлучені (можуть перебувати у фактичному шлюбі), зайняті низькокваліфікованою працею. Для них характерне побутове пияцтво; мають судимості; вчиняють побутові правопорушення. Відрізняються психологічною неврівноваженістю, емоційною нестійкістю, агресивністю. Часто висловлюють невдоволення життям, оточуючими;

4) чоловіки від 50 років і старші, із початковою освітою, у яких ослаблені або втрачені сімейні і соціальні зв'язки. Вони зайняті низькокваліфікованою працею. Для них характерні: соціальна дезадаптованість, занедбаність, психічні аномалії, статеві девіації, відчуженість, вживання алкоголю. Мають колишні судимості, як правило, за вчинення корисливих злочинів;

5) чоловіки з високим ступенем кримінальної активності та з великим терміном ізоляції, у яких низький рівень освіти та відсутня спеціальність, для яких характерним є невисокий рівень інтелектуального контролю. Мова також може йти про наявність інтелектуальних порушень, а саме: некритичності, зайвого педантизму, а також ригідності та стереотипності мислення. Крім того, відмічається негативізм, прагнення протистояти впливу оточення або протиставлення його самому собі, невпевненість, почуття неповноцінності. Ці особи також гірше адаптовані до існуючої ситуації та відчувають на собі вплив раніше відбутого покарання. Рівень патологічного негативізму у таких осіб зростає при низькому рівні освіти прямо пропорційно м'якості призначеного покарання. Це може мати свій прояв у такому спектрі: 1) аутизм, порушення адаптації; 2) продуктивний творчий інтелект та ефективний контроль над емоціями; 3) стереотипія та бідність інтересів, а також крайній ступінь інтелектуального конформізму;

6) жінки не залежно від віку, що ведуть асоціальний спосіб життя, не працюють, зловживають спиртними напоями, часто мають ознаки хронічного алкоголізму, можуть бути одружені або перебувати у фактичному шлюбі, якщо є діти, то саме кошти, які сплачує на них держава, є основним джерелом їх доходів. У той же час, дітям не приділяється увага, вони виховуються в дворових компаніях або часто перебувають у зачиненому помешканні самі. Ці жінки часто беруть участь у бійках нарівні з чоловіками, що пов′язане, крім іншого, з вживанням алкоголю. Можливі також судимості за вчинення корисливих або насильницьких злочинів.

Варто відмітити, що саме серед чоловіків існує зворотня залежність між кримінальною активністю (а також покаранням) та здатністю адаптуватись до ситуації. Встановлено, що чим вище злочинна активність та суворіше покарання – тим нижче здатність до адаптації. Однак, для групи чоловіків з високим рівнем інтелекту здатність до адаптації залишається доволі високою. Кримінальна активність у чоловічій групі більшою мірою пов’язана з негативним впливом раніше відбутого покарання та відсутністю адаптації, ніж у жіночій групі. Однак, для частини чоловіків призначене покарання діє як стримуючий фактор при прийнятті рішення вчинити злочин.

Зазначені категорії осіб представляють собою групу ризику. Наступним етапом буде кримінологічне вивчення тих із них, що потрапили в поле зору суб’єктів запобігання, а також джерел негативного впливу. Рекомендується зібрати, узагальнити і проаналізувати наступну інформацію, що становить запобіжний інтерес: соціально-демографічні, кримінально-правові та морально-психологічні відомості [2, с.187]. Особливо важливою є інформація про надання особі психіатричної допомоги або проведення іншої медичної корекції особистості чи поведінки. На основі цієї інформації може бути здійснено індивідуальний прогноз поведінки конкретної особи, в залежності від якого плануються запобіжні заходи індивідуального впливу.

Говорячи про неповнолітніх осіб, то важливим уявляється факт, відмічений в літературі, що попередження відхилень в моральному розвитку та поведінці підлітків як початкова ланка запобігання правопорушенням серед них, має розглядатись у безпосередньому зв’язку з усіма елементами цілісного виховного процесу [6, с.43]. А по відношенню до окремої особи, від якої можна очікувати протиправної поведінки, об’єктом індивідуального впливу, в першу чергу, мають бути антисуспільні погляди, устремління, інтереси, ціннісні орієнтації та інші негативні якості особистості, що складають її моральний бік [1, с.35].

По відношенню до повнолітніх осіб необхідними є наступні заходи. На думку Лєкаря А.Г., потрібне встановлення гласного адміністративного нагляду за особами що: повернулися з місць позбавлення волі після відбуття покарання; звільнені умовно-достроково; такими, що не працюють та ведуть антисуспільний паразитичний спосіб життя. Це дозволяє контролювати поведінку осіб, що не залишають намірів поновити злочинну діяльність [5, с.93].

Такі заходи дозволяє здійснити сучасне законодавство. Так, згідно з Законом України "Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць

позбавлення волі" (стаття 3) адміністративний нагляд встановлюється, зокрема, щодо повнолітніх осіб:

б) засуджених до позбавлення волі за тяжкі, особливо тяжкі злочини або засуджених два і більше разів до позбавлення волі за умисні злочини, якщо під час відбування покарання їх поведінка свідчила, що вони вперто не бажають стати на шлях виправлення і залишаються небезпечними для суспільства;

в) засуджених до позбавлення волі за тяжкі, особливо тяжкі злочини або засуджених два і більше разів до позбавлення волі за умисні злочини, якщо вони після відбування покарання або умовно-дострокового звільнення від відбування покарання, незважаючи на попередження органів Національної поліції, систематично порушують громадський порядок і права інших громадян, вчиняють інші правопорушення;

г) засуджених до позбавлення волі за один із злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів [7].

Очевидно, що названі категорії осіб мають бути об’єктом спостереження для поліції. Реальне запобігання неможливе без допомоги в працевлаштуванні, налагодженні родинних та соціальних відносин. Періодично із такою особою мають проводитись бесіди, за допомогою яких необхідно встановити психологічний контакт. По ходу бесіди потрібно переконувати підобліковця в необхідності повернення в родину, або, якщо збереглися гострі конфліктні стосунки, створення нової родини. Важливим елементом такої запобіжної роботи є переконання особи в ненормальності злочинного способу життя і в необхідності активізації внутрішніх процесів самозахисту, що мають запобігти зв’язкам із особами та компаніями, які схильні до антисоціального проведення часу. Особливе значення має формулювання життєвої мети, обговорення шляхів її досягнення.

Таким чином, нами було визначено шляхи та напрямки практичного запобігання злочинності з застосуванням отриманих результатів кримінологічного моделювання. Визначено групи об′єктів запобіжного впливу, запропоновано методи оптимізації роботи правоохоронних органів у цьому контексті, запропоновано актуальні зміни до кримінально-процесуального законодавства, виділено групи осіб, з якими першочергово має проводитись запобіжна робота, а також позначено її ключові напрямки.

Список використаної літератури

1. Антонян Ю.М. Профилактика правонарушений / Антонян Ю.М., Миньковский Г.М. – М.: Знание, 1978. - 41 с.

2. Головкін Б.М. Кримінологічні проблеми умисних вбивств і тяжких тілесних ушкоджень, що вчиняються у сімейно-побутовій сфері / Головкін Б.М. – Харків: ППВ "Нове слово", 2004. – 252 с.

3. Карпов Ю. Имитационное моделирование систем. Введение в моделирование с AnyLogic 5 / Юрий Карпов – СПб.: БХВ-Петербург, 2005. – 400 с.

4. Клюєв М.М. Кримінологічні засади програмування запобігання злочинності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 "Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право" / М.М. Клюєв. – К., 2008. – 22 с.

5. Лекарь А.Г. Профилактика преступлений / Лекарь А.Г. – М.: Юрид. лит-ра, 1972. – 102 с.

6. Петухов Е.И. Предупреждение отклонений в нравственном развитии школьников – основа профилактики правонарушений среди несовершеннолетних / Е.И. Петухов // В кн. Вопросы профилактики правонарушений несовершеннолетних. Сборник научных трудов. – М.: Академия педагогических наук СССР, 1985. – 102 с. – С. 39-43.

7. Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі. Верховна Рада України; Закон від 01.12.1994 № 264/94-ВР. (Відомості Верховної Ради, 1994, № 52, ст.455). [Електронний ресурс] : Верховна Рада України. Офіційний веб-сайт. – Режим доступу до джерела: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=264% 2F94 -%E2%F0

8. Саркисов Г.С. Объект индивидуального профилактического воздействия в теории предупреждения преступности / Саркисов Г.С. – Ереван: Изд-во АН Армянской ССР, 1985. – 170 с.

9. Томашевський В.М. Моделювання систем / Томашевський В.М. – К.: Видавнича группа BHV, 2005. – 352 с.

10. Утаров, К.А. Математические методы в криминологии [Текст] : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08 / Утаров Канат Алимтаевич; Институт государства и права Российской академии наук. – Москва, 2005. – 165 с.

Луценко Владислав, *студент ІІІ курсу*
історико-юридичного факультету
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
Науковий керівник: Страшко Є.М., *кандидат історичних наук,*
доцент, доцент кафедри історії України
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

ДО ПИТАННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ҐЕНДЕРНО-ПРАВОВОЇ РІВНОСТІ В СУЧАСНІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ

У наш час є актуальним дослідження ролі жінки в політичній сфері. З розвитком суспільства людство дійшло висновку, що кожна із статей відіграла важливу роль в історії. Сучасні тенденції розвитку світового політикуму все більше актуалізують питання, ролі, права жінок, місця у політичному процесі. Ґендерна рівність у політиціпостає як виразник демократизації та цивілізованості суспільства. На сьогоднішній день це питанняє одним з основоположних напрямів законодавчої, правової та політичної діяльності політичних еліт більшості країн світу.

Метою нашої статті є аналіз основних механізмів у врегулюванні державою правових засадґендерної рівності в політичній сфері. Завдання, які перед нами стоять, такі: проаналізувати сучасну історіографію; виявити основні чинники держави та правові інституції, які координують ґендерну рівність. Об’єктом нашого дослідження є держава і право. Предметом дослідження є процес державного регулювання ґендерно-правової рівності в сучасній історіографії.

Одним із представників американської школи ґендеру назвемо Майкла Кіммела. У його праці "Ґендерне суспільство" [5] розглядається, практично, весь

комплекс питань, що стосуються взаємин чоловіків і жінок у суспільстві. Автор викладає соціологічну теорію ґендеру, яка співвідносяться з біологічними і соціальними чинником формування статі таґендеру, їх сильні й слабкі сторони.

ГізелаКаплан, представник австралійської соціології та автор багатьох видань з проблем фемінізму, у праці "Сучасний західноєвропейський фемінізм" [3] виокремлює головні проблеми фемінізму на початку свого зародження і до сучасного етапу. Це новітня нова історія, яка наштовхує читача на розвиток фемінізму як соціального та ідеологічного руху в Західній Європі у кінці XX століття. Розгляд починається з огляду специфіки та еволюції європейського фемінізму та продовжується тривалим обговоренням стану жінок стосовно техніки, домашньої праці.

Сучасна українська дослідниця ґендерної рівностіОльга Пищуліна "Ґендерна рівність і розвиток: погляд у контексті європейської стратегії України" [9], проаналізовала широкий спектр фактів, що стосуються впливу інституційних реформ, економічних стратегій, спрямованих на досягнення більшої рівності між чоловіками та жінками, а також різні аспекти гендерної дискримінації. Головний висновок дослідниці є цілком очевидним: ігнорування гендерних проблем призводить до значних суспільних витрат, завдає збитків добробуту людей, впливає на можливості сталого зростання та ефективності управління.

Тамара Марценюк сучасна дослідниця, яка у праці "Ґендерна політика Європейського Союзу: Загальні принципи та найкращі практики" [6] на аналізі прикладів ЄС в намаганні довести ґендерну рівність в Україні до ідеалу.

Ірина Ворчакова в своїй статті "Рівень участі жінок в соціально-політичному житті скандинавських країн" [2] навела приклад ідеального ґендеру в Скандинавських країнах. Використовуючи деякі прорахунки і досвід цих країн, дослідниця виокремила головні методи, користуючись якими, на її думку, можливо втілити в життя ґендерну рівність на території України.

Розробка механізмів ґендерного регулювання у політиці стала тематикою проведення міжнародних конференцій, створення різноманітних організацій, прийняття міжнародних документів. Першим міжнародним заходом, який був присвячений розгляду участі жінок у політиці, була Конференція Організації Об'єднаних Нації у Мехіко в 1975 році. На ній світове співтовариство приділило значну увагу жіночому представництву у політичних інституціях прийнятті рішень. 1961 р., згідно заповіту Естер Петерсон, керівника Жіночого бюро у Департаменті праці, президент Кеннеді створив комісію з питань статусу жінок. У 1964 р., молоді жінки з руху "Студенти за демократичне суспільство й громадянські права" почали висловлювати незадоволення, вимагаючи визнання ролі жінок як активних і рівних учасників політичних рухів за суспільні зміни [11, с. 62-63]. Останні десятиліття все більшу роль у системі державного механізму забезпечення ґендерної рівності країн світу починає відігравати фігура Уповноваженого з різних прав і можливостей. Вперше посаду омбудсмена юстиції запровадили в 1809 р. у Швеції. В останню третину XX ст. у Швеції запровадили посади ще п'яти омбудсменів із захисту прав у різних сферах соціального життя: з рівноправності статей, політичної гендерної рівності, етнічної рівноправності, з прав споживачів і т.д. Обрання такої кількості

омбудсменів – показник визнання та поваги до гідності, рівності та свободи. Приклад Швеції з омбудсменами запровадили в свої країни в 1978 – Норвегія, 1987 – Фінляндія, 1999 – Литва, 2001 – Німеччина, 2003 – Хорватія [6, с. 79-86].

На практиці більшість країн світу залучає велику кількість методів для забезпечення рівності."Ґендер" – ось термін, який почали використовувати у теоретичних розважаннях на теми статевої рівності. У Сполучених Штатах його запозичили з граматики (в значенні "умовності", "домовленості" людей чи "правил лінгвістичного використання") і з соціологічних досліджень ролей, що приписуються жінкам і чоловікам. Хоча соціологічне використання терміна "ґендер" може мати функціональні чи сутнісні відтінки, феміністи особливо наголошували соціальні конотації ґендера – на відміну від фізичних конотацій статі. Підкреслили також і відмінність ґендера: неможливо зрозуміти жінок інакше, ніж у порівнянні з чоловіками, так само як чоловіків зрозуміти без порівняння з жінками [11, с.75].

Відома дослідниця Джоан Скотт інтерпретує термін "ґендер" з двох частин і декількох підмножин. Вони взаємопов’язані, але повинні бути аналітично окремими. Ядро визначення базується на інтегральному зв’язку між двома твердженнями: ґендер залишається основним елементом соціальних відносин, основним на сприйманні різниць між полами по – перше;ґендер є первинним засобом означення відносин влади, по – друге [10, с.16].

Важливим питанням в ґендерній політиці постає ідея ґендерних партійних політичних квот. Партійні квоти стають одним із механізмів держави, який збільшує кількість жінок у партіях. Хоч більшість дослідників сходяться на думці, що це позитивна практика, але є й інша думка, що це дискримінація чоловічої сторони населення. Ґендерні квоти визначають як політико-правовий спосіб згладжування наслідків ґендерної дискримінації в усіх суспільних сферах шляхом надання легітимної політичної трибуни для артикуляції, представництва й реалізації відповідних соціальних інтересів. Добровільні партійні квоти – це найбільш поширений тип квот у світі. Спочатку були запроваджені у 1970-х роках деякими оціал-демократичними партіями Західної Європи. Натомість Скандинавські країни відомі добровільними партійними квотами, які були ініційовані активним жіночим рухом. Зазвичай, для добровільних партійних квот важливим є усвідомлення на рівні партій цінності ґендерної рівності та залучення слабкої статі. Стандарти щодо рівного ставлення до жінок і чоловіків є частиною як первинного, такі вторинногозаконодавства ЄС. Вони закріплені статтямиАмстердамської угоди 1997 рокуі містяться в Директивах ЄС. Держави-члени ЄС зобов’язуються прописати ці положення в національному законодавств і[3, с. 1-5].

Треба підкреслити, що в Скандинавії жінки мають більш по мітну роль у політиці, ніж в інших європейських країнах ще до того, як почали використовуватися квоти. Фінляндія була першою країною Європи, у якій жінки в 1906 році отримали від держави право не тільки голосувати, але й бути обраними в парламент нарівні з чоловіками. У результаті виборів 1907 року жінки склали 10% депутатів фінського парламенту. У Швеції перші представниці слабкого полу булио брані в парламент у 1921 році. У Норвегії протягом тривалого

періоду перебування жінок у владних структурах було помітно більш високим у порівнянні з іншими західноєвропейськими країнами [2, с. 426]. У Скандинавії не тільки були прийняті державні закони про рівність статей, але і створені спеціальні комітети, комісії, міністерства по спостереженню за ефективним втіленням в життя принципу рівних можливостей в усіх суспільних сферах, включаючи політику. У Норвегії і Данії були прийняті закони, які регулюють співвідношення статей в усіх державних установах [2, с. 425-426]. Закон норвезького парламенту про рівний статус (1978 рік) має унікальний характер, так як на відміну від подібного в інших країнах не є гендерно нейтральним. У ньому проголошувалось, що для ліквідації нерівності між статями необхідно прийняття особливих мір, які давали б переваги жінкам перед численно перевищуючими їх на керівних позиціях чоловіками, тобто визнавалась законність позитивної дискримінації [2, с. 426].

Квотування не є обов'язковим для всіх держав, але вонодозволяє на якийсь час встановити певний ґендерний баланс, котрий дозволить репрезентувати інтереси всіх верств населення. Його можна здійснювати шляхом запровадження їх у політичних партіях через розподіл місць між чоловіками та жінками у списках самої партії та квотами, які запроваджуються законодавчо, вона визначає відсоток місць які мають посісти жінки в парламенті [4, с. 37]. Квотування – це можливість подолання нерівноправного представництва у сфері публічної влади в достатньо короткі терміни, проте це питання є доволі дискусійним та, звісно, має як переваги, так і недоліки. До негативних наслідків введення квот відносять можливий потаємний конфлікт між чоловіками та жінками, ставиться підпитання кваліфікація кандидатів, жінки можуть почуватися неповноправними на обійнятих посадах. А перевагами квотування стає подолання нерівності не тільки у політичному житті, а й загалом встановлення гендерного балансу в суспільстві [4, с. 55].

Аналіз сучасної історіографії дозволяє виявити чотири основні правові механізми впровадження квотування. Варто зауважити, що в деяких випадках механізми можуть поєднуватися:

1. *Конституційні положення* – застосування принципу рівних можливостей для визначення парламентського представництва (резервування місць у парламенті) може формулюватися в Конституції ззазначенням пропорцій.

2. *Виборче законодавство* – регламентація застосування принципу рівних можливостей суб'єктами виборчого процесу, визначення ґендерної норми і встановлення санкцій запорушення цього принципу у виборчих законах або законах про партії.

3. Окремий *закон про рівноправність* (рівний статус). Крім того, принцип рівних можливостей тут може підкріплюватися положеннями виборчого законодавства.

4. *Статути політичних партій*. Близько 200 партій в 61-й країні таким способом регламентують досягнення ґендерної рівності.

У різних країнах можез астосовуватися або один із цих механізмів, або відразу кілька в різних комбінаціях. Партійні квоти застосовуються – в 61-й

державі, електоральні – в 33-х, а резервування місць у парламенті – в 12-ти країнах [1, с. 51-52].

Майже усі країни ЄС мають ті чи інші гендерні квоти. Зокрема, законодавчі квоти прийняті в Бельгії, Греції, Ірландії, Іспанії, Італії, Польщі, Португалії, Словенії та Франції. Добровільні партійні квоти мають більше половини країн-членів ЄС: Австрія, Велика Британія, Греція, Іспанія, Італія, Кіпр, Литва, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Німеччина, Румунія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Франція, Хорватія, Чехія, Швеція. Також деякі країни або вже відмінили гендерні квоти як тимчасові заходи (Данія), або не приймали(Болгарія, Естонія, Латвія, Фінляндія).

Із квотами пов’язані також такі нюанси, як розмірквоти (наприклад, 20%, 30% чи 40% тощо), а також мандат на місце (у прохіднійчастині списку чи в кінці). Прописана у законодавстві квота також не завжди спрацьовує, якщо немає механізму її втілення – санкцій за невиконання квоти (відмова реєстрації партії) чи нагороди (державне фінансування виборчої кампанії партії). Загалом досвід країн, які запровадили квоти (а таких переважна більшість у світі) свідчить, що це прискорює проходження жінок у політику [9, с. 237].

До 1980-х рр., не дивлячись наґендерне законодавство, партії Великобританії характеризувалися як чоловіча монополія, а жінки, як і в інших країнах, демонстрували політичну пасивність. Однак, змінюється політична ситуація, що обумовлює необхідність трансформації партійних стратегій в роботі з громадянами, у зв'язку з чим партіями були розроблені заходи, орієнтовані на електоральну підтримку, перш за все, жінок. Таке становище характерне для більшості країн, які розробили національні ґендерні стратегії.США демонструють стрімкий політичний розвиток жінок, де їх представництво в нижній палаті парламенту (Конгрес США) за останні 10 років зросло майже в 2.5 рази, у верхній палаті (Сенат США) - в 4,5 рази. У даний час у США - 16,9% жінок у нижній палаті парламенту і 17% - у верхній. Більш того, соціологічні опитування показують, що населення готове до появи жінки-президента і має намір її підтримувати. Так, у 1960-і рр. кількість американців, готових проголосувати за жінку, яка бореться за пост президента країни, становило 45%. Зараз їх число зросло до 75%[4, с.307].

Загалом ґендерні квоти можуть встановлюватися до обох статей. Але оскільки частина чоловіків у різних органах управління перевищує 90%, то позитивна дискримінація використовується переважно для ущімлених жіночих прав. Квоти можуть встановлювати і політичні партії, за якими списки кандидатів пропорційно і почергово формуються для обох статей (чоловік-жінка, жінка-чоловік). Зокрема, 50% квот для чоловіків і жінок у партійних списках встановили "Зелена альтернатива" Австрії, Соціалістична партія Бельгії, Ліберальні демократи та Робітнича партія Великої Британії, Партія лівих соціалістів Данії, Нова демократична партія Канади, Партія демократичного соціалізму Німеччини[7, с. 27].

Ми проаналізували основні висновки та оцінки сучасного історіописання, які на сучасному етапі використовуються для досягнення політичної рівності між чоловіком та жінкою. Нам вдалося виявити основні державно-правові механізми, які врегульовують ґендерну рівність, а саме: Уповноважений з різних прав –

Омбудсмен, партійні ґендерні квоти та спеціальні комісії, комітети по спостереженню за втіленням рівних можливостей. На даному етапі розвитку це головні методи, завдяки яким передові країни змогли досягнути рівності і подати приклад для наслідування іншим. Держава, маючи механізми впливу на суспільство, завдяки введеннюу своїх межах правових законів регулює та вдосконалює відносини між чоловіком та жінкою. Зауважимо, що на сучасному етапі розвитку продовжується вдосконалення правового контролюґендерної рівності та пошук ідеального механізму.

Список використаної літератури

1. Білинська М. М. Ґендерна політика в системі державного управління / М. М. Білинська, Л. В. Гонюкова, С. О. Воронько. – К: Друкарський світ, 2011. – 132 с.
2. Ворчакова І. Рівень участі жінок в соціально-політичному житті скандинавських країн [Електронний ресурс] : – 2009. – Режим доступу до ресурсу: http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/26592/60-Vorchakova.pdf?sequence=1.
3. Gisela Kaplan. Contemporary Western European Feminism. London: Allen and Unwin, 1992. P.64
4. LovenduskiJ. High Time or High Tide for Labour Women? 1998, Fabian Society Books,
5. Майкл Киммел Ґендерное общество. – М.: РОССПЭН, 2006. – 464 с.
6. Марценюк Т. Ґендерна політика Європейського Союзу: Загальні принципи та найкращі практики. – К.: 2015. – 44 с. – (МЦПД).
7. Марценюк Т. Участь жінок у політиці та процесі прийняття рішень в Україні. Стратегії впливу. – К.: Український жіночий фонд, 2011. – 39 с.
8. NatashaWalter. TheNewFeminism. London: ViragoPress, 1999.
9. Пищуліна О. Ґендерна рівність і розвиток: погляд у контексті європейської стратегії України. – К.: Заповіт, 2016. – 244 с.
10. Скотт Д. Жіноча історія / Нові перспективи історіописання / За ред. П. Берка. – 2001. – С. 59–92.
11. Скотт Дж. Роздуми про ґендер і політику // Гендерний підхід: історія, культура, суспільство. – Л.: ВНТЛ-Класика, 2003. – С. 231–250

Мухінська С. О.,
вчитель вищої категорії Ніжинський обласний педагогічний ліцей Чернігівської обласної ради

ПІДВИЩЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ Й ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ УЧНЯ У ПРОЦЕСІ РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМ СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У різні часи та епохи, в усіх цивілізованих державах сім’я, школа, суспільство ставили перед собою завдання – виховати громадянина, патріота своєї країни. В умовах становлення української держави **громадянському вихованню** належить пріоритетна роль. Виховання у молодого покоління

почуття патріотизму, відданості справі зміцнення державності, активної громадянської позиції сьогодні визнані проблемами загальнодержавного масштабу. На сучасному етапі розвитку України виникає нагальна необхідність переосмислення зробленого і здійснення системних заходів, спрямованих на посилення патріотичного виховання молоді – формування нового українця, щодіє на основі національних та європейських цінностей, тому зараз, як ніколи, потрібні нові підходи і нові шляхи до виховання патріотизму, формування громадянської позиції і високих моральних якостей особистості учня.

Спираючись на головну мету Концепції національно-патріатичного виховання, важливо відтворити в українському суспільстві почуття істинного патріотизму як духовно-моральної та соціальної цінності, сформувати в учнівської молоді громадянськоактивні, соціальнозначущі якості, які вона зможе проявити в усіх видах діяльності, і, перш за все, пов'язаних із захистом інтересів своєї родини, рідного краю, народу та Батьківщини, реалізації особистого потенціалу на благо української держави [1, с. 3]. Особливо важливим є акцентування уваги на становленні громадянських цінностей молоді у сучасному глобальному світі, що характеризується різким посиленням взаємопроникнення культур. Результатом громадянської освіти має стати сформованість у молоді **громадянської компетентності** як складного особистісного утворення.

Як стверджують сучасні вітчизняні дослідники, громадянська компетентність передбачає такі здатності: ***орієнтуватися***у проблемах сучасного суспільно-політичного життя в Україні; ***застосовувати*** технології захисту власних інтересів, прав і свобод своїх та їнших громадян, ***виконувати*** громадянський обов'язок у межах місцевої громади та держави загалом; ***використовувати*** способи діяльності й моделі поведінки, що відповідають чинному законодавству України; **робити** свідомий вибір, застосовувати демократичні технології прийняття індивідуальних та колективних рішень, враховуючи інтереси та потреби громадян, представників певної спільноти, суспільства та держави [3, с.89.]. **Громадянська компетентність учня** – це якість особистості, що дозволяє її усвідомлено, відповідально і ефективно користуватися громадянськими правами та свободами, виконувати обов'язки громадянина, займати активну громадянську позицію, поділяти цінності демократичного суспільства, бути патріотом своєї Батьківщини, шанобливо ставитися до народів і культур інших країн.

Педагогам необхідна особлива підготовка в області громадянської освіти, орієнтована на реалії сучасного глобального світу, пошукові методи роботи з інформацією, усвідомленість і цілепокладання у вибудовуванні педагогічної діяльності, перехід від директивного до підтримуючого характеру викладання, проведення рефлексії з приводу досягнутих успіхів та зроблених помилок. Від того як організований процес навчання залежить якість освіти. Вибір форм організації навчання іноземної мови зумовлюється особливостями змісту данного предмету та його окремих розділів. Ефективність практики навчання має забезпечуватись не лише використанням конкретних форм організації навчального процесу, а й поєднанням їх видів. Як показує багаторічна практика, однією із найефективніших форм організації навчальної діяльності є урок. Ця форма дає можливість розвивати особисті якості учня, оцінити роль знань та побачити

застосування їх на практиці, відчути взаємозв'язок різних наук, це самостійність і зовсім інше відношення до праці. Якщо використовувати інноваційні методи і практики навчання, то можна підняти інтерес до навчального матеріалу, що забезпечиться нестандартною формою проведення. Для кожного типу уроку можна запропонувати різноманітні нестандартні форми навчання.

Формування громадянських знань та компетенцій може також відбуватися через міжпредметну форму діяльності в межах освітнього процесу.Цей підхід дає можливість формувати необхідні знання та вміння не через окрему дисципліну, а через інтегровані освітні області, насамперед предмети суспільствознавчого циклу: історію, правознавство, громадянська освіта. Міжпредметні уроки ставлять за мету поєднати споріднений матеріал кількох предметів. На інтегрованих уроках матеріал кількох тем подають блоками. На цих уроках розглядають проблему інтеграції громадянських знань, оновлення методів, засобів і форм навчального процесу. Серед типів і форм інтегрованих уроків можна виділити: *урок-подороож, урок-інсценування, проблемний урок* (тип уроку – **урок формування нових знань**); *урок-діалог, урок-ділова чи рольова гра* (тип уроку – **урок формування вмінь і навичок**); *рольові та ділові ігри, уроки захисту проектів, уроки-подорожі* (тип уроку – **урок застосування знань, умінь та навичок**); *урок-диспут, урок-гра, урок-удосконалення, урок-консультація* (тип уроку – **урок узагальнення та систематизації знань**); *урок-залік, вікторина, захист творчих робіт, урок-контрольна робота, урок-співбесіда* (тип уроку – **урок перевірки, оцінювання та корекції знань, умінь і навичок) [4, с.137].**

Результативність громадянського виховання на уроках англійської мови у великій мірі залежить від вибору методів роботи, серед яких пріоритетна роль належить активним, що ґрунтуються на демократичному стилі взаємодії, спрямовані на самостійний пошук істини, розвиток ініціативи й творчості учнів, підвищення їхньої активності, актуалізацію комунікативного потенціалу, формування критичного мислення, вміннянаналізувати, ставити питання, шукати власні відповіді, робити висновки, набувати вмінь та навичок адаптації, захищати свої інтереси [5, с.42]. Так, при виконанні вправи "Я і моя сім'я" пропонуються проблеми для обговорення: 1. Яку сім'ю можна назвати дружньою, щасливою, успішною? 2. Що, на вашу думку, сприяє дружній і щасливій атмосфері в сім'ї? 3. Чи можна клас, школу вважати сім'єю для людини? Обгрунтуйте відповідь. 4. Опрацюйте цитати. Висловіть свою точку зору щодо тих відносин, які мають привілеювати у шлюбі, сім'ї. Назвіть один-два чинники, без яких, на вашу думку, не можливе існування щасливої сім'ї. (Приклад цитати: "Сім'я – це візерунчаста павутина. Неможливо торкнути одну їїнитку, не викликавши при цьому вібрації всіх інших. Неможливо зрозуміти частинку від розуміння цілого…" Діана Сеттерфілд "Тринадцята казка".) Мета та завдання **Увага! Оголошуємо конкурс!** - розвиток пізнавальної, інтелектуальної та творчої особистості учнів. Оголошується конкурс творів, есе, віршів на громадянознавчу тематику "Громадянство моїми очима". Критерії оцінювання творчих робіт: самостійність, творчий підхід, логічність, аргументованість, завершеність, оригінальність.

Отже, державі потрібна свідома, соціально активна особистість, готова до участі в процесах державотворення, до самостійного життєвого вибору на основі

гуманістичних цінностей, до співпраці у громадянському суспільстві [6, с. 90]. Це обумовлює необхідність нового осмислення у процесі підвищення громадянської компетентності учнів старшої школи.

Список використаної літератури

1. Шкільний курс "Громадянська освіта: основи демократії" та методика його навчання: підручник для студентів / [Т. В. Бакка, Т.В. Ладиченко, Л. В. Марголіна та ін.]. – Х. : Вид. група "Основа" , 2009. – 254 с.
2. Пометун О. І. Формуваннягромадянськоїкомпетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки \ О. І. Пометун // Вісник програм шкільних обмінів. – 2005. - № 23. – С.18
3. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи \ Н. М. Бібік, Л.С. Ващенко,. О. І. Локшина, О.В. Овчарук, Л. І. Паращенко, О. І. Пометун, О. Я. Савченко, С. Є. Трубачева. –К.: Вид-во "К.І.С.", 2004. – 112 с.
4. Громадянська освіта: теорія і методика навчання. – К.: Видавництво-Етна 1, 2008. – 174 с.
5. Мистецтво жити в громаді: Навчально-методичний посібник з громадянської освіти та виховання учнівської молоді. – Львів: НФВ "Українські технології", 2005.
6. Уайт П. Громадянські чесноти і шкільна освіта: виховання громадян демакратичного суспільства. – К.: Вища школа, 2002. – 118 с.

Павлюк Л.М.,
вчитель англійської мови,
спеціаліст вищої категорії, вчитель методист
Ніжинського обласного педагогічного ліцею
Чернігівської обласної ради,
Відмінник освіти України

ВПРОВАДЖЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСКОЇ МОВИ

У статті висвітлено поняття громадянської освіти, узагальнено дефініції громадянської освіти, вказано на соціальну зумовленість характеру і змісту громадянської освіти, запропоновано розуміння громадянської освіти на рівні представлення її як суспільнополітичного явища і як педагогічної технології.

Ключові слова: громадянська освіта, громадянське виховання, демократична освіта, дефініції громадянської освіти, суспільно-політичне явище, педагогічна технологія.

Необхідним елементами ефективної громадянської освіти є навчання громадянського та державного управління, історії, економіки, прав та географії, навчання, яке пов'язане з навчанням у класі; через дослідницький процес, моделюванні демократичних процесів суспільства; організація діяльності учнів у проектах, з обговоренням актуальних питань та подій життя не тільки в суспільстві, а також участі в управлінні школою. Сучасні старшокласники

навчаються у школах, зосереджуючись на тому, що вони можуть зробити як громадяни в майбутньому.

Громадянська освіта сьогодні розуміється і як процес, і як певна технологія. Внаслідок цього її доцільно представляти як багатомірне поняття. Стосовно визначення її структурних компонентів існують певні відмінності, які зумовлені суспільно-політичними й правовим традиціями розвитку суспільства. Роль громадянської освіти як суспільно-політичного явища підтверджується також думками й поглядами різних науковців. Американський дослідник Вільям Галстон наголошував, що громадянська освіта залежить від суспільного ладу. Дослідник у галузі громадянської освіти Девід Керр зазначає, що для розвинених демократій існують такі проблеми, як дефіцит демократії та поширення індивідуалізму.

У США громадянська освіта розуміється як підготовка громадян для реалізації їхньої відповідальності щодо підтримки й укріплення самоврядування як основи участі в справах держави, нації. Результатом громадянської освіти стає самоствердження школярів як суверенних членів суспільства. Разом з цим передбачається затвердження особистої політичної й економічної відповідальності людської гідності та сприяння подальшому укріпленню демократії. Громадянська освіта в США має трикомпонентну структуру: громадянські знання, громадянські навички та громадянська позиція. В європейських країнах також використовується аналогічне визначення громадянської освіти, метою якої є формування громадянина, здатного до життя в демократичному суспільстві. Громадянська освіта наповнена такою тематикою, як розвиток, мир, права людини, багаторівневі перспективи, демократія, плюралізм, ціннісний підхід, культурна грамотність.

Вищезазначені тлумачення громадянської освіти з деяким уточненням використовується в теоретичних й методичних розробках українських дослідників. Передбачається, що людина повинна засвоїти певні знання та уміння, систему демократичних цінностей, набути готовності щодо участі в суспільно-політичному житті. У розробленій українськими науковцями під керівництвом О.В. Сухомлинської "Концепції громадянської освіти в школах України" висвітлено таке розуміння громадянської освіти: це спеціалізована, систематична підготовка людей до життя в умовах демократії, що є динамічною і містить складові:

- громадянські знання
- громадянські уміння та досвід
- громадянські чесноти.

Дослідниця з історії громадянського виховання в Україні І. Кучинська підкреслює, про залежність ролі й функцій громадянської освіти від потреб суспільства. Зокрема, такі дослідники, як Тягло О.В., Цимбал О.М., Цимбал П.В. у ході впровадження проектної технології критичного мислення і громадянської освіти на уроках з англійської мови спираються на таке її визначення. Громадянська освіта – це інтегративна педагогічна технологія формування громадянських чеснот та засвоєння технік розв’язання у мирний спосіб соціальних проблем, конфліктів, криз.

Поняття "громадянська освіта" і "громадянське виховання взаємно доповнюються. Поєднання навчання і виховання, інноваційного й традиційного, загальнолюдського й національного у формуванні сучасної особистості громадянина є важливим аспектом у впровадженні громадянської освіти в школах.

На початку XXI століття глобалізація та міграція загрожують традиційним поняттям громадянства та громадянської освіти. Особливо це відчуваються у країнах, де зростаюча імміграція та глобальні сили протиставляють ідею нації як єдиного осередку громадянської освіти. Громадянські освітяни в економічно розвинених країнах стикаються з такою проблемою, коли формується все більш різноманітне населення. Як краще підготувати всіх громадян з різними культурами? Як навчити школярів з різними релігійними уподобаннями бути політично та громадсько активними? У світі розвитку технологій, можливостей для учнів розвиватись і отримувати досконалу освіту існують багато, і вчителі допомагають їм краще зрозуміти їхні стосунки з суспільством і світом.

Сучасна активна шкільна молодь , як правило, більше зацікавлена в тому, щоб навчитися створювати зміни та робити їх ефективними, приймати рішення у своїй громадській роботі. У школах з позитивним кліматом, де учні відчувають себе в безпеці та захищенними, як правило, вчителі залучають учнів до зацікавленості у проблемах життя своєї громади за допомогою заходів, які допомагають розвинути громадянські навички. Щасливі, добре налагоджені школярі значно менше ймовірно, займаються руйнівною поведінкою.

У процесі вивчення англійської мови в ліцеї, впроваджуючи громадянську освіту, у своїй роботі із старшокласниками намагаюсь розвивати у ліцеїстів важливі життєві навички, які підготують їх до подальшого життя. Комунікативний підхід, кооперація в групах, лідерство, робота у соціальних проектах, рольові ігри, командна робота не тільки під час аудиторних занять, а і за межами класної кімнати, підвищує інтерес учнів до вивчення англійської, розвиває у них креативність, здатність приймати швидкі рішення. Наприклад, під час згадування про день народження Мартіна Лютера Кінга надаю учням коротку лекцію про рух громадянських прав в країні, життя цієї видатної постаті в історії Америки, а потім у рольовій грі ліцеїсти висловлюють свої думки як політичні лідери з різних запропонованих на картках проблем. При цьому ряд стільців вишукуються як в уявленому *"історичному автобусі",* який подорожує у часі.

Під час вивчення історичного шляху України до незалежності протягом декількох уроків пропоную ліцеїстам створення розумових мап, написання креативних колективних листів до історичних постатей нашої країни у різні історичні епохи, або створити історичні колажі з використанням тематичної лексики, малюнків, картинок.

Розвиваючи в учнів критичне мислення, уяву, творчі здібності пропоную створити *"magic boxes"* (чарівні скриньки), де висвітлюється певна суспільна проблема через наповнення скарбнички необхідним доказовим матеріалом, фото, малюнками, які потім презентуються на *" ярмарці політичних рішень*". Не менш цікаво проходять *уроки – конференції*, де за одним столом зустрічаються лідери різних країн і проговорюються певні рішення до глобальних проблем світу, н-д захист навколишнього середовища, подолання расизму, насильства,

досягнення миру, компромісу. Готуючись до таких занять, школярі читають додаткову літературу, поглиблюють знання з історії різних країн у боротьбі до незалежності, розвивають навички читання, перекладу, розширюють лексичний запас. Пропоную ліцеїстам створити міні словнички у вигляді записничків, які потім вивішуються на стенді, учні ними користуються протягом вивчення теми. Кожен ліцеїст відчуває гордість, коли його праця стає в нагоді іншім.

Іноді клас цікавиться вивченням одного аспекту історії чи культури країни, а потім, звичайно, потрібно підкреслити цей зміст. Пропоную ліцеїстам такий вид роботи, як *"pair dictations"* (парні диктанти), які надають учням можливість самостійно вивчати слова змісту даного блоку теми. Один з партнерів диктує слова іншому партнерові, який слухає, пише. Тоді другий партнер диктує другий набір слів першому партнеру, який слухає та пише. Коли обидва учні закінчили роботу, вони порівнюють примітки. Учень може також давати дефініцію слова, а партнер здогадучись записує слово і пише з ним приклад, або питальне речення. Або весь набір слів можна подати через ключові літери для учнів заповнити пропуски, перекласти. Надалі одна пара учнів об'єднується з іншою і складається зв'язна розповідь із слів, яка розкриває певні проблеми суспільства. На закінчення пропоную класу об'єднатись за "*круглим столом"*, де презентуються розповіді, обговорюються варіанти вирішення проблем. Ця діяльність може бути використана на всіх рівнях, починаючи з рівня грамотності, де учні диктують букви, цифри або основну лексику, до розвитку мовленнєвих навичок, продукування непідготовленого мовлення, дискусії. Цікаво виступати деяким учням і в ролі "*спостерігачів"* за дискусією круглого столу, а потім готується їхня доповідь-коментар з приводу почутого.

На навчальних заняттях англійської у класі учні можуть складати "*головоломки"*, що розвиває критичне мислення. В кінці вирішення кожної головоломки учні отримують додаткову інформацію з теми, лексичний матеріал, обговорюють його на уроці, а вдома пишуть "*твір-роздум"* на історичну проблему, яка розкрита у головоломці. Заняття з головоломки надають учням природні можливості розширити свої знання англійських функцій, таких як погодження / незгоди, висловлювання думки тощо.

Використовую на заняттях метод *Jig saw читання*, де кожен член групи читає коротку статтю про важливу подію, місце чи людину в історії України або англомовної країни. Підбираю тексти відповідно до рівнів учнів, де кожен працює спочатку з текстом, перечитує, перевіряє словник, запитує прояснення ідіом або вимову від вчителя чи однолітків. Потім група обговорює читання разом, поки зміст статті стає зрозумілим і загально узгодженим. Далі учням призначено групу, де кожен читає іншу статтю. На цьому етапі учень надає словесне резюме статті, яку він чи вона читає. Інші члени групи можуть задавати питання або пропонувати статистику. Обмін членами груп дає можливість дізнатись велику кількість інформації, і учні не лише читають, але і спілкуються з великою тривалістю.

На практичних заняттях спецкурсу "Дебати" цікаво проходять фото конкурси у "Дні фотографа", коли учням пропонується зробити фото колажі з власно зроблених фото на певну суспільну проблему, або про порушення громадянських

прав людей, про поточні події навколо світу, і потім захистити свою проектну роботу та бути готовими відповідати на додаткові запитання однокласників. Організовується голосування учнями інших класів на найкращий фото колаж.

Отже, час вимагає рухатися далі та наповнити програмні вимоги конкретним змістом, доповнити методичними розробками з використанням відповідних методів навчання. Сучасні та цікаві навчальні матеріали з громадянської освіти накопичені у підручниках з англійської мови створених видавництвами Кембріджського та Оксфордського університетів, видавництвом Longman ("Cambridge English for schools", "The new English Cambridge course", "World Class" та ін.). Використання цих матеріалів дозволяє не тільки зацікавити учнів вивченням англійської, але й одночасно поширити знання з громадянської освіти.

Список використаних джерел

1. Антіпова Г.О. Зміст громадянської освіти в загальноосвітніх школах США / Г.О. Антипова // Науковий вісник Донбасу : електронне наукове видання. – 2007. – № 1(1) / alma-mater.luguniv.edu.ua/magazineskelect

2. Громадянська освіта : теорія і методика навчання : навч. посіб. – Київ : Видавництво ЕТНА-1, 2008. – 174 с. 6. Концепція громадянської освіти в школах України // Шлях освіти. – №1. – 2001. – С. 26.

3. Розвиток демократії в Україні: Матеріали міжнародної наукової конференції (Київ, 29 вересня - 1 жовтня 2000р.).- К., 2001.

4. Розвиток громадянської освіти в Україні.- К., 2001.

5. Jeremy Harmer. How to teach English. Longman, 1998.

6. Tsymbal Olga. Civic Education through studying English language//IATEFL-Ukraine newsletter, No.21, 2002

Петренко Л.І., *вчитель англійської мови Ніжинського обласного педагогічного ліцею Чернігівської обласної ради*

РОЛЬ МОНАРХІЇ В ЗОВНІШНІЙ ТА ВНУТРІШНІЙ ПОЛІТИЦІ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

Монархія (від грец. monarchia – єдиновладдя, єдинодержавність) – це форма правління, при якій найвища державна влада повністю (необмежена, абсолютна монархія) або частково (обмежена, конституційна монархія) належить одній особі – спадкоємному монархові.

Сполучене Королівство Великобританії та Північної Ірландії є парламентською монархією, якою править королева. Парламентська монархія – це форма правління, при якій влада монарха є обмеженою в усіх сферах державного життя і діяльності, і обмеження це має не тільки юридичний, але й фактичний характер. Уряд формується партією, що отримала більшість при виборах в парламент, а лідер партії стає головою уряду.

Парламентська монархія має наступні ознаки: обмеження влади монарха у всіх сферах; формування уряду партією, що перемогла на виборах; монарх представляє собою символ держави, її обличчя, він "царствує, але не править".

Фактично, монарх у Сполученому Королівстві перетворився на переважно церемоніальну фігуру, а реальна влада зосереджена в таких інститутах, як Парламент і Кабінет.У той же час, народ Великобританії сприймає королеву як втілення національної єдності, фігуру, яка об'єднує націю, особливо в період криз, гарантію збереження традиційних устоїв держави і суспільства.

У 1952 р. у зв'язку з відсутністю спадкоємців чоловічої статі після смерті Георга VI престол перейшов до його дочки Єлизавети II, яка належить до династії Віндзорів та править вже 65 років, досягнувши рекордного віку для англійських монархів - 92 років (народилася 21 квітня 1926 р.). Вона була коронована 2 червня 1953 р. Згідно зі звичаєм, королева має право самостійно призначити спадкоємця зі своїх нащадків.Крім трону Сполученого Королівства, Єлизавета II займає пост глави Співдружності,багатонаціонального органу, створеного після розпаду Британської імперії і є монархом 16 колишніх британських колоній, в тому числі Австралії, Канади та Нової Зеландії. Офіційний титул Єлизавети II звучить наступним чином: "Її Найвища Величність Єлизавета Друга, Божою милістю Королева Сполученого Королівства Великобританії і Північної Ірландії та інших її царств і територій, глава Співдружності, захисниця віри, самодержиця орденів лицарства".

"Королівська прерогатива" - термін, який використовується для характеристики повноважень британського монарха. Тобто, це комплекс прав і привілеїв, сформованих в процесі історичного розвитку правової системи Великобританії і визнаних за правлячим монархом.

На даний момент в англійському конституційному праві розрізняють два основних види прерогатив права та повноважень монарха: особисті та політичні.

Особисті прерогативи мають в основному формальний і церемоніальний характер. Такі права і привілеї належать монарху особисто і реалізуються ним відносно самостійно. До цієї групи можна віднести такі права і привілеї як статус глави держави і глави законодавчої, виконавчої та судової гілок влади; статус головнокомандувача збройними силами; статус глави Англіканської церкви; статус глави Британської співдружності і т. д. Королева також особисто виступає з королівською промовою на відкритті сесії Парламенту, проводить офіційні прийоми з главами інших держав в Букінгемському палаці та наносить їм офіційні візити. Саме монарх Великобританії нагороджує орденами, посвячує в лицарі і присуджує вищі титули та є присутньою на церемонії виносу прапора – військовому параді. Крім того, королева вважається головою на засіданнях Таємної Ради.

Особисті прерогативи також зводяться до ряду правил, які забезпечують королівські імунітети та право власності. Наприклад, "монарх ніколи не вмирає", оскільки існуюча система престолонаслідування передбачає постійне функціонування інституту монархії. Іншим прикладом особистої прерогативи є правило, що свідчить, що "монарх не може чинити неправильно". Монарх в Сполученому Королівстві не несе відповідальності і користується імунітетом від судового переслідування, тобто позов не може бути подано по відношенню до Королеви особисто. На практиці ж це означає судовий імунітет монарха.

Політичні прерогативи – це права і привілеї пов'язанні з реальним управлінням державою та здійснювані за згодою Парламенту або "за порадою міністрів". До політичних прерогатив відносять: право, за згодою Парламенту, призначати Прем'єр-міністра, право скликати і розпускати Парламент за ініціативою Прем'єр-міністра та право оголошувати перерву в його засіданнях. Також до політичних прерогатив належать право за згодою Прем'єр-міністра дарувати королівську згоду біллям, прийнятих Парламентом, окрім того сюди ж можна віднести право призначати міністрів та інших вищих державних посадових осіб, включаючи суддів, дипломатів, офіцерів збройних сил, поліції, єпископів і архієпископів Англіканської церкви за поданням Прем'єр-міністра. Вона має право висловити свою думку про роботу уряду прем'єр-міністру на щотижневій аудієнції, але всі переговори між королевою і прем'єр-міністром і королевою і урядом тримаються в суворій таємниці.

До політичних прерогатив відноситься і право визначати програму законодавчої діяльності Парламенту в королівській промові при відкритті сесії Парламенту – щорічній церемонії, коли Королева особисто прибуває до Парламенту і виголошує тронну промову, адресовану обом палатам. Ця промова, написана Урядом, містить пропозиції Уряду по роботі Парламенту на майбутню сесію і перераховує біллі, які бажано розглянути і прийняти. У тронній промові Королева традиційно вживає означення "мій Уряд". До проголошення промови Парламент не може почати свою роботу.

Серед політичних прерогатив виокремлюють особливу групу, яку утворюють королівські прерогативи у сфері міжнародних відносин та зовнішньої політики. Права і повноваження монарха у цій сфері тісно переплітаються з правами і повноваженнями Парламенту та міністрів Корони. В результаті цього реалізація королівської прерогативи в цій сфері часто вимагає узгодженого рішення і монарха, і Парламенту, і Кабінету.

До королівських прерогатив у сфері міжнародних відносин і зовнішньої політики відносять право оголошувати війну і укладати мир, право рішення анексії території, право укладати міжнародні договори, право направляти і приймати послів та право визнавати зарубіжні держави і уряди. Також монарх має право на помилування засуджених злочинців.

Якщо брати до уваги прерогативи у внутрішній політиці, а саме прерогативу в судовій області, то вона заснована на правилі "монарх – джерело справедливості". Історично британські монархи не тільки призначали суддів, а й брали участь у судових засіданнях. Сьогодні британські судді здійснюють правосуддя від імені монарха, але призначаються відповідно до процедури, встановленої законом. Практично судові прерогативи полягають в наявності у монарха права помилування, яке здійснюється монархом за активної участі міністра внутрішніх справ.

Політичні повноваження монарха здійснюються за порадою та за участю міністрів. Таємна рада представляє собою дорадчий орган при монарху, що історично з'явився в системі влади Британії в XIII ст. До складу Таємної ради входять близько 300 осіб: міністри Кабінету, судді Апеляційного суду, архієпископиАнгліканської церкви, спікерПалати громад, британські посли в зарубіжних

країнах й інші особи, що займають або займали вищі посади на державній службі. У повному складі Таємна рада збираєтьсялише в урочистих випадках, наприклад з нагоди церемонії коронації монарха. Зазвичай в засіданні беруть участь лише кілька членів Ради. Кворум – три людини.

Таємна рада приймає рішення від імені монарха або у формі прокламацій, або у формі наказів. Скликання і розпуск Парламенту, оголошення війни і миру і будь-який інший виступ монарха з урочистих приводів здійснюються у формі прокламації.

Слід також додати, що у королеви залишились ще деякі середньовічні привілеї. Так наприклад, до королеви не можна підходити ближче 3 ярдів, якщо вона сама не запросить, королеви не можна торкатися руками, ні за яких обставин. Також з королевою не можна почати розмовляти самому, а на її питання, якщо вона не просить подробиць, потрібно відповідати тільки "Так" або "Ні" з додаванням титулу.

І найголовніше: королева володіє акціями банку Англії, який володіє правом емітувати фунт стерлінгів, і який в свою чергу володіє акціями ФРС США, що володіє правом емітувати долар. І королева, як співвласниця емісійних центрів, отримує свою частку сеньйоражу від емітування світових валют.

Хоча прерогативи королеви і обмеженні, проте вона має і декілька досить унікальних привілей. Так, як королева Австралії, Єлизавета II має право звільнити увесь австралійський парламент. Відповідно до офіційного сайту королівської сім'ї, монарху належать усі лебеді "на певних ділянках Темзи й оточуючих її притоках", хоча, з технічної точки зору, всі немарковані лебеді у відкритих водах належать королеві. Монарх має владу над усіма дельфінами в британських водах та над усією живністю в британських водах. На відміну від інших членів королівської сім'ї, королева не потребує паспорта, так як вони випускаються на її ім'я. Також королеві не доводиться платити податок, але вона добровільно виплачує податки.

Королева була і залишається гарантом збереження традиційних устоїв держави і суспільства, втіленням національної єдності та фігурою, яка об'єднує націю.

Список використаних джерел

1. Ch.Alden Britain's monarchy. – Режим доступу: https://www.theguardian.com/world/2002/may/16/qanda.jubilee

2. Duties, Rights And Powers Of H.M. The Queen. – Режим доступу: http://bmsf.org.uk/about-the-monarchy/the-queen/duties-rights-and-powers-of-h-m-the-queen/

3. What are The Queen‘s powers? – Режимдоступу: http://royalcentral.co.uk/blogs/insight/what-are-the-queens-powers-22069

4. R.Price Queen Elizabeth II owns every dolphin in Britain and doesn't need a driving license — here are the incredible powers you didn't know the monarchy has. – Режимдоступу: http://uk.businessinsider.com/weirdest-powers-queen-elizabeth-ii-british-sovereign-prerogati

5. Великобританія: Церква, монархія, суспільство // Людина і світ. – 2000. – № 10. – С. 20-23.

6. Гайдуков Л. Така не схожа на інших Велика Британія // Політика і час. –2003. – №12. – С. 88-90.

Петренко М.О.,
магістрант спеціальності 081 "Право"
Вищий навчальний заклад Укоопспілки
"Полтавський університет економіки і торгівлі"

ПОНЯТТЯ, СТРУКТУРА ТА ЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ПОДАТКУ

Актуальність даної теми полягає в тому, що в науковій літературі існують різні погляди на класифікацію елементів оподаткування. Крім того, існують різні назви самого терміну. Характеризуючи систему складових елементів податку, учені по-різному характеризують цей набір елементів. Тож, як вбачається, і на теоретичному рівні, і на рівні розробки податкових законів виникає потреба чіткого визначення правового механізму податку та розмежування першочергових та другорядних елементів податкової системи і теоретичного обґрунтування їх ключових рис. Деякі говорять про "юридичний склад податку" (наприклад, Пепеляєв С.Г.), інші – про правовий механізм податку. Іванова Н.В. говорить одразу про наявність двох аспектів:

1) це система законодавчо закріплених і таких, які реалізуються у правовідносинах, за наявності юридичних фактів, елементів моделі податку, що чітко визначає обов'язок платника податків стосовно обчислення та внесення податкового платежу в бюджет або позабюджетний фонд;

2) прийом юридичної техніки, як зразок формування законів про податки, зміст якого розкривається через об'єктивне право.

Мета дослідження полягає у визначення сутності правового механізму податку та розмежування його основних та додаткових елементів.

Серед науковців точаться дискусії, щодо виокремлення складових елементів системи елементів правового механізму податку.

Система елементів правового механізму податку, на думку О.В. Шульженка, визначається як внутрішні вихідні функціональні ознаки, які у своїй сукупності й складають юридичні конструкції відповідних податкових платежів [6, с.103]. В. В. Капустник визначаючи правовий механізм податку як певну систему, обґрунтовує це тим, що елементи, які складають той або інший податок знаходяться у тісному зв'язку, можуть взаємодіяти один з одним та в сукупності спрямовані на досягнення цілком визначеної цілі – виконати низку податкових обов'язків платника вчасно та в повному обсязі [3, с. 235].

Так, на думку А.В.Бризгаліна, в зазначеній системі виокремлюються основні, додаткові й факультативні елементи податку. При цьому до основних елементів автор відносить об'єкт оподаткування, податкову базу, податковий період, податкову ставку, порядок обчислення податку, порядок сплати податку й строки сплати податку.

До додаткових – предмет податку, масштаб податку, одиниця податку, джерело податку, податковий оклад, одержувач податку. У свою чергу до факультативних відносяться податкові пільги [3, с. 237]. А, прикладом, В. В. Капустник не поділяє цієї наукової тези і вважає, що така внутрішня

побудова недостатньо повно відображає реалії. В обґрунтування цього автор наголошує, що:

по-перше, складно уявити собі сплату податку без чіткого нормативного визначення особи, яка має це робити;

по-друге, багато податкових механізмів містять елементи, що притаманні виключно цим податкам;

по-третє, в сучасних умовах, коли по всіх податках законодавцем передбачено пільги, відносити цей елемент до категорії факультативних недоречно. Автор пропонує віднести пільги до додаткових елементів правового механізму податку [3, с. 238].

У свою чергу, М. П. Кучерявенко стверджує, що система елементів правового механізму податку складається із групи основних і додаткових елементів. При цьому, до основних елементів автор відносить ті, що включають фундаментальні характеристики податку, формують основне уявлення про зміст податкового механізму (це платник податку, об'єкт оподаткування, податкова ставка).

Додаткові елементи, на думку науковця, деталізують специфіку конкретного платежу, створюють завершену й повну систему податкового механізму. Це ті елементи, що деталізують основні й пов'язані з ними елементи (предмет податку, податкова база й одиниця оподаткування), і ті, що мають самостійне значення (податкові пільги, методи, строки і способи сплати податку, бюджет або фонд, у які сплачується податок) [5, с. 39].

Радикально іншим є підхід В.О. Гусєвої до класифікації елементів правового механізму податку. В основі поділу цих елементів закладено тезу про те, що на основі системного підходу, який вимагає виділення в тій або іншій системі, статичній і динамічній складовій, у загальному елементному складі податкових платежів можна умовно виділити як ті елементи, з яких властиво складається податок (статичні елементи податку), так і елементи, що визначають його функціонування (динамічні елементи податку) [1, с.63].

Відмінну класифікацію пропонує й М.І. Дамірчиєв. Він вважає за доцільне всі елементи правового механізму податку поділити на дві групи: основні й додаткові. При цьому, додаткові поділяються на наступні групи:

а) додаткові елементи правового механізму податку, що деталізують основні або пов'язані з ними. До них автор відносить такі елементи: предмет, база, одиниця оподатковування – тобто категорії, що прямо залежать від об'єкта оподатковування);

б) додаткові елементи правового механізму податку, що мають самостійне значення. Цю підгрупу додаткових елементів складають податкові пільги, методи, строки й способи сплати податку; бюджет або фонд, куди надходять податкові платежі [2, с.43].

На підставі аналізу наукових досліджень, на сьогодні в науці фінансового права загальновизнаним є поділ системи елементів правового механізму податку на обов'язкові та факультативні. У свою чергу, обов'язкові поділяються на основні та додаткові. Основні елементи визначають фундаментальні, сутнісні характеристики податку, що формують основне уявлення про зміст податкового

механізму. До цих елементів правового механізму податку належать: а) платник податку чи збору; б) об'єкт оподаткування; в) ставка податку чи збору.

Значення додаткових елементів правового механізму податку полягає у тому, що вони деталізують специфіку конкретного платежу, створюють завершену і повну систему податкового механізму. Додаткові елементи є вкрай важливими, адже, цільний правовий механізм податку можливий тільки, як сукупність основних і додаткових елементів, і відсутність хоча б одного з додаткових елементів не дозволить законодавчо закріпити окремий податок чи збір [4, с.39].

До додаткових елементів правового механізму податку відносять: а) податкові пільги; б) предмет, база, одиниця оподаткування; в) джерело сплати податку; г) методи, строки і способи сплати податку; ґ) особливості податкового режиму; д) бюджет чи фонд надходження податку (збору); е) особливості податкової звітності.

Що стосується факультативних елементів, то вони, на відміну від основних та додаткових, є необов'язковими для правового механізму податку і можуть закріплюватися в законодавчих актах, підкреслюючи своєрідність саме цього податкового механізму, але можуть і бути відсутніми. Значення факультативних елементів правового механізму податку полягає у тому, що в окремих випадках специфіка податку вимагає виділення в його механізмі особливих елементів, притаманних винятково для даного податку. Наприклад, ведення спеціальних кадастрів по майнових податках; специфічних реєстрів; бандерольний спосіб сплати, тощо [4, с.40].

Таким чином, досліджений матеріал дає можливість зробити такий висновок, що правова регламентація встановлення правового механізму податку має низку особливостей, що на практиці ускладнюють процедуру встановлення останнього.

Такі труднощі обумовленні наявністю нечітких формулювань в законодавстві, що потребують деталізації з боку законодавця, шляхом внесення змін чи доповнень до чинного законодавства.

Список використаних джерел

1. Гусева В. О. Правове регулювання податку на додану вартість в Україні: дис... канд. юрид. наук / Влада Олександрівна Гусєва. – Харків: 2010. – 197 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
https://mydisser.com/en/catalog/view/10312.html

2. Дамірчиєв М. І. Порівняльно-правовий аналіз системи оподаткування України та республіки Азербайджан: дис... канд. юрид. наук/ Мушфік Іскєндер огли Дамірчиєв. – Харків: 2010. – 200 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=REF&P21DBN=REF&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&2_S21P03=ZP=&2_S21STR=0000297878

3. *Капустник* В. В. Деякі аспекти правового механізму податку / *В.В.* Капустник // Митна справа. – 2014. – № 6(2.1). – С. 235-239. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ms_2014_6%282.1%29__43

4. Кучерявенко М. П. Податкове право України: навч. посіб. / за ред. М.П. Кучерявенка. – Х.: Право, 2010. – 256 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uristinfo.net/nalogovoe-pravo/141-mp-kucherjavenko-podatkove-pravo.html

5. Основи податкового права: Навчальний посібник / За ред. проф. Кучерявенко М.П. – Харків: НЮАУ, –2003. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://the-law.at.ua/load/juridichna_literatura/podatkove_pravo/osnovi_podatkovogo_prava_navchalnij_posibnik_za_red_prof_kucherjavenko_m_p_kharkiv_njuau_2003/28-1-0-147

6. Швагер О. А. До питання визначення елементів податку / О. А. Швагер // Правовий вісник Української академії банківської справи. – 2012. – № 1 (6). – С. 102-105. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/handle/123456789/8393

Петухова Н.Ю.,
головний спеціаліст відділу
систематизації законодавства,
правової роботи та правової освіти
Управління державної реєстрації
нормативно-правових актів, правової роботи
та правової освіти Головного
територіального управління юстиції
у Чернігівській області

ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ЗА КОРДОНОМ

Під час подорожі, навчання або роботи за кордоном ви маєте подбати про власну безпеку. Саме через легковажність та недостатню проінформованість про реалії працевлаштування за кордоном громадяни опиняються в скрутних ситуаціях.

Експлуатація може відбуватись як всередині країни так і поза її межами, а вербувальниками найчастіше є знайомі люди – ті, яким довіряють.

Торгівля людьми може відбуватись у різних формах:

- трудова експлуатація;
- сексуальна експлуатація;
- примусове жебрацтво;
- примусове залучення у кримінальну діяльність та збройні конфлікти;
- торгівля людьми з метою вилучення органів.

Для легального працевлаштування за кордоном окрім закордонного паспорту, трудової угоди та дозволу на роботу ви повинні мати робочу візу.

• пам’ятайте, що трудова діяльність за туристичною, діловою (бізнес) або гостьовою візою є порушенням закону країни перебування. Як правило, виїхати за кордон за туристичною чи гостьовою візою і вже за кордоном переоформити її на робочу неможливо;

• погоджуючись на нелегальне працевлаштування ви можете потрапити у небезпечну ситуацію трудової експлуатації та стаєте незахищеними від зловживань з боку роботодавця;

• для отримання робочої візи обов'язково звертайтесь до консульської установи країни призначення особисто. Адреси консульств та посольств іноземних держав в Україні: **http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/dip-in-ukraine/missions-list**

• зазвичай неможливо оформити робочу візу через посередників. Уточніть у відповідному консульстві, чи справді можливо посередництво при оформленні візи та яка вартість цієї послуги.

Перед виїздом за кордон перевіряйте актуальну інформацію щодо порядку в'їзду до іноземних країн, яка розміщена на сайті МЗС України за посиланням – **http://mfa.gov.ua/ua/consular-affairs/travel-advice/entering-foreign-countries**

Перебуваєте в іншій країні:

- Довіряйте свої документи лише уповноваженим посадовим особам (працівникам прикордонної служби, поліції);
- У жодному разі не залишайте свій паспорт у якості застави та не віддавайте його роботодавцям "для реєстрації" або з інших причин;
- Зареєструйтеся в українському посольстві/консульстві, якщо плануєте перебувати в країні довше, ніж три місяці;
- Підтримуйте постійний контакт із родичами та повідомляйте їм про зміну Вашого місця перебування або роботи;
- Намагайтеся мати при собі мобільний телефон та кошти на зворотній квиток додому.

Куди звернутися за допомогою?

- Національна поліція України: тел. 102 (call-центр тел. 0800 50 02 02);
- Департамент боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми Національної поліції України: тел. (044) 254 -74 -30, (063) 195-00-58, (098) 481-03-45, (050) 023-46-78;
- Громадська організація "Ла Страда-Україна": Національна "гаряча лінія" з питань протидії торгівлі людьми 0-800-500-335 або 116 123 (дзвінки в межах України безкоштовні);
- Національна гаряча лінія з протидії торгівлі людьми та консультування мігрантів: 0-800-505-501 (дзвінки зі стаціонарних телефонів в Україні), 527(безкоштовно з номерів Київстар, МТС, Life та Beeline);
- Представництво Міжнародної організації з міграції (МОМ) в Україні: м. Київ, вул. Михайлівська, 8, тел: (044) 568-50-15;
- Найближча місцева державна адміністрація за місцем проживання.

Сало В.А., *старший викладач кафедри правознавства*
ВНЗ Укоопспілки "Полтавський університет економіки і торгівлі"
Науковий керівник: Лаврик Г.В., *д.ю.н., проф.,*
завідувач кафедри правознавства ВНЗ Укоопспілки
"Полтавський університет економіки і торгівлі"

ДОВЕДЕННЯ ЯК НАЙСИЛЬНІШИЙ ВИД АРГУМЕНТАЦІЇ

Дослідженню теорії аргументації в наш час варто приділити на особливу увагу, адже вона покликана налагодити комунікацію в житті різних соціальних груп. З метою ефективного встановлення об'єктивної істини, утвердження принципів справедливості, рівності, свободи та гуманізму, аргументативна практика активно застосовується в юриспруденції.

Аргументація є процесом обґрунтування того чи іншого твердження з допомогою інших тверджень. Звідси – поширена думка, що аргументація є приведенням доводів для зміни позиції або переконань іншої сторони.

Особливістю юридичної аргументації є використання правових аргументів (норм права, доктрини, доказів та ін.). Одне з визначень юридичної аргументації – це раціональний спосіб переконання суб'єктів правовідносин за допомогою усного або письмового впливу на них, що здійснюється шляхом висунення, обґрунтування і критичної оцінки тверджень, гіпотез, пропозицій із застосуванням юридичної термінології з метою зміни їх поглядів чи переконань [2, с. 79].

Сучасна джерельна база подекуди ототожнює такі поняття, як аргументація, обґрунтування, доведення, спростування. Хоча для цих понять характерні різні логічні процеси та процедури, теоретичну аргументацію в правознавстві доцільно розглядати в межах структури теоретико-правового доведення [5].

Доведення посідає ключову роль в теорії юридичної аргументації і вважається найсильнішим її видом, оскільки в його основі лежить закон достатньої підстави.

Доведеннями можуть бути джерела доказів (тексти нормативно-правових актів, покази свідків, судові рішення тощо). Доведення в класичному його розумінні є міркуванням, що обґрунтовує істинність певної тези за допомогою інших суджень, істинність яких встановлена раніше або приймається без доказів [5, с. 97].

У структурі доведення, як у будь-якій аргументації, розрізняють тезу, аргументи, форму (демонстрацію). Аргументи (неспростовні, істинні судження або факти), які є елементами доведення, повинні підкріплювати тезу (твердження, яке аргументується), а форма – узагальнювати та/або структурувати дедуктивне міркування [4, с. 34].

У науці розрізняють певні види доведення залежно від мети та способу визначення істинності тези. Урахування цієї особливості має значення для практичного застосування.

Доведення може бути кількох видів: вербальним (словесним) або невербальним (жести, міміка, наочні образи та ін.). Доведення на основі способу визначення істинності тези поділяється на пряме (істинність тези безпосередньо

обґрунтовується аргументами) і непряме (істинність тези обґрунтовується шляхом встановлення хибності антитези) [1, с. 369].

У різних логічних системах діють різні трансформації доведення. За методом, яким здійснюється цей процес, В. Гладунський виділяє дедуктивне, індуктивне і доведення за аналогією. Характеризуючи кожен з цих видів, науковець наголошує на їх особливостях [3, с. 267].

Також розрізняють доведення в традиційній та класичній логіках, інтуіціоністське доведення та ін. Доведення в природознавчих та соціально-гуманітарних науках також мають свої особливості. Але всі ці різновиди доведення виникають на базі одного формальнологічного стандарту, що закріплений у відомій загальнологічній структурі доведення [5, с. 97].

Доведення здійснюється за певними правилами. Доведення завжди передбачає вказування засновків (судження, з яких виводиться нове знання і на які спирається теза), і тих логічних правил, за якими здійснюється перетворення тверджень у ході доведення.

Доведення є примусовою дією, тому, що їх головним джерелом є логічні закони мислення, що лежать в їх основі. Вони діють незалежно від волі та бажань особи, змушують у процесі доведення з необхідністю приймати одні твердження слідом за іншими та відкидати те, що є несумісним з прийнятим [1, с. 363].

Слід зазначити, що в правознавстві доведення тісно пов’язують із процесом доказування, адже вони схожі за своєю структурою.

Отже, юридична аргументація сприяє пошуку способів найбільш ефективного вирішення спірних ситуацій у праві, одночасно виконуючи функцію збереження та поширення соціального досвіду. Сама ж вона є принципово міждисциплінарною. Це зумовлене необхідністю врахування різних аспектів як самого предмету дослідження, так і соціального запиту на доведення. Саме ж доведення як різновид юридичної аргументації потребує наукових досліджень задля подальшого застосування на практиці.

Список використаної літератури

1. Конверський А. Логіка. Підручник для студентів юридичних факультетів. 5-те вид. перероб. та доп. – К.: Центр учбової літератури, 2015. – 320 с.

2. Ляшенко Р. Правова аргументація у сфері правотворчості / Р.Д. Ляшенко // Учен. зап. Таврич. нац. ун-та им. В. И. Вернадского. Серия "Юрид. науки". – 2012. – Т. 25 (64). – № 2. – С. 74–79.

3. Чорнобай О. Доведення (доказ) і спростування як види аргументації [Електронний ресурс] / О. Чорнобай // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Юридичні науки. – 2016. – № 855. – С. 264-273. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2016_855_43

4. Юридична аргументація та її структурні елементи / В. А. Сало // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Юридичні науки: зб. наук. пр./ Херсон. держ. ун-т. – Херсон, 2017. – Випуск 4. – Том 1. – С. 33-37. – Режим доступу: http://www.lj.kherson.ua/2017/pravo04/part_1/9.pdf

5. Юридична аргументація. Логічні дослідження : колектив. моногр. – [Б. м.]: Вид. Іванченко І. С., 2012. – С. 97. – Режим доступу: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/1493/1/Jr_Argum_2012.pdf

Сліпак С.М.,
заступник директора з навчально-виховної роботи
Ніжинського обласного педагогічного ліцею
Чернігівської обласної ради,
спеціаліст вищої категорії

ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Дві речі наповнюють нашудушу завжди новим
і все більш сильним подивом і благоговінням,
чим частіше і триваліше ми міркуємо про них, –
це зоряне небо наді мною іморальний закон у мені
Іммануїл Кант

28 вересня 2017 року набрав чинності новий Закон України "Про освіту" від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII, що регулює суспільні відносини в процесі реалізації конституційного права людини на освіту, права та обов'язки фізичних і юридичних осіб, які беруть участь у реалізації цього права, визначає компетенцію державних органів та органів місцевого самоврядування у сфері освіти.Закон є базовим для всіх закладів освіти та передбачає суттєве реформування системи освіти.

Важливою складовою забезпечення якості освіти є академічна доброчесність, поняття, зміст, система та механізми забезпечення якої детально виписані у статті 42 Закону. Важливо знати, що частини 7 і 8 статті 42 Закону дозволяють закладам освіти своїми внутрішніми положеннями визначити конкретні види академічної відповідальності (у тому числі додаткові та/або деталізовані) учасників освітнього процесу за конкретні порушення академічної доброчесності, а також затвердити порядок виявлення та встановлення фактів порушення академічної доброчесності [5]. То що ж таке академічна доброчесність?

Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [1].

Для того щоб розпочати роботу над формуванням академічної доброчесності в навчальному закладі спробуємо більш детально ознайомитися із статтею 42 Закону про освіту.

Дотримання академічної доброчесності педагогічниминауково-педагогічними та науковими працівниками передбачає:

- посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;

- надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність;
- контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти;
- об'єктивне оцінювання результатів навчання.

Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);
- посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

Порушенням академічної доброчесності вважається:

- академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства;
- самоплагіат – оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів;
- фабрикація – вигадування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях;
- фальсифікація – свідома зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень;
- списування – виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання;
- обман – надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу; формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування;
- хабарництво – надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі;
- необ'єктивне оцінювання – свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти.

За порушення академічної доброчесності педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники закладів освіти можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності:

- відмова у присудженні наукового ступеня чи присвоєнні вченого звання;
- позбавлення присудженого наукового (освітньо-творчого) ступеня чи присвоєного вченого звання;
- відмова в присвоєнні або позбавлення присвоєного педагогічного звання, кваліфікаційної категорії;
- позбавлення права брати участь у роботі визначених законом органів чи займати визначені законом посади [1].

Подолання академічної нечесностіперш за все потребує звернення до гідності людини, до її самоповаги таповаги до інших. Чим вищий рівень взаємоповаги, чесності та довіри успільноті, тим краще людина здатна вирішити свої завдання. Поступововсе більше людей, які працюють у сфері освіти, переконуються, щопозитивні зрушення в країні слід починати з себе, із власного робочогомісця і ставлення до виконання своїх обов'язків [3, с. 97].

Нажаль недбале ставлення до публікування академічних текстівстали нормою в українській освіті. Водночас існують два шляхи утвореннята дотримання цієї норми – свідома та несвідома поведінка. Свідомаповедінка в недотриманні авторства текстів та результатів наукової роботихарактеризується використанням результатів роботи інших учених, груп,організацій та презентація їх як власних, при цьому автор розуміє, що такадіяльність порушує авторські права та принципи академічноїдоброчесності. Несвідома поведінка полягає у відсутності знань та навичокзастосування принципів академічної доброчесності [2, с. 9].

Значний поштовх у формуванні нової академічної культури, яка базується на довірі, чесності, прозорості, реальному навчанні, справжній науковій роботі, дав Проект сприяння академічній доброчесності в Україні (SAIUP), що адмініструється американськими радами з міжнародної освітита здійснюється за підтримки Міністерства освіти і науки України таПосольства США в Україні. Саме він допомагає розробити адаптований доукраїнської системи освіти комплекс процедур та інструментівпопередження та протидії академічній нечесності [2, с. 10]. Саме дякуючи цьому проекту розроблено ряд презентацій, відеороликів та уроків для формування академічної доброчесності в школі https://saiup.org.ua/

Результатом формування академічної доброчесності повинно стати прийняття учасниками освітнього процесу Кодексу академічної доброчесності. Цей кодекс визначає загальні моральні принципи та правила всіх учасників освітнього процесу.

І дійсно, моральний закон – це щось надтонеприродне і водночас дуже людське, культурне, духовне. Виглядає так, начебто хтось вищий відкрив людині ці етичні максими, які суперечатьегоїстичному праву сильного та вносять до нашого світогляду поняття продобро, справедливість, милосердя.

Мабуть тому у стародавньому світі отримання етичних нормповедінки, морального закону вважалося найвищим даром богів тафактично початком історичного розвитку, переходом на справдікультурний рівень існування [2, с. 31].

Список використаної літератУри

1. Закон України "Про освіту".
2. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення середмолодих вчених : кол. моногр. / за заг. ред. Н. Г. Сорокіної, А. Є. Артюхова,І. О. Дегтярьової. – Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2017. – 169 с.
3. Дойчик М. Академічна чесність : данина моді чи життєванеобхідність? / М. Дойчик // Академічна чесність як основа сталогорозвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд "Міжнарод. фонд.дослідж. освіт. політики"; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. –Київ : Таксон, 2016. – С. 93 – 106.
4. Іммануїл Кант. – Режим доступу :https://uk.wikiquote.org/wiki/Іммануїл_Кант.
5. Лист МОНУ від 13.10.2017 № 1/9-554 "Щодо нагальних питань впровадження Закону України "Про освіту" – Режим доступу :http://shkos.at.ua/load/normativni_dokumenti/mon_ukrajini_listi_2017/shhodo_nagalnikh_pitan_vprovadzhennja_zakonu_ukrajini_pro_osvitu/18-1-0-871

Сурмачевська О.В.,
вчитель історії Ніжинської ЗОШ І–ІІІ ст. № 10 Чернігівської області, спеціаліст вищої категорії, старший вчитель)

З ІСТОРІЇ СТАНОВЛЕННЯ МІНІСТЕРСТВА ЗАКОРДОННИХ СПРАВ УКРАЇНИ

Історія МЗС України бере свій початок від 22 грудня 1917 р., коли з проголошенням ІІІ Універсалом Центральної Ради та створення Української Народної Республіки почав діяти Генеральний секретаріат з міжнародних справ, який очолив О. Шульгин (1889–1960). Саме тоді Голова Генерального секретаріату УНР В. Винниченко і Генеральний секретар міжнаціональних (міжнародних) справ О. Шульгин підписали "Законопроект про створення Генерального секретаріату міжнародних справ", який відразу був схвалений на засіданні Уряду УНР і поданий на розгляд Центральної Ради. Документи Центральної Ради та Уряду УНР, датовані після 22 грудня 1917 р., підтверджують, що саме від цього часу офіційно почав функціонувати Генеральний секретаріат міжнародних справ. Згідно зі згаданим законопроектом встановлювалися обов’язки Генерального секретаріату міжнародних справ, а саме: здійснення міжнародних зносин; захист інтересів українських громадян поза межами УНР; тимчасово – загальне влаштування національних непорозумінь у межах УНР [2].

Верховна Рада СРСР у 1944 р. прийняла Закон "Про надання союзним республікам повноважень у галузі зовнішніх зносин та про перетворення у зв’язку з цим Народного Комісаріату закордонних справ із загальносоюзного в союзно-республіканський Народний Комісаріат". Цим документом після 20-річної перерви відновлювалися права союзних республік у сфері зовнішньополітичної діяльності, відібрані в них при утворенні СРСР: офіційно право

зовнішньополітичної діяльності було делеговано всіма республіками центру – Москві [1, с. 67].

Одним із головних завдань радянської влади в Україні було перетворити Народний комісаріат закордонних справ з загальносоюзного на союзно-республіканський Комісаріат. Відповідні зміни було внесено й до Конституції УРСР (до статей 15, 19, 30, 43, 45, 48). 5 лютого 1944 року приймаються постанови Політбюро ЦК КП(б) України і Укази Президії Верховної Ради УРСР про утворення українського НКЗС, а 4 березня 1944 р. Верховна Рада Української РСР прийняла Закон "Про утворення Народного Комісаріату закордонних справ УРСР" [4].

У доповіді на шостій сесії Верховної Ради УРСР Голова Президії Верховної Ради УРСР М. Гречуха наголосив, що "рішення найвищого органу влади союзної держави про утворення військових формувань союзних республік і про надання союзним республікам повноважень у галузі зовнішніх зносин не є звичайним актом перетворення цих двох наркоматів із загальносоюзних у союзно-республіканські наркомати, а має винятково важливе історичне і міжнародне значення". Главою НКЗС УРСР було призначено О. Корнійчука – письменника, драматурга, який мав досвід роботи в НКЗС СРСР. О. Корнійчук активно взявся за справу. Він виступив ініціатором встановлення дипломатичних відносин України з Великою Британією, США та іншими країнами антигітлерівської коаліції [3, с. 214].

У структурі НКЗС УРСР передбачалося створити десять відділів. Один мав працювати з сусідніми державами – Польщею, Румунією, Чехословаччиною; другий – із США і Великобританією; третій – з Болгарією, Югославією, Угорщиною, Грецією та Туреччиною; а четвертий – із Німеччиною. Планувалося створити також протокольний, правничий, консульський та інші підрозділи. Загальний штат співробітників мав становити 75 осіб. Влітку 1944 р. апарат складався із 40 працівників, які виконували окремі доручення союзного НКЗС та уряду республіки. Очолюване О. Корнійчуком відомство в 1944 р. підготувало проект Угоди між урядами УРСР і Польщі про евакуацію українського населення з території Польщі і польських громадян з території України. Цим документом фактично було започатковано процес розгортання трагічних сторінок в історії двох народів, в українсько-польських відносинах, що завершились виселенням українців з їх споконвічних земель – сумнозвісною "операцією Вісла" 1947 р. [1, с. 197].

У липні 1944 р. О. Корнійчука було замінено досвідченим більшовиком, діячем Комінтерну Д. Мануїльським, який до цього працював заступником завідувача інформаційного відділу ЦК ВКП(б). Це призначення відбулося за прямою вказівкою Й. Сталіна. Формальним приводом для звільнення О. Корнійчука було незнання іноземної мови. Заява про правосуб'єктність УРСР мала позитивний резонанс у міжнародних колах. Протягом 1945–1948 рр. Україну відвідали Президент Чехословацької Республіки Е. Бенеш з делегацією, Голова Ради Міністрів Югославії маршал Й. Броз-Тіто, польська урядова делегація на чолі з прем'єр-міністром Е. Осубкою-Моравським, делегація депутатів Законодавчих Національних Зборів Чехословацької Республіки, делегація

представників Республіканської партії США, делегація депутатів Великих Народних Зборів Болгарії, Президент Угорщини Т. Золтан та угорська урядова делегація тощо [2, 4].

У зв'язку з тим, що Україна відіграла активну роль у розгромі нацистської воєнної машини, стали "перепусткою" Української РСР до членства в ООН. Радянське керівництво, спираючись на доктрину експорту соціалістичної революції і побудови соціалізму в інших регіонах світу, з перемогою у війні вдалося до низки заходів. З метою реалізації гегемоністських устремлінь СРСР спрямував значні зусилля на посилення своєї зовнішньої політики, розширення своєї діяльності на світовій арені шляхом зміцнення позицій у міжнародних організаціях, передусім в ООН. Для збільшення кількості "своїх" голосів у цій універсальній світовій-структурі було вирішено надати союзним республікам умовних ознак незалежності, у тому числі і права безпосередньої участі в зовнішній політиці держави.

Повноцінна розбудова МЗС розпочалася лише після здобуття Україною незалежності у 1991 р. У складний період розгортання самостійної зовнішньополітичної діяльності у 1990-ті рр., коли країна ще не мала власних дипломатичних представництв, необхідно було створювати свої дипломатичні осередки. Тому МЗС України наполегливо вводило українських представників у дипломатичні представництва колишнього СРСР. Вдалося домогтися призначення українських дипломатів у посольства в деяких столицях світу: Оттаві, Вашингтоні, Белграді, Празі, Варшаві, у генконсульстві в Мюнхені. Нестачу вітчизняних дипломатичних кадрів поповнювали дипломати українського походження, що працювали у зовнішньополітичному відомстві СРСР. Наразі МЗС України перетворилося на потужний координаційний інститут забезпечення представництва й відстоювання інтересів України за кордоном. У світі діє понад 100 українських посольств, представництв і консульств. До основних напрямів роботи дипломатичних і консульських установ віднесено: представництво акредитуючої держави в державі перебування, захист інтересів акредитуючої держави та її громадян у межах, що допускаються міжнародним правом, у веденні переговорів з урядом держави перебування, з'ясування всіма законними засобами умов і подій в державі перебування та повідомлення про них уряду акредитуючої держави, заохочення дружніх відносин між акредитуючою державою і державою перебування та розвиток їх взаємовідносин у галузі економіки, культури і науки[5].

Таким чином, МЗС України бере свій початок з 1917 р., коли керівництво УНР II Універсалом Української Центральної Ради проголосило про створення Генерального секретаріату – органу виконавчої влади. Фактично з першого дня існування Секретаріату у його складі розпочало роботу Генеральне секретарство з національних справ як перше повноцінне зовнішньополітичне відомство в Україні. За часів радянської влади МЗС УРСР лише формально зберігало повноваження щодо встановлення зовнішніх відносин з іншими країнами. Певне пожвавлення самостійності у прийнятті зовнішньополітичних рішень простежувалося після вступу України до ООН у 1945 р. Як окремого суб'єкта та державизасновниці даної організації. Все ж повноцінна розбудова МЗС розпочалася після здобуття Україною незалежності у 1991 р. Сучасне МЗС України має свою чітку

організаційну структуру та функціонує як повноцінна самостійна інституція у забезпеченні зовнішньої політики Української держави.

Список використаної літератури

1. Гуменюк Б.І. Основи дипломатичної та консульської служби / Б.І. Гуменюк. – К.: Либідь, 2004. – 248 с.

2. Історія та традиції та традиції зовнішньополітичної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mfa.gov.ua/ua/about-mfa/history.

3. Макаренко Є.А. Міжнародні інформаційні відносини: структура, тенденції, перспективи / Є.А. Макаренко. – К.: Наша культура і наука, 2002. – 218 с.

4. Міністерство закордонних справ України та його органи за кордоном [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://radnuk.info/pidrychnuku/admin-pravo/495-butyak/9948-s-2.html.

5. Чекаленко Л.Д. Зовнішня політика України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://westudents.com.ua/knigi/362-zovnshnya-poltika-ukrani-chekalenko-ld.html.

Терела Г.В.,
кандидат історичних наук, доцент,
доцент Вищого навчального закладу Укоопспілки
"Полтавський університет економіки і торгівлі"

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ НАГЛЯДУ І КОНТРОЛЮ ЗА ДОДЕРЖАННЯМ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ПРАЦЮ В УКРАЇНІ У ПЕРІОД НОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Радянська влада позиціонувала себе в якості диктатури пролетаріату, що зумовлювало яскраво виражений проробітничий характер її заходів та супроводжувалося, з одного боку, прийняттям значної кількості нормативно-правових актів з метою усебічного врегулювання питань застосування праці, а з іншого боку, − утворенням сітки органів державної влади задля ефективного втілення нормативних приписів у практику застосування трудових відносин, включаючи здійснення нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю.

Для правового регулювання періоду нової економічної політики в Україні, як і для радянського періоду загалом, характерною ознакою стала множинність нормативних джерел, що яскраво проявилося і в питанні організаційно-правового забезпечення інспекцій праці.

По-перше, значну частину джерел складали нормативно-правові акти центральних органів влади РСФРР, а з 1923 р. – СРСР. Так, повноваження інспекторів праці визначалися Наказом інспекції праці, затвердженим Постановою НКП СРСР від 16 жовтня 1923 р. [1].

По-друге, до джерел належали і законодавчі акти органів влади радянської України. Найвищим органом влади УСРР в період між Всеукраїнськими З'їздами Рад був Всеукраїнський центральний виконавчий комітет (далі – ВУЦВК), рішенням якого на сесійних засіданнях затверджувалися проекти кодексів, декретів та постанов [2]. Зокрема, КЗпП УСРР був введений у дію з 15 листопада

1922 р. постановою ВУЦВК від 2 грудня 1922 р., прийнятій на основі постанови ВЦВК від 9 листопада 1922 р., у зв'язку з чим втратив чинність КЗпП РСФРР 1918 р. та скасовувалися усі узаконення та розпорядження у сфері праці, якщо вони не відповідали новому кодексу [3]. Згідно ст. 146 КЗпП УСРР нагляд за виконанням усіма установами, підприємствами, господарствами і особами вимог Кодексу, декретів, інструкцій, розпоряджень і колективних договорів щодо умов праці, охорони здоров'я і життя трудящих покладався на інспекцію праці, технічну та санітарну інспекцію.

10 січня 1924 р. на виконання постанови четвертої сесії ВУЦВК "Про радянське будівництво" РНК УСРР затвердив Інструкцію про організацію губернських відділів праці, згідно з якою підвідділи охорони праці губернських відділів праці реорганізовувалися в інспектуру охорони праці на чолі зі старшим інспектором праці [4]. Тоді ж РНК були затверджені штати губернських відділів праці.

У зв'язку з ліквідацію губерень та переходом на триступеневу систему управління Постановою ВУЦВК від 15 червня 1925 р. було передбачено утворення 41 округу та проведення реорганізації апаратів окружних виконкомів, їх відділів та інспектур до 1 липня 1925 р. [5]. У зв'язку з цим були затверджені нові штати НКП та окружних інспектур праці − усього 802 посади [6].

Перехід на новий 3-ступеневий адміністративно-територіальний поділ супроводжувався прийняттям ряду республіканських (УСРР) положень, які визначали компетенцію місцевих органів влади у сфері нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю. Так, до повноважень окружного виконкому належало здійснення нагляду у сфері регулювання й охорони праці з тим, щоб "…державні, громадські й приватні підприємства виконували закони й правила про охорону найманої праці", а також нагляд "…за додержанням на місцях чинних положень у справі оплати праці". У складі виконавчого комітету діяла інспектура праці [7]. До компетенції районного виконкому належало проведення заходів по охороні праці та сприяння діяльності профспілкових організацій [8]. Аналогічна вимога вжиття заходів щодо забезпечення охорони праці містилася і в Положенні про міські й селищні ради робітничих, селянських і червоноармійських депутатів від 28 жовтня 1925 р. [9]. Прийняте тоді ж Положення про сільські ради закріплювало повноваження останніх здійснювати нагляд за підприємствами місцевого значення, не втручаючись при цьому в оперативну діяльність, та повідомляти районні виконкоми або безпосередньо інспектуру праці про виявлені правопорушення [10].

По-третє, вагому роль у правовому регулюванні відігравали нормативні акти народних комісаріатів та об'єднаних наркоматів. Ще у грудні 1920 р., укладаючи договір про військовий та господарський союз між двома державами, уряди РСФРР й УСРР оголошували об'єднаними 7 наркоматів, з-поміж яких і Народний комісаріат праці. Об'єднані народні комісаріати обох республік входили до складу РНК РСФРР і мали в уряді УСРР своїх уповноважених, затверджених і контрольованих ВУЦВК і з'їздом рад [11, с. 343]. Після утворення у 1923 р. СРСР було прийнято рішення перетворити Наркомат праці у союзно-республіканський. При цьому до повноважень республіканського НКП

було віднесено керівництво усіма видами інспекцій праці на території УСРР. Місцевими органами НКП були відповідні відділи та інспектури виконавчих комітетів рад робітничих, селянських і червоноармійських депутатів. 19 червня 1929 р. постановою ВУЦВК було затверджено положення (Устава) про НКП, відповідно до п. 1 якого НКП наглядав, як "…запроваджується в життя законодавство про працю" [12].

По-четверте, вагому роль у нормотворенні відводилася ВЦРПС. Представники останньої після першої спроби одержавлення профспілок у 1921-1922 рр. набули досвіду державного управління. Влітку 1923 р. Уповноважений НКП РСФРР при РНК УСРР та Президія Південбюро ВЦРПС, реалізовуючи рішення 4-го з'їзду відділів праці, оголосило Всеросійську компанію перевиборів інспекторів праці [13]. Уже невдовзі Укрбюро ВЦРПС та НКП УСРР знову повертаються до питання виборів інспекторів у циркулярі № 107 від 19 листопада 1923 р. та детально розмежовують повноваження профспілок у виборчому процесі [14].

Хоча практично всі декрети та постанови РНК УСРР були калькою російських, на думку частини державних діячів УСРР, такого не мало бути. Так, у циркулярі № 217 (1922 р.) конфліктно-нормувального відділу Уповноваженого НКП, зазначалося, що деякі відділи праці, ознайомившись із постановами РСФРР, впроваджують їх у життя, не дочекавшись українських постанов, чого не повинно бути. Зокрема так сталося із постановою РНК РСФРР від 27 квітня 1922 р. про передачу права накладення штрафів за порушення законів і правил про працю народним судам. Тому в циркулярі пропонувалося дотримуватися попереднього порядку до вирішення цього питання РНК УСРР [15].

Таким чином, у період нової економічної політики інспекція праці перебувала у віданні Уповноваженого НКП РСФРР при РНК УСРР, а з 1923 р. – НКП УСРР та його місцевих органів − відділів праці, підвідділів охорони праці (з 1924 р. − інспектур праці) при виконавчих комітетах рад робітничих, селянських і червоноармійських депутатів. Інспекції праці поділялися на робітничі (правові), технічні та санітарні. Їх правовий статус досить детально визначався численними радянськими російськими (з 1923 р. союзними) та українськими республіканськими законодавчими, іншими нормативно-правовими актами.

Список використаних інформаційних джерел

1. Наказ инспекции труда: Постановление НКТ СССР от 16 октября 1923 г. № 113 // Известия НКТ СССР. – 1923. – 20 ноября. – № 10/34. – Отдельное приложение.

2. Постанова 3-ої сесії ВУЦВК 8-го скликання "Про затвердження Положення про ВУЦВК Рад роб., сел. та червоноармійських депутатів (ВУЦВК)" // Збірник узаконень та розпоряджень Робітничо-Селянського Уряду України. – 1924. – 11 грудня. – Ч.45. – Відділ перший. – Ст. 276.

3. Постановление ВУЦИК "О введении в действие КЗоТ" // Собрание узаконений и распоряжений Рабоче-Крестьянского Правительства Украины. – 30 декабря 1922. – № 52. – Отдел первый. – Ст. 751.

4. Інструкція про організацію губерніальних відділів праці // Збірник узаконень та розпоряджень Робітничо-Селянського Уряду України. – 1924. – 16 лютого. – Ч. 3. – Ст. 19.

5. Про ліквідацію губерень й про перехід на триступеневу систему управління // Збірник узаконень та розпоряджень Робітничо-Селянського Уряду України. – 1925. – 20 червня. – Ч. 29-30. – Ст. 233.

6. Про структуру й штати НКП й округових інспектур праці // Збірник узаконень та розпоряджень Робітничо-Селянського Уряду України. – 1925. – 30 червня. – Ч. 33-34. Ст. 259.

7. Положення про округові з'їзди рад і округові ВК // Збірник узаконень та розпоряджень Робітничо-Селянського Уряду України. – 1925. – 05 грудня. –Ч. 83. – Ст. 487.

8. Положення про районові з'їзди рад і районові ВК // Збірник узаконень та розпоряджень Робітничо-Селянського Уряду України. – 1925. – 05 грудня. –Ч. 84. – Ст. 488.

9. Положення про міські й селищні ради робітничих, селянських і червоноармійських депутатів // Збірник узаконень та розпоряджень Робітничо-Селянського Уряду України. – 1925. – 11 грудня. – Ч. 86. – Ст. 489.

10. Положення про сільські ради // Збірник узаконень та розпоряджень Робітничо-Селянського Уряду України. – 1925. – 07 грудня. – Ч.85. – Ст. 489.

11. Сокирська В. В. Відносини між РСФРР і УСРР (1919-1929 рр.): політико-економічний та адміністративно-територіальний дискурс: дис. … д-ра іст. наук. – Умань; Тернопіль, 2018. – 648 с.

12. Постанова ВУЦВК "Про затвердження Устави про НКП УСРР" // Збірник законів та розпоряджень робітничо-селянського уряду України за 1929 рік. – 08 серпня. – №17. – Відділ перший. – Ст. 142.

13. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі − ЦДАВО України). − Ф. 2623, оп. 1. спр. 1301, арк. 54.

14. ЦДАВО України. − Ф. 2623, оп. 1, спр. 1301, арк. 13.

15. Державний архів Полтавської області (ДАПО). − Ф. Р-2243, оп. 1, спр. 63 арк. 20.

Харченко Т. О., *к.і.н.,*
доцент кафедри правознавства ВНЗ Укоопспілки
"Полтавський університет економіки і торгівлі"
Бражник К. А., *учениця 10 класу*
Полтавської гімназії № 17

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КОМУНАЛЬНОЇ ПОСЛУГИ ЗПОВОДЖЕННЯ З ПОБУТОВИМИ ВІДХОДАМИ

З 1 січня 2018 р. вступила в силу правка до Закону України "Про відходи", що забороняє захоронення непереробленних відходів, яка була прийнята ще 2012 р., однак мала запрацювати тільки зараз, бо відповідає директивам ЄС, Угода про асоціацію з яким у повному обсязі набула чинності 1 вересня 2017 р.[1]**.**Оскільки за ст. 9 суб'єктами права власності на відходи є громадяни України, іноземці, особи без громадянства, підприємства, установи та організації усіх форм власності, територіальні громади, АРК і держава, саме на них покладається обов'язок з організації роздільного збирання ТПВ [2].

У зв’язку з цим варто зауважити, що вимога сортування до нормативно-правових актів була внесена ще до цього. Так, за Правилами надання послуг з вивезення побутових відходів від 10 грудня 2008 р. власники або балансоутримувачі житлових будинків, земельних ділянок укладають договори з особою, яка визначена виконавцем послуг з вивезення побутових відходів, та забезпечують роздільне збирання побутових відходів. Небезпечні відходи у складі побутових відходів збираються окремо від інших видів побутових відходів, а також повинні відокремлюватися на етапі збирання чи сортування і передаватися споживачами та виконавцями послуг з вивезення побутових відходів спеціалізованим підприємствам, що одержали ліцензії на здійснення операцій у сфері поводження з небезпечними відходами [3]. У 2011 р. Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України затверджена "Методика роздільного збирання побутових відходів" [4].

Вивезення побутових відходів є комунальною послугою, порядок надання якої передбачено Законом України "Про житлово-комунальніпослуги" від 9.11.2017 р., який набуде чинності 1 травня 2019 р. До житлово-комунальних послуг Закон включає послуги з поводження з побутовими відходами (ст. 5). На відміну від попередньої редакції Закону України "Про житлово-комунальні послуги" (від 24 червня 2004 р.) останній містить статтю 25 "Послуга з поводження з побутовими відходами", якою споживачі зобов’язуються укласти договір про поводження з побутовими відходами з особою, визначеною у встановленому законодавством порядку. Критерієм якості послуг з вивезення побутових відходів є дотримання графіка вивезення побутових відходів, дотримання правил надання послуг з поводження з побутовими відходами, дотримання вимог законодавства щодо надання послуг з вивезення побутових відходів. У разі запровадження роздільного збирання побутових відходів при встановленніцін / тарифів на послугу з поводження з побутовими відходами не враховується вартість операцій з поводження з роздільно зібраними (відсортованими) корисними компонентами цих відходів [5].

Закон України "Про державне регулювання у сфері комунальних послуг" визначає державним регулятором національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. Її завданням, поміж інших, є формування і забезпечення прогнозованості цінової і тарифної політики та сприяння конкуренції на ринку перероблення та захоронення побутових відходів [6].

Постановою від 26.07.2006 р. затверджено "Порядок формування тарифів на послуги з вивезення побутових відходів" [7]. У 2008 р. Кабінет Міністрів України ухвалив "Правила наданняпослуг з вивезення побутових відходів" [8]. Наказом Міністерства з питань житлово-комунального господарства України встановлені "Правила визначення норм надання послуг з вивезення побутових відходів (від 30.07.2010 р.)" [9]. Порядок проведення конкурсу на наданняпослуг з вивезення побутових відходів затверджений 16.11.2011 р. [10].

Провадження господарської діяльності у сфері поводження з побутовими відходами потребує ліцензування. За Законом України "Про ліцензування видів господарської діяльності" від 02.03.2015 р. ліцензуванню підлягають

перероблення та захоронення побутових відходів (пп. 31,32 ч.1 ст. 7) [11]. Державне регулювання (у т.ч. і видачу дозволів) у сферах енергетики та комунальних послугздійснює Національна комісія (НКРЕКП) [12]. Цей орган 25.05.2017 р. затвердив Ліцензійні умови провадження господарської діяльності з перероблення побутових відходів [13].

Державна регуляторна служба України 9.08.2018 р. поширила інформаційний лист, що зважаючи на відсутність затвердженого порядку отримання необхідних дозволів на здійснення операцій у сфері поводження з відходами, суб'єкти господарювання можуть діяти за принципом мовчазної згоди: звернутись через центр надання адміністративних послуг до дозвільного органу (місцевої держадміністрації) із заявою щодо видачі дозволу на здійснення операій у сфері поводження з відходами, і у разі невидачі такого дозволу здійснювати діяльність за принципом мовчазної згоди [14].

Нормативні документи також містять роз'яснення суб'єктами господарюванняпо сплаті екологічного податку за розміщення відходів [15].

Список використаних джерел

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27 червня 2014 р. (Брюссель) // Офіційний вісник України. – 2014. – № 75. – Т. 1. – Ст. 2125.

2. Про відходи : Закон України від 05.03.1998 № 187/98-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 36-37. – Ст. 242.

3. Правила надання послуг з вивезення побутових відходів : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 10.12.2008 № 1070 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 95. – Ст. 3138.

4. Методика роздільного збирання побутових відходів : затв. наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 1.08.2011 р. № 133 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 81. – Ст. 2990.

5. Про житлово-комунальні послуги : Закон України від 09.11.2017 № 2189-VIII // Офіційний вісник України. – 2017. – № 99. – Ст. 3030.

6. Про державне регулювання у сфері комунальних послуг : Закон України від 09.07.2010 № 2479-VI // Офіційний вісник України. – 2010. – № 55. – Ст. 571.

7. Порядок формування тарифів на послуги з вивезення побутових відходів : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 26.07.2006 № 1010 // Урядовий кур'єр. – 2006. – № 142.

8. Правила надання послуг з вивезення побутових відходів : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 10.12.2008 № 1070 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 95. – Ст. 3138.

9. Правила визначення норм надання послуг з вивезення побутових відходів : затв. наказом Міністерства з питань житлово-комунального господарства України 30.07.2010 № 259 // Офіційний вісник України. – 2010. – № 76. – Ст. 2707.

10. Порядок проведення конкурсу на надання послуг з вивезення побутових відходів : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2011 р. № 1173 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 89. – Ст. 3238.

11. Про ліцензування видів господарської діяльності : Закон України від 02.03.2015 № 222-VIII // Офіційний вісник України. – 2015. – № 25. – Ст. 722.

12. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг : Закон України від 22.09.2016 № 1540-VIII // Офіційний вісник України. – 2016. – № 94. – Ст. 3068.

13. Ліцензійні умови провадження господарської діяльності з перероблення побутових відходів : затв. Постановою НКРЕКП 25.05.2017 р. № 683 // Офіційний вісник України. – 2015. – Ст. 722.

14. Щодо дозволів на здійснення операцій у сфері поводження з відходами : Інформаційний лист Державної регуляторної служби Українивід 09.08.2018 р. № 8029/0/20-18[Електронний ресурс]. – Режим доступуhttp://www.drs.gov.ua/press-room/informatsijnyj-lyst-shhodo-dozvoliv-na-zdijsnennya-operatsij-u-sferi-povodzhennya-z-vidhodamy/

15. Щодо роз'яснення по сплаті екологічного податку за розміщення відходів : Лист Мінприроди України від 30.09.2011 № 18922/07/10-11 // Все про бухгалтерський облік. – 2011. – № 115. – С. 45.

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК

Наукове видання

Укладач
Дудченко Оксана Сергыъвна

МАТЕРІАЛИ ІІ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
"АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ І ПРАВА:
ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ ДИСКУРС"
(м. Ніжин, 29 листопада 2018 р.)

Технічний редактор – І. П. Борис
Верстка, макетування – Н. О. Приходько

Видання друкується за авторським редагуванням

Підписано до друку 08.12.2018	Формат 60x84/16	Папір офсетний
Гарнітура ComputerModern	Ум. друк. арк. 4,88	Електронне видання
Замовлення №	Обл.-вид. арк. 5,90	

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя.
м. Ніжин, вул. Воздвиженська, 3-А
(04631) 7-19-72
E-mail: vidavn_ndu@ukr.net
www.ndu.edu.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2137 від 29.03.05 р.